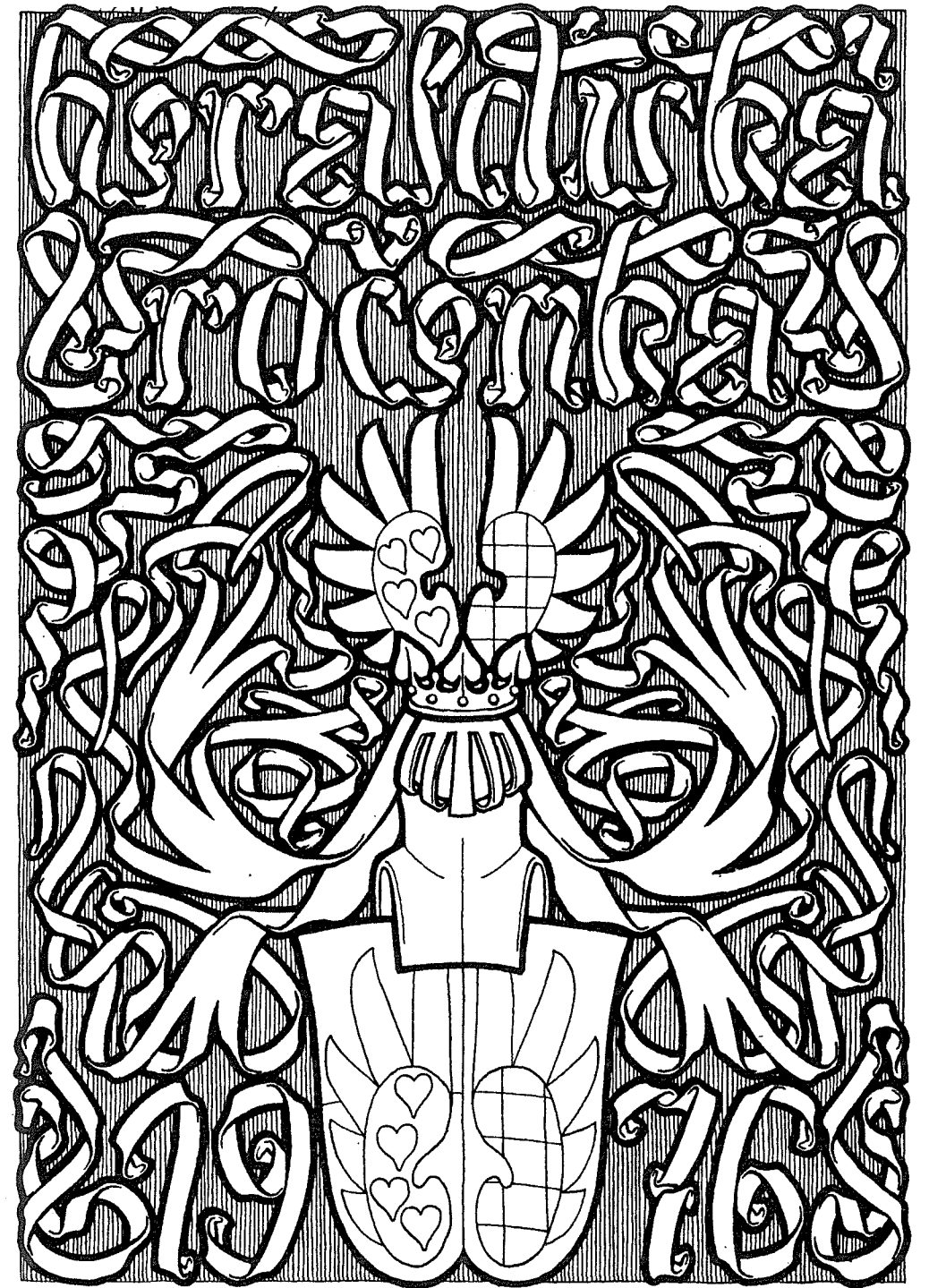

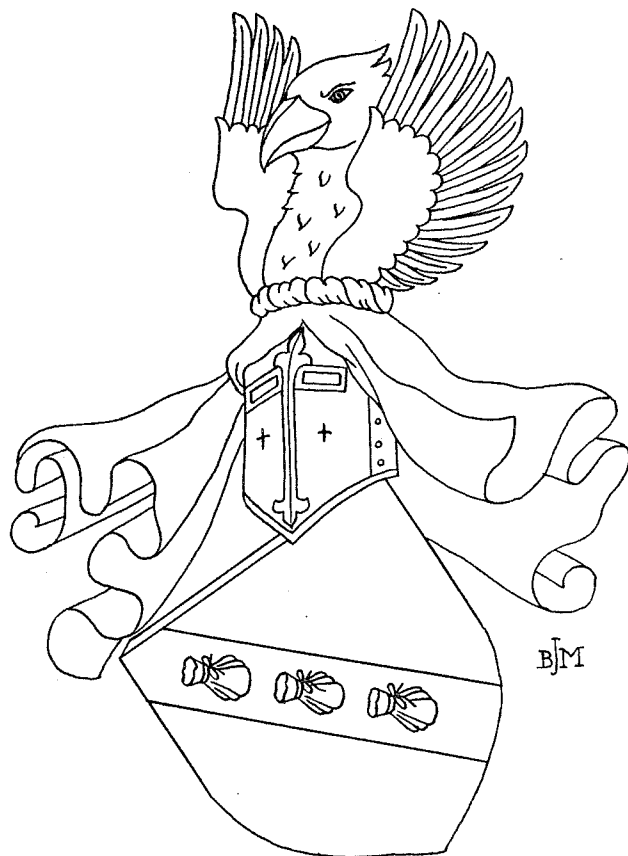

Kalendarium

1976

Leden

van der Burse

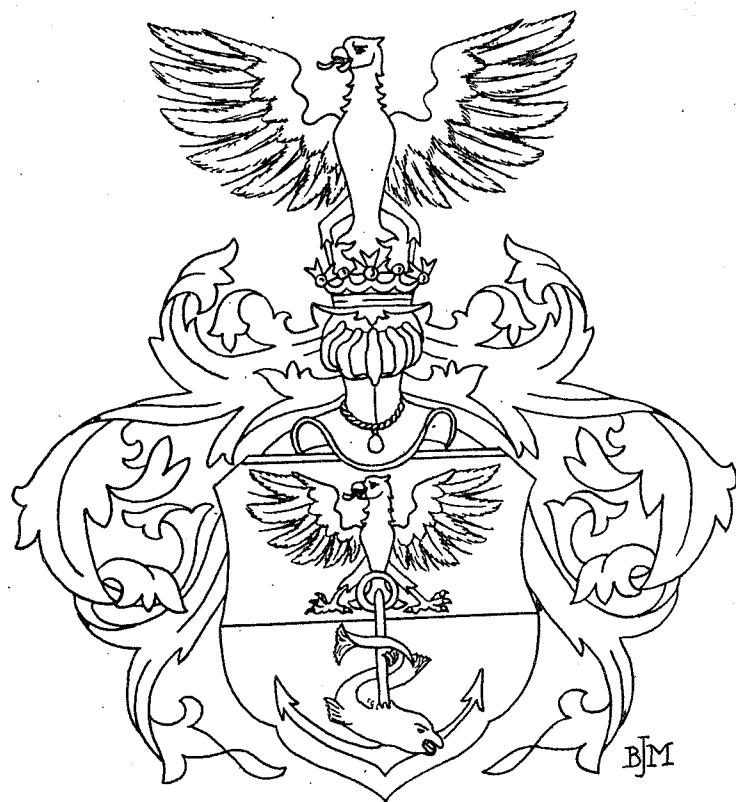
Pod pojmem burza /bursa/ se rozumí jednak shromáždění prodávajících a kupujících nebo jejich zprostředkovatelů, kteří uzavírají obchody, aniž by předkládali konkrétní zboží, a jednak místo směnného obchodu vůbec. Historickým vývojem došlo ke specializaci, takže dnes lze burzy rozdělit na burzy peněžní, burzy cenných papírů /tj. stálý trh s akcemi, obligacemi apod./, burzy plodinové, burzy uhelné, burzy zboží /tj. trh na koupi a prodej hromadného zboží ve velkém/, atd.

Méně však je již znám původ tohoto slova. Název burza se začíná objevovat až v 16. století a odvozuje se od jména rodiny van der Burse /Beurse, Beurs/, která prováděla ve 13. století obchodní transakce v nizozemském městě Bruggách, ačkoli burzovní obchody jsou doloženy již ve 12. století v severoitalských městech v souvislosti se vznikem bank. Někteří etymologové však odvozují toto slovo hlavně od znaku jmenované rodiny, který je zajímavým dokladem tzv. mluvící heraldiky, protože latinsky "bursa" znamená měšec, sáček, váček /!/ a touto nepřiliš frekventovanou heraldickou figurou, narážející na jméno erbovníka, se honosila právě flanderská rodina van der Burse.

znak: zlatý štít, v němž červené břevno pokosem se třemi stříbrnými měšci; v klenotu zlatá hlava a krk orla mezi dvěma zelenými křídly.

5	6	7	1	2	3	4
12	13	14	8	9	10	11
19	20	21	15	16	17	18
26	27	28	22	23	24	25
			29	30	31	

Unor

P	U	S	C	P	S	n
2	3	4	5	6	7	1
9	10	11	12	13	14	8
16	17	18	19	20	21	15
23	24	25	26	27	28	22
						29

Aldus Pius Manutius

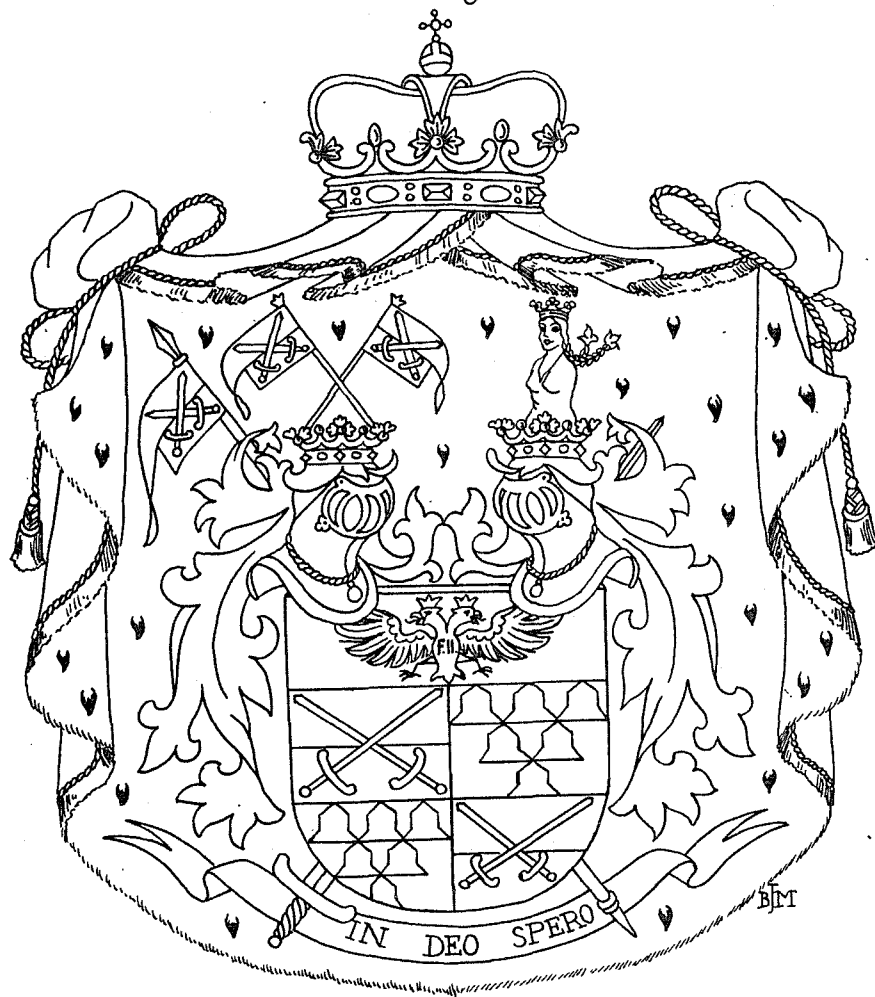
Aldinka /aldina/ se nazývá tisk malého formátu zhotovený benátskou tiskárnou Manutiů, kterou s podporou knížete de Carpi založil roku 1489 Aldus Pius Manutius /italsky Aldo Pio Manuzio, Manuzzi, Manucci/. Stejně se jmenuje i zvláštní písmo vytvořené zakladatelem firmy, kdy až dosud obvyklé gotické písmo nahradil antikvou a jím objevenou kurzívou.

Tiskárna byla spravována rodinou ve třech generacích; nejprve její zakladatel Aldus Pius Manutius /1450 - 1515/, pak jeho syn Paulus Manutius /1512 - 1574/ a konečně zakladatelův vnuk Aldus Manutius /1547 - 1597/, muž nesmírně vzdělaný, avšak bez obchodního nadání, takže za jeho vedení podnik zanikl. Za dobu existence firmy vyšlo z tiskárny okolo 900 děl, mezi nimi zejména první vydání některých řeckých a římských klasiků, dále pak spisy Dantovy, Petrarcovy, Boccacciovy, aj. Aldinky se svou hodnotou staly brzy hledanými a existovaly dokonce i pokusy o patisk, a to nejen v Itálii, ale i ve Francii.

znak: zlatě a červeně dělený štít, nahoře černá orlice, dole kolem stříbrné kotvy, přesahující svým kruhovým závěsem do horního pole, obtočený doleva hledící běloskvoucí delfín. Korunovaná přilba s přikryvadly modro /! / zlatými a s černou orlicí v klemotu /také se uvádí, že orlice nese literu M na hrudi/.

Brezen

Pappenheim

Gottfried Heinrich Graf und Herr zu Pappenheim /1594 - 1632/ pocházel z treutlingenské větve rodu, který se až do roku 1806 honosil titulem dědičného říšského maršála. Není proto divu, že i on se věnoval vojenské dráze a poprvé výrazně vynikl na Bílé Hoře, kdy útokem svého jízdního pluku vlastně rozhodl o výsledku bitvy.

Úsloví "Znám své pappenheimské" přešlo do češtiny z německého "Ich kenne meine Pappenheimer"; je to výrok, který klade Friedrich von Schiller ve svém dramatu Wallenstein do úst císařskému generalissimu Albrechtovi z Valdštejna ve scéně, kdy se deputace pappenheimských kyrysníků přichází ujistit o Valdštejnově věrnosti císaři. Těmito slovy se snaží vévoda frýdlantský uklidnit staré spolubojovníky a vyjádřit i své přesvědčení o jejich spolehlivosti. V tom se však mýlil - pappenheimští nikdy nepomysleli na zradu katolické věci a také brzy se obrátili proti Valdštejnovi. Dnes se tohoto výroku používá v trochu ironickém slova smyslu a vyjadřuje se jím vlastně pochybnost.

Sám Pappenheim byl dne 19. května 1628 povýšen na hraběte Svaté říše římské a až do své smrti v bitvě u Lützen zůstal císaři věren. Pochován je v Praze v kapli sv. Uršuly ve strahovském klášterním kostele.

znak: pod zlatou hlavou štítu s černým zlatě korunovaným císařským orlem se zlatým monogramem F.II. na hrudi čtvercový štít: v 1. a 4. černě a stříbrně děleném poli dva červené zkřížené meče /dědičný říšský maršál/, ve 2. a 3. modrém poli 6 /3,2,1/ stříbrných železných kloboučků /Pappenheim/. Dvě korunované přílby, na pravé s černo-stříbrnými pokrývadly dvě zkřížené korouhve s obrazem 1. a 4. pole, z druhé s modro-stříbrnými pokrývadly vyrůstá zlatě korunovaná a oděná busta černošky se dvěma zlatými copy. Za štítem pokosem korouhev na zlatém ratišti s obrazem arcimarsálského úřadu zkřížená s červeným mečem pošikem. Pod štítem na modré stuze stříbrná deviza IN DEO SPERO /V Boha doufám/. Z koruny osvěcených hrabat vyniká hermelínový plášť.

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Duben

Newton

Sir Isaac Newton /1643 - 1727/ proslul jako filosof, matematik, fyzik a astronom a byl bezesporu jedním z nejvýznamnějších přírodovědců dějin. Pocházel z rodiny nezámožného statkáře ve Woolsthorpe u Granthamu v hrabství Lincolnshire. Po studiích v Cambridge se stal v 27 letech také profesorem matematiky, a tam vytvořil současně s německým matematikem G.W. Leibnizem, avšak nezávisle na něm, základy infinitezimálního počtu. Vypracoval nebeskou i pozemskou mechaniku /nejznámější je gravitační teorie/, která způsobila zvrát ve vývoji astronomických i fyzikálních teorií. Ve fyzice se zabýval i teoretickou optikou a zkonstruoval zrcadlový dalekohled. Fyzika 18. a 19. století /zvaná též newtonská/ byla zcela pod vlivem jeho studií a objevů a byla překonána až Einsteinem. Ve fyzice existuje dodnes v mezinárodní soustavě značka 1 newton /1 N/, kterou se označuje elektrická jednotka síly.

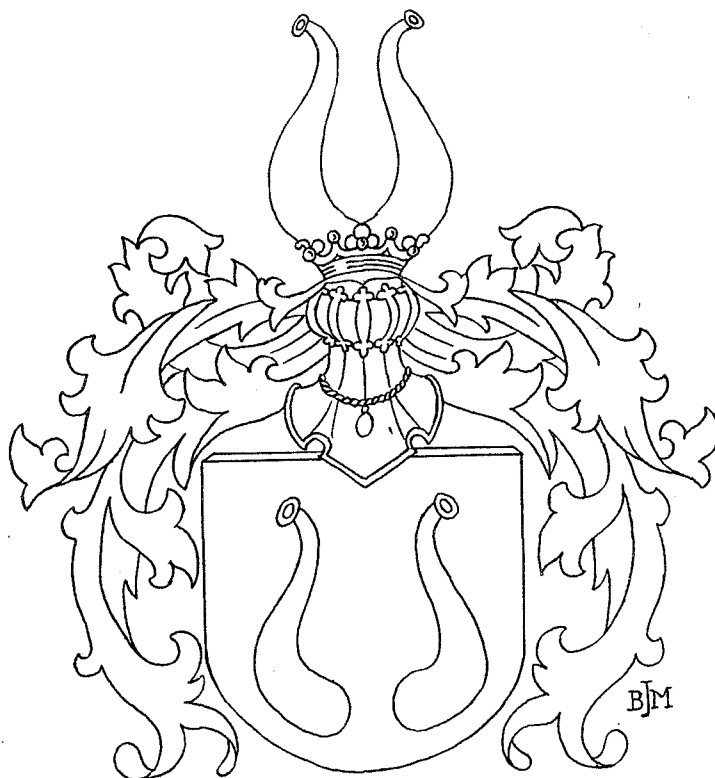
Newton pocházel z drobné šlechtické rodiny /sám navíc obdržel roku 1705 od královny Anny osobní šlechtictví/, která byla dne 16. srpna 1660 povýšena do stavu baronetů jako Newton of Barrs-Court v hrabství Gloucestershire /rod vymírá 6. dubna 1743/.

znak: ve čtvercém štítě se středním stříbrným štítkem s červenou uťatou rukou /baronet/, v 1. a 4. černém poli dvě stříbrné zkřížené kosti /hnáty/, ve 2. a 3. stříbrném poli modrá krokev se třemi zlatými snopy. Na otevřené přilbě baronetů v klenotu na levém koleni klečící "saracénský" kníže, zlatě korunovaný pohanskou korunou a podávající stříbrný meč se zlatým jílcem.

5	6	7	1	2	3	4
12	13	14	8	9	10	11
19	20	21	15	16	17	18
26	27	28	22	23	24	25
			29	30		

Květen

Koniáš

Řekne-li někdo o někom, že je jako Koniáš, má tím na mysli, že je ničitelem a škůdcem kulturních hodnot nebo že slídí a pátrá tak pečlivě a tak dlouho, až dojde svého cíle.

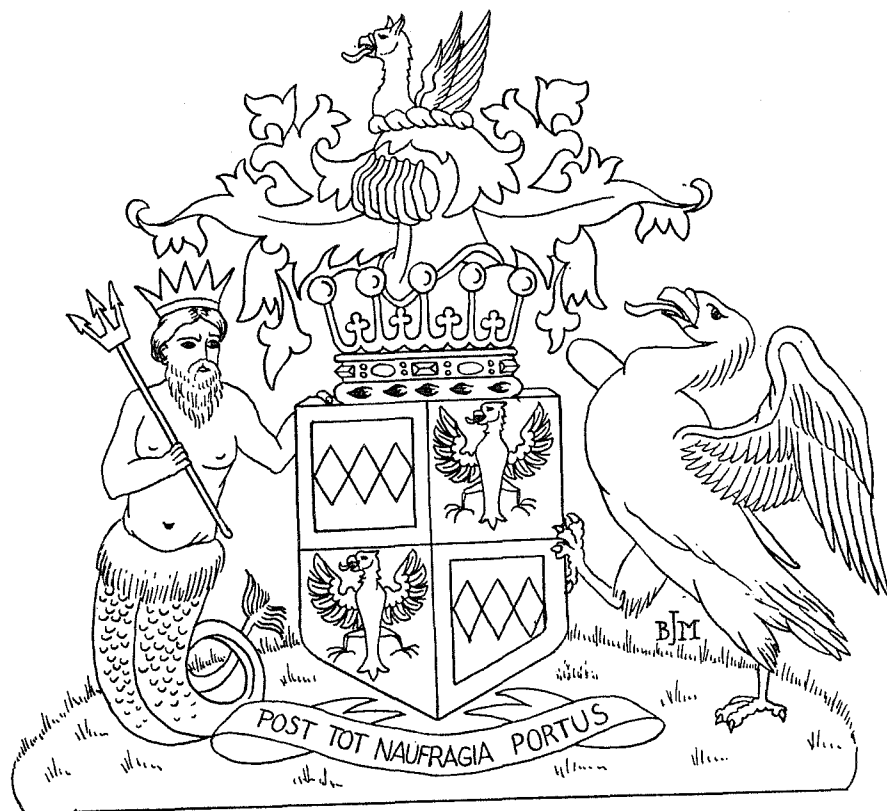
Toto rčení naráží na českého fanatického jezuitského kazatele Antonína Koniáše /1691 - 1760/, představitele útočné protireformace, který vyhledával, cenzuroval a ničil české nekatolické knihy, jichž nechal spálit na 30.000 svazků. Své názory a přesvědčení shrnul v latinském soupisu "Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající"/Clavis haeresim claudens et aperiens/ z roku 1729, jakož i v dalších spisech.

August Sedláček zařazuje Koniáše do starožitné vladycké rodiny Konasů z Vydří, původem ze západní Moravy, maje zato, že byl posledním svého rodu.

znak: v červeném poli dva stříbrné bývolí rohy. Na korunované turnajské přílbě s červeno-stříbrnými pokrývadly dva stříbrné bývolí rohy.

3	4	5	6	7	1	2
10	11	12	13	14	8	9
17	18	19	20	21	15	16
24	25	26	27	28	22	23
31					29	30

Cerven

Sandwich

Pod pojmem sendvič se v gastronomii rozumí dva malé plátky bílého chleba bez kůrky, potřené máslem, mezi které je vložen plátek šunky, salámu či jiné náplně - u nás obložený chlebiček vůbec. V přeneseném slova smyslu v technice a zvláště ve stavebnictví znamená dvě vrstvy spojené nebo slepené mezivrstvou.

Toto pojmenování vzniklo ze jména anglického státníka Johna Montagu, 4. hraběte of Sandwich /1718 - 1792/ roku 1762, kdy strávil 24 hodin hrou v karty, aniž pozřel jinou potravu. Nebyl to však jen vášnivý hráč, ale důležitá osobnost své doby; např. v době americké revoluce byl prvním lordem admirality, což se projevilo i tím, že slavný mořeplavec kapitán James Cook nazval jeho jménem roku 1778 objevené souostroví /the Sandwich Islands/, dnes známé jako Havajské ostrovy.

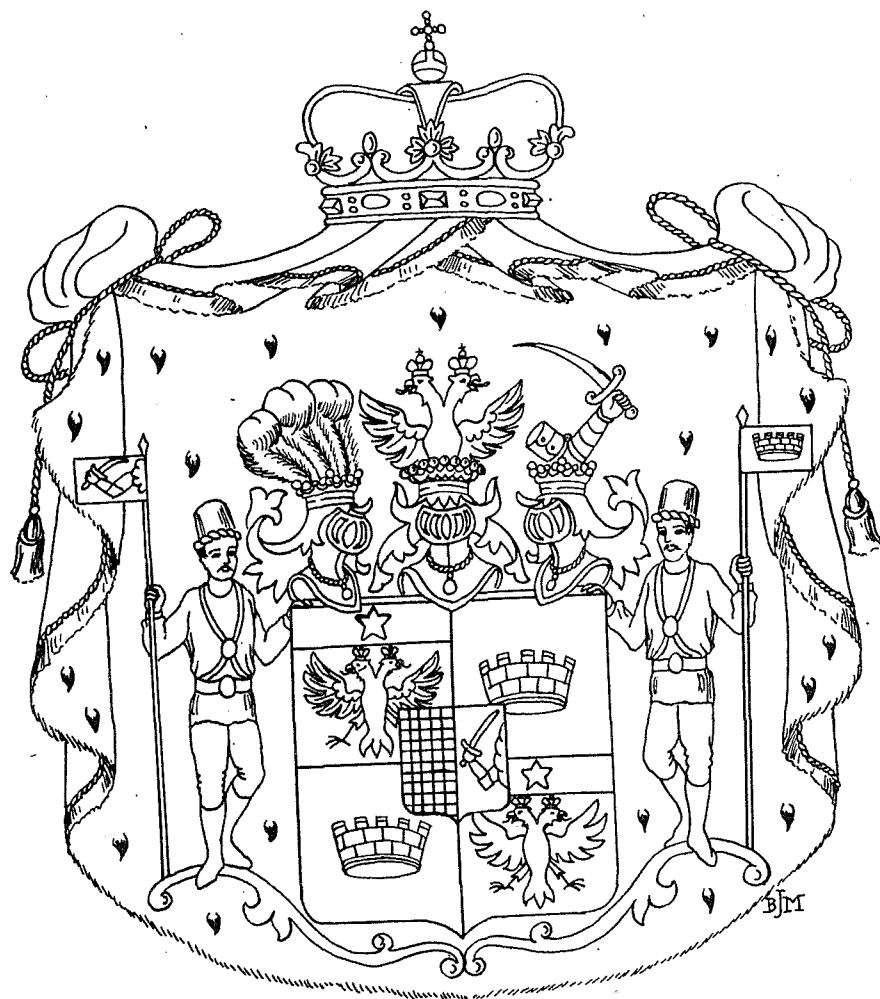
Hrabě Sandwich pocházel z rodiny Montagu, která se v jednotlivých větvích /některé již vymřely/ honosila tituly vévodů z Manchesteru, vévodů z Montagu, hrabat z Halifaxu a baronů Montagu of Beaulieu. Jeho předek Sir Edward Montagu byl za věrnost monarchii v době občanské války povýšen Karlem II. dne 12. července 1660 do stavu peerského s tituly Baron Montagu, Viscount Hinchinbroke a Earl of Sandwich.

znak: štít čtvercý, v 1. a 4. poli v černém lemu ve stříbrě tři červené postavené routy /Montagu/, ve 2. a 3. zlatém poli zelená orlice s červenou zbrojí /Monthermer/. Na koruně earlů helm, v klenotu rostoucí zlatá hlava gryfa s černým zobákem a s černými rozevřenými křídly. Štitonoši, vpravo triton korunovaný zlatou pohanskou korunou a v pravici třímající zlatý trojzubec, vlevo zelená orlice s rozepjatými křídly a s červenou zbrojí. Deviza: POST TOT NAUFRAGIA PORTUS /tj. po tolika ztroskotáních konečně přístav/. Vše spočívá na zeleném trávníku.

7	18	29	10	11	12	6
14	15	16	17	18	19	13
21	22	23	24	25	26	20
28	29	30				27

Červenec

Potěmkin

Řekne-li někdo "Potěmkinova vesnice", má tím na mysli něco předstíraného, zdánlivého, vytvořeného jen pro efekt. Tak se dostal do obecného jazyka Grigorij Alexandrovič Potěmkin, svatě říše římské kníže Tauridský /1739 - 1791/, ruský státník a favorit carevny Kateřiny II., který pocházel z drobné ruské venkovské šlechty, nedostudoval teologii, ale za galantní účastenství na státním převratu Kateřiny II. /dne 28. června 1762/ se dostal do její blízkosti a rychle stoupal po žebříčku hodností až na nejmocnějšího muže dvora. Ruského hraběcího stavu se mu dostalo dne 10. července 1775 a od Josefa II. obdržel dne 27. února 1776 titul říšského knížete. Zmodernizoval armádu, zakázal kruté tělesné tresty, opatřil jízdu kvalitní koně, založil města Cherson, Nikolajev a Sevastopol, uskutečnil připojení Krymu k Rusku, vybudoval černo-omořské loďstvo, to jsou vysoká aktiva Potěmkinova působení. Ve snaze zveličít své kolonizační úspěchy v jižním Rusku, dával Kateřině z kočáru ukazovat na obzoru kulisy domněle nových vesnic, které se pak spolu s jeho jménem staly pojmem. S jeho osobou se také pojí likvidace Pugačevova povstání a zničení Záporožské Síče.

znak: štít čtvercový se středním polceným štítkem, vpředu stříbrno-černě šachovaném, vzadu ve stříbře z oblaku vynikajícího zleva zlatě obrněná paže držící v ruce přirozené barvy stříbrnou šavli se zlatým jílcem. V 1. a 4. poli pod červenou hlavou se stříbrnou pěticípou hvězdou ve zlatě černý zlatě korunovaný orel. Ve 2. a 3. modrém poli zlatá hradební koruna o pěti stínkách. Tři korunované přílby, střední hraběcí korunkou s krydly černo-zlatými, z ní rostoucí černý zlatě korunovaný orel; vpravo krydla modro-zlatá, tři stříbrná pštrosí péra; vlevo krydla modro-zlatá, v lokti ohnutá doleva směřující zlatě obrněná paže, třímající stříbrnou šavli se zlatým jílcem. Štítonoši: dva kozáci nahoře oděni modře se stříbrným řemením, v červených kalhotách a černých botách, držící korouhve na zlatém ratišti, pravou s oblakem a paží se šavlí, levou s hradební korunou. Koruna ruských knížat, hermelínový plášť.

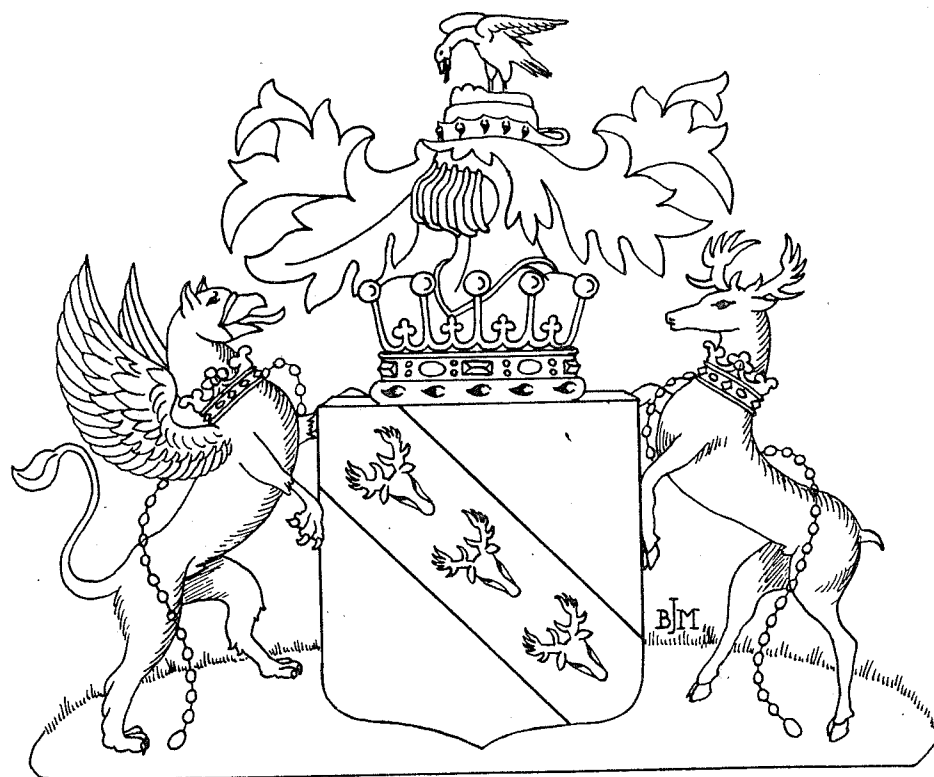
Poznámka: Na některých vyobrazeních štít kryje hraběcí koruna, nesoucí tři přílby, z nichž levá je místo korunky ozdobena "dvorjanským burletem" a někdy se kreslí místo ruské koruny knížat svatě říše římské.

Р У С Е Р С Н

5	6	7	1	2	3	4
12	13	14	8	9	10	11
19	20	21	15	16	17	18
26	27	28	22	23	24	25
			29	30	31	

Brpen

Derby

Všem příznivcům sportu je známo slovo derby. Jeho prvotní význam je klasický dostih pro tříleté plnokrevné hřebce a klisny na dráze dlouhé 1,5 anglické míle /tj. asi 2400 m/, přičemž hřebci nesou 57 kg a klisny 55,5 kg váhy. Tento dostih založil Edward Stanley, 12. hrabě z Derby; poprvé se jel pod názvem Derby Stakes dne 4.května 1780 v Epsonu, asi 20 km jihozápadně od Londýna; tehdy měřil jen 1 míle /tj. 1609 m/ a teprve později byl prodloužen, aby měl optimální podmínky chovné zkoušky. Od roku 1875 byl pod týmž jménem pořádán obdobný závod ve státě Kentucky /USA/ a první ročník československého derby se jel v Chuchli dne 22. května 1921. Později byly derby zvány jakékoli velké dostihy vůbec. Sekundární význam tohoto slova pak označuje vrcholnou sportovní událost sezóny, obvykle mezi tradičními soupeři /např. místní, skandinávské, apod./.

Za význačnou účast v bitvě u Bosworthu dne 22. srpna 1485 byl Thomas Stanley odměněn vítězem bitvy a celé tzv. války růží Jindřichem Tudorem, hrabětem z Richmondu, nyní již králem Jindřichem VII. dne 27. října 1485 titulem Earl of Derby /čti dábi/. Dne 26. ledna 1627 pak rodina získala ještě titul baroneta a dne 22. října 1832 titul Baron Stanley of Bickerstaffe.

znak: ve stříbrném poli na modrém břevně pokosem tři zlaté jelení lebky s paroží. Na koruně earlů přílba s krydly modro-stříbrnými a s chapeau /tj. červená sametová čapka podšitá hermelínem - symbol feudální suverenity/, na němž zlatý orel se skloněnou šíjí a s rozepjatými křídly nad červeně zabaleným a zlatě ovázaným děckem přirozené barvy v kolébce. Štitonoši: vpravo zlatý gryf, vlevo zlatý jelen, oba modře ozbrojení s modrou vévodskou korunkou na krku a s modrým řetězem kolem šíje. Deviza: SANS CHANGER /beze změny/. Vše spočívá na zeleném trávníku.

- 17 -

Průsепр

2	3	4	5	6	7	1
9	10	11	12	13	14	8
16	17	18	19	20	21	15
23	24	25	26	27	28	22
30	31					29

Žáří

Raglan

Na jaře a na podzim lze spatřit muže i ženy v převlečnicích zvaných raglán. Je to svrchní volný kabát se zvláštním střihem rukávů, původně jen pánský, ale později jej přijala i móda dámská. Je to slovo dnes užívané všemi kulturními jazyky a vzniklo ze jména anglického lorda Raglana, který tento oděv zavedl.

Narodil se roku 1788 jako osmý syn pátého vévody z Beaufortu, tedy v rodině, která odvozuje svůj původ, i když nelegitimní, od anglického panovnického rodu Plantagenetů, který byl odnoží slavného francouzského domu Anjou. Lord Fitzroy James Henry Somerset se rozhodl pro vojenskou dráhu. Nejprve sloužil jako pobočník vévody z Wellingtonu a ve slavné bitvě u Waterloo roku 1815 ztratil pravou paži. V uznání četných zásluh byl dne 20. října 1852 povýšen na peeru s titulem Baron Raglan of Raglan. Roku 1854 je jmenován polním maršálem a stává se vrchním velitelem britských ozbrojených sil za tzv. krymské války v letech 1853 - 1856, jejíhož konce se však nedožil, protože dne 28. června 1855 zemřel na cholera při obléhání města Sevastopolu.

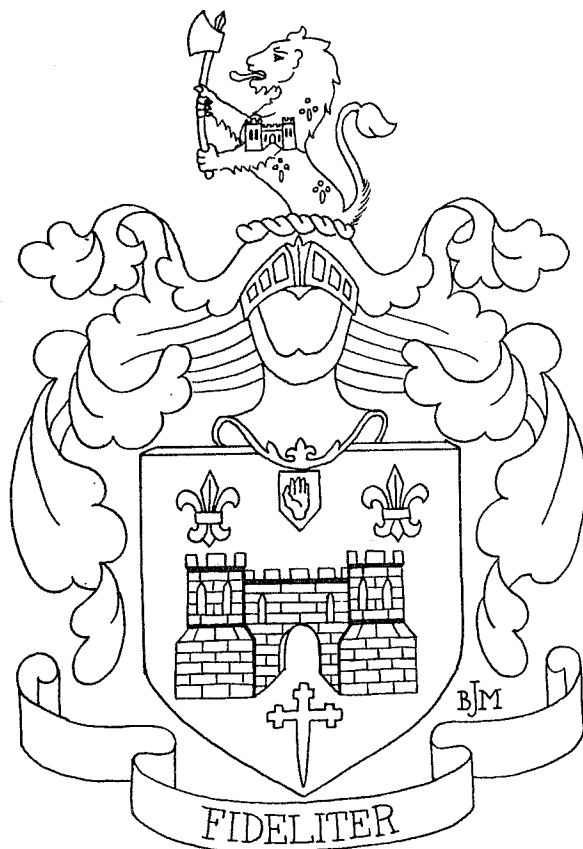
znak: uvnitř modro-stříbrně děleného lemu modře a červeně čtvrceno. V 1. a 4. poli 3/2,1/ zlaté lilie /Francie/, ve 2. a 3. poli tři zlatí nad sebou běžící leopardi /Anglie/. Na baronské koruně a přílbě peerů zlatá padací mříž pobitá modrými hřeby a zprava i zleva obtočená zlatým řetězem. Štitonoši: vpravo stříbrný panter se skvrnami různých barev, s ohněm přirozené barvy, vycházejícím z uší a z tlamy, a se zlatým obojkem a řetězem kolem šíje, vlevo zelená san držící v zobáku červenou uťatou levou ruku baronetů. Deviza: MUTARE VEL TIMERE SPERNO /odmítám se změnit či se bát/. Vše spočívá na zeleném trávníku.

Ž	á	ř	í	ř	í	n
6	7	1	2	3	4	5
13	14	8	9	10	11	12
20	21	15	16	17	18	19
27	28	22	23	24	25	26
		29	30			

Kíjen

Havelock

Havelokem se rozumí pánský plášť s pláštěnkovým dílem, zpravidla bez rukávů. Své jméno dostal po anglickém generálu Havelockovi.

Sir Henry Havelock /1795 - 1857/ patřil mezi nejznamenitější vojevůdce své doby. Aktivně se účastnil tzv. první barmské války /1824 - 1826/ a tzv. první afgánské války /1838 - 1842/. Hrdinsky se zachoval za vojenské vzpoury v Indii roku 1857, kdy uskutečnil památný vítězný pochod zemí, který nemá v historii obdoby, s pouhými 1400 britskými vojáky a se špatně vyzbrojenými domorodci proti mnohonásobné přesile povstalců, které hnal před sebou a celkem dvanáctkrát porazil. Za toto velké vítězství a jiné cenné služby Koruně byl dne 29. září 1857 povýšen na generálmajora, obdržel lázeňský řád /the Order of the Bath/ a diplomem ze dne 26. listopadu 1857 byl povýšen na baroneta, čehož se však již nedožil, neboť dne 24. listopadu 1857 ještě v Indii zemřel na úplavici. Titul baroneta byl dne 18. ledna 1858 potvrzen pro generálovu vdovu a dne 22. ledna 1858 přešel na jeho syna, podplukovníka Sira Henry-Marshmana Havelocka, který s otcem také sloužil v Indii.

znak: na zeleném štítě, zdobeném uprostřed v hlavě stříbrným štítkem s červenou utatou rukou baronetů, stříbrná hradba se dvěma věžemi a branou, provázená nahoře vpravo i vlevo po zlaté lilii a v patě štítu zlatým křížkovým křížem, dole ukončeným bodlem /anglicky cross crosslet fitché/. Na přílbě baronetů s točenicí a zeleno-stříbrnými pokryvadly rostoucí červený lev posypaný zlatými hermelínovými ocásky a zdobený na hrudi stříbrnou hradbou a věžemi ze štítu, třímající v předních tlapách stříbrnou sekeru. Deviza: FIDELITER /věrně/.

P U S C P S n
 4 5 6 7 8 9 10
 11 12 13 14 15 16 17
 18 19 20 21 22 23 24
 25 26 27 28 29 30 31

Listopad

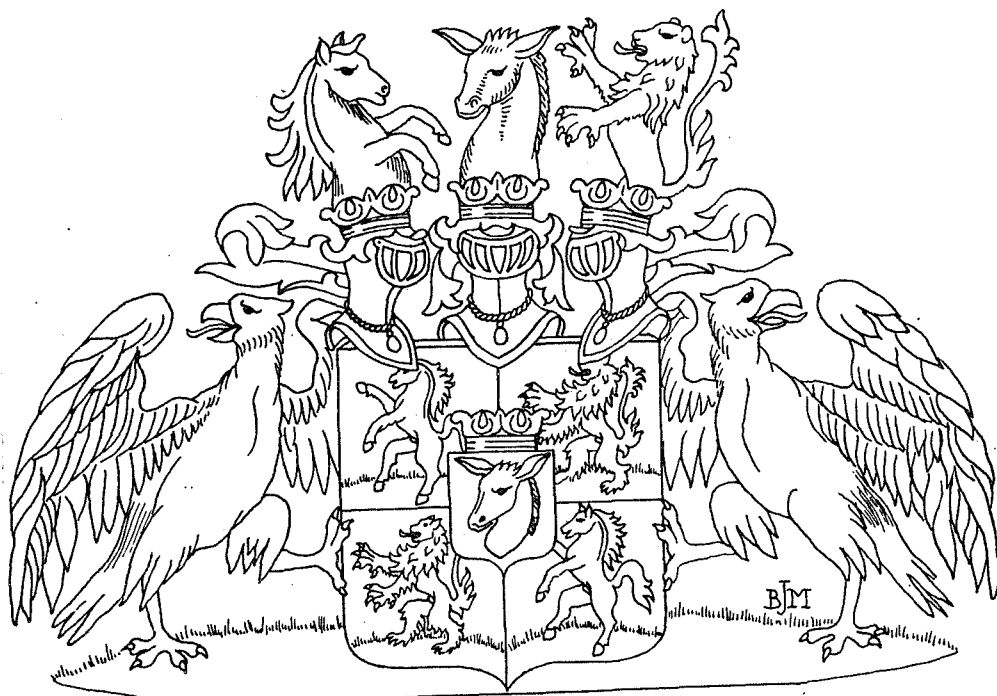
Zeppelin

Zeppelin /zeppelin, cepelín/ je říditelná vzducholoď doutníkového tvaru s pevnou konstrukcí, nazvaná podle německého konstruktéra hraběte Zeppelina. Tento typ vzducholodi poprvé vzlétl roku 1900 a znamenal úplnou revoluci ve vzdušné dopravě. Přes nedostatky pramenící z nebezpečí výbuchu plynů se zeppelin staly velmi oblíbenými a Německo je dokonce i pokusně nasadilo v první světové válce. Překonány byly až produktem nově se rodící aviatiky - letadly.

Ferdinand Adolf August Heinrich Graf von Zeppelin /1838 až 1917/ pocházel z linie starého meklenburského rodu, která byla 1. ledna 1806 povýšena ve Stuttgartu na hrabata württenberského království. Po studiích a po bohaté vojenské a diplomatické kariéře věnoval se celé pokusům s říditelnými balóny ohromných rozměrů.

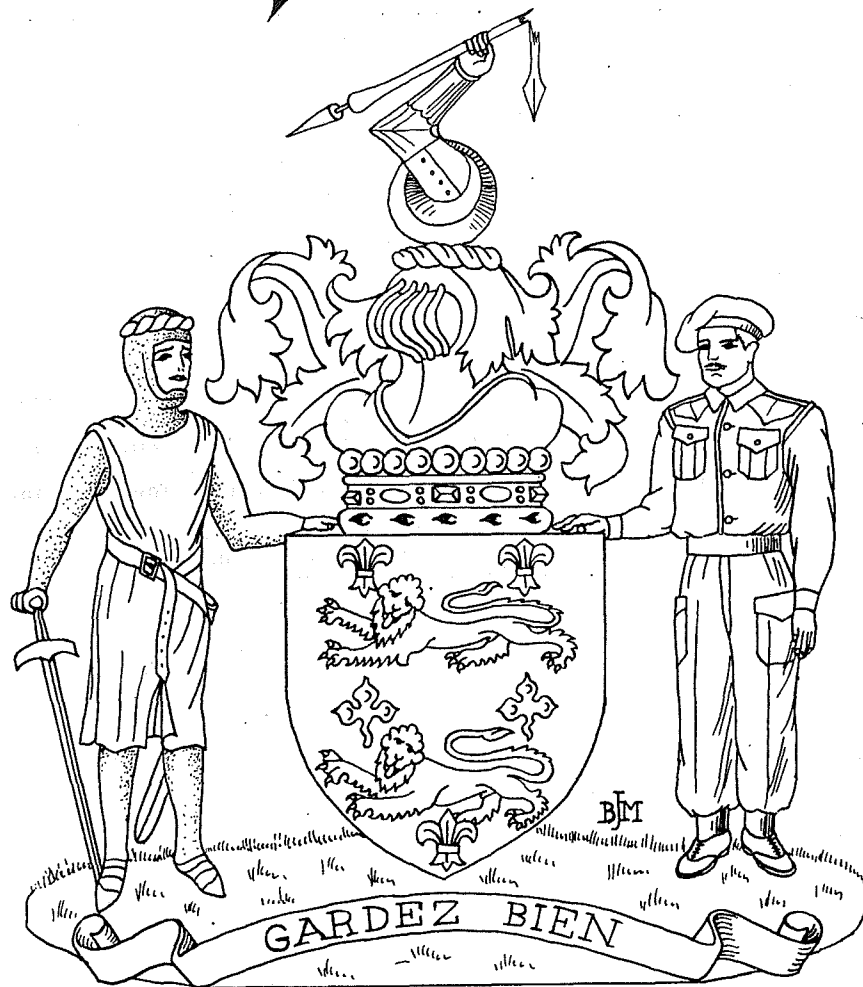
Starý rodový znak byl ve Stuttgartu diplomem ze dne 12. února 1906 polepšen takto:

Štít čtvercový s modrým zlatě korunovaným středním štítkem, v němž stříbrná oslí hlava s krkem /Zeppelin/. V 1. a 4. červeném poli na zelené půdě vpravo obrácený stříbrný kůň ve skoku, ve 2. a 3. zlatém poli na zeleném trávníku vpravo obrácený modrý lev ve skoku. Tři korunované přílby, na střední s modro-stříbrnými křídly stříbrná hlava a krk osla /Zeppelin/, vpravo s červeno-stříbrnými křídly vyrůstá stříbrný kůň, vlevo s modro-zlatými křídly rostoucí modrý lev. Štítonoši: dvě odvrácené stříbrné orlice stojící na zelené půdě.

♂	ú	s	č	♂	s	n
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Prosinec

Montgomery

Montgomery je plášť vojenského střihu zpravidla z nepromokavé látky zelené barvy /u nás dnes prodáváný pod obchodní značkou Dukla/ a byl nazván po britském polním maršálovi Montgomerym.

Bernard Law Montgomery /narozen 17. listopadu 1887, zemřel 24. března 1976/ vstoupil do armády roku 1908 a sloužil v první světové válce, kde byl vážně raněn; kariéru a slávu mu však přinesla až druhá světová válka, v níž nejprve velel 8. armádě v severní Africe a v jižní Itálii. Po jmenování polním maršálem roku 1944 byl až do konce války vrchním velitelem anglo-amerických pozemních sil a v letech 1945 - 1946 vrchním velitelem britských okupačních vojsk v Německu. Až do svého penzionování roku 1958 zastával vysoké funkce v královském generálním štábu Velké Británie a od roku 1951 byl prvním náměstkem vrchního velitele spojených ozbrojených sil NATO v Evropě.

Za své nepopíratelné zásluhy na porážce fašistického Německa obdržel vedle Podvazkového řádu /1946/, Řád Suvorovův a Řád vítězství SSSR /1944/, velkokříž Čestné legie /1945/, velkokříž Řádu Bílého lva a československý Válečný kříž a řadu vyznamenání a poct Dánska, Holandska, Polska, Řecka, Lucemburska, Tunisu, Maroka, USA, Etiopie, aj. Dne 31. ledna 1946 byl též povýšen na peeru Spojeného království s titulem Viscount Montgomery of Alamein and of Hindhead v hrabství Surrey.

znak: v modrém poli mezi třemi zlatými /v hlavě 2, v patě 1/ liemi dva zlatí běžící leopardi provázení uprostřed dvěma zlatými trojlístkami. Na koruně vikomtů přilba s modro-zlatými krydly a točnicí týchž barev, na níž rostoucí stříbrný půlměsíc, z kterého vyniká ohnutá obrněná paže držící v ruce zlomený dřevec, vše v přirozených barvách. Štítonoši: vpravo normanský rytíř opírající se pravíci o nahý meč a vlevo voják v polní uniformě, vše v přirozených barvách. Deviza: GARDEZ BIEN /do střihu/. Vše spočívá na zeleném trávníku.

Prosinec

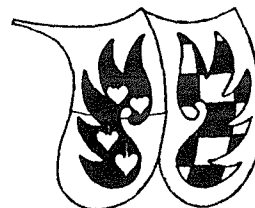
6	7	1	2	3	4	5
13	14	8	9	10	11	12
20	21	15	16	17	18	19
27	28	22	23	24	25	26
		29	30	31		

L i t e r a t u r a

- Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du
Blason par J.B.Rietstap, Berlin 1934
/I.,III.,IV.,VI.,VIII.,IX.,X!/
Burke, Bernard Sir; Genealogical and Heraldic Dictionary
of the Peerage and Baronetage of the British Empire,
London 1862
/VI.,VIII.,IX.,X./
dtto, London 1972
/XII./
Slovník spisovného jazyka českého, I.-IV., nakl.ČSAV, Pra-
ha 1960 - 1971
/I.,IV.,V.,VI.,VII.,VIII.,IX.,X.,XI.,XII./
Obščij gerbovnik dvorjanskich rodov Vserosijskija!/
Imperii, část I., S.Peterburg, 1798
/VII./
Encyclopaedia Britannica
/VI.,X./
International Who's Who 1973/74
/XII./
Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen
Häuser, Gotha, Justus Perthes, 1932
/XI./
Kneschke, Heinrich; Deutsche Grafen-Häuser der Gegenwart,
Leipzig, T.O.Weigel, 1852
/III./
Gritzner M. und Hildebrandt, A.M.; Wappenalbum der Gräfli-
chen Familien, Leipzig, T.O.Weigel, 1885
/III./
Pokorný, Jindřich; Zakopaný pes, Albatros, Praha 1976
/III.,VII./
von Volborth, Carl Alexander; Heraldry of the World, Lon-
don, 1973
/III./
Höfflinger, Heinrich W.; Adels- und Wappenverleihungen an
Kunstbeflissene und an Vertreter der Geisteswissenschaften
in den Akten des ehemal. Adelsarchivs in Wien. Senf-
tenegger Monatsblatt für Genealogie und Heraldik.
/II./

Děkuji pp. PhDr. Pavlovi R. Pokornému a Alfredu Ch. Wierero-
vi za účinnou pomoc při sběru materiálu i za odborné při-
pomínky.

PhDr. Milan Buben

Od posledních řádných voleb výboru Heraldického klubu
České numismatické společnosti dne 23. září 1975 konaly se
členské schůzky pravidelně každých 14 dní zpočátku v salon-
cích kavárny Adria a od 1.ledna 1976 v zasedací síni Praž-
ského střediska státní památkové péče a ochrany přírody na
Malém náměstí 13.

- Účastníci měli možnost vyslechnout zejména tyto přednášky:
- 4. listopadu 1975 - Heraldická zvířata na antických min-
cích /Jaromír Stach/
  - 20. ledna 1976 - K obecným otázkám bibliografické prá-
ce /Pavel Palát/
  - 3. února 1976 - Původ berličkového kříže /Jaromír Stach/
  - 17. února 1976 - Nástin vývoje české bibliografie /Pa-
vel Palát/
  - 16. března 1976 - Heraldická výzdoba na hradě Laufu /Ing.
arch.Dobroslava Menclová/
  - 30. března 1976 - August Sedláček jako heraldik /Dr. Pavel
Pokorný/
  - 13. dubna 1976 - Motivy sv. Jiří v heraldice /Jaromír
Stach/

V uplynulém období provedl Heraldický klub ČNS /Dr. Pavel
Pokorný/ určení tří znakových typářů pro Archiv hl. města
Prahy.

Členská základna Heraldického klubu ČNS má toto složení:
z řad ČNS vstoupilo do Heraldického klubu ČNS 58 členů,
z řad ČNS se do Heraldického klubu ČNS přihlásilo 21 insti-
tucí,
o odběr tiskovin Heraldického klubu projevil zájem 28 po-
boček ČNS a 5 poboček SNS,
od založení Heraldického klubu ČNS vstoupilo 74 heraldiků,
administrativně se projednává 27 přihlášek.

Dne 27. dubna 1976 byla konána výroční schůze Heraldické-
ho klubu, při níž byly provedeny řádné volby výboru na dal-
ší období. Výbor byl zvolen v tomto složení:

předseda	JUDr. Zdeněk M. Zenger
místopředseda a 1.jednatel	PhDr. Milan Buben
2. jednatel	Miroslav Černý
hospodář	Rudolf Jukl
tiskový referent a archivář	PhDr. Pavel R. Pokorný
herold	Alfred Ch. Wierer
členové výboru pro styk s ÚV ČNS	Vojtěch Fiala
	Ing. Edvard Polívka

Redakční rada: JUDr. Zdeněk M. Zenger
PhDr. Milan Buben
PhDr. Pavel R. Pokorný
Přijímací komise: předseda Jaromír Stach, abs.práv
členové PhDr. Stanislav Hošťálek
Svatopluk Šnajdr
Josef Beneš

Upozornění:

Na žádost ÚV ČNS upozorňujeme členy Heraldického klubu, aby nevraceli jim zasílané numismatické tiskoviny. Členství v Heraldickém klubu ČNS lze získat jen na základě přihlášky do České numismatické společnosti, která zasílá své tiskoviny zdarma resp. v rámci členského příspěvku. Vracením těchto materiálů se zbytečně znesnadňuje práce ústředí.

Dále upozorňujeme členy Heraldického klubu, že si mohou objednat Informační příručku pro členy a zájemce o členství /vyd. ČNS, Praha 1975/ za 17.- Kčs a odznaky Heraldického klubu za 12.- Kčs.

o

Na základě anonymní kritiky Heraldické ročenky na rok 1974, uveřejněné v tiskovině "Heraldika, bulletin pro základní vědy historické", roč. VIII., čís.3/1975, str.111 ad., vydávané Heraldickou sekci při Muzeu těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, je redakční rada Heraldického klubu ČNS nucena sdělit svým čtenářům:

Funkce herolda ve výboru Heraldického klubu není "jistou kuriozitou", jak se domnívá autor citované kritiky, ale nutnou samozřejmostí, neboť náplní jeho funkce je bdít a s konečnou platností rozhodovat o zachovávání heraldických pravidel a tradic. Jeho funkce nevyplynula jen z historie, ale má důležité oprávnění v současnosti, kdy jak se zdá, rozumí heraldice zřejmě každý. Proto je herold oprávněn schvalovat veškeré kresby pro tiskoviny Heraldického klubu.

Anonymní kritik dále konstatuje "zřejmou nekonceptnost redakční rady", neboť kromě kreseb Zdirada Čecha na Ročence Heraldického klubu neshledal nic pozoruhodného. Pokládáme proto za nutné ho upozornit, že např. Japonská heraldika z pera Vl. Kalivody, přestože o její vhodnosti vyslovuje své pochybnosti, či stať autorské dvojice Pokorný-Buben "Konec jedné legendy" jsou práce původní a v české heraldické literatuře poprvé se vyskytující.

K informaci anonyma pokládáme dále zavhodné poukázat, že jsme přesvědčeni, že Heraldické ročenky naopak pevnou koncepci mají. Každá začíná kalendariem, z nichž první mělo aspoň částečně vyplnit mezeru v naší heraldické literatuře, u níž se zdá samozřejmé, že bude jednou ze stěžejních náplní právě Heraldické sekce MTZZ v Jílovém u Prahy. Zprávy Heraldického klubu uvádějí další textovou část, kterou vždy zahajuje článek souhrnně pojednávající o některé zahraniční heraldice, poté následují teoretické studie a stati muzejního charakteru. Další místo je vyhrazeno výročím vztahujícím se k příslušnému roku a závěr je věnován

zajímavostem a novinkám, popřípadě opravám a dodatkům.

Redakční rada Heraldického klubu ČNS se podivuje nad shovívavým postojem anonymního kritika k článku Dra P.R.Pokorného "Heraldika versus restaurátoři" v otázce o možnostech středisek státní památkové péče. Jde tu o zásadní otázku, neboť vynakládají-li se velké prostředky na opravy památek, je třeba všechny, heraldické v to počítaje, restaurovat důsledně a správně. Diletantismus nikoho neomlouvá a naším krédem zůstane konstatování, že heraldiku nestačí jen mít rád, ale je třeba jí i rozumět a ji pěstovat. A soudíme, že takové stanovisko by měl zastávat každý heraldik.

• Americká heraldika •

John Fitzgerald Kennedy

Dne 17. března 1961, v den sv. Patrika, patrona Irů, se v Bílém domě, sídle amerických prezidentů ve Washingtonu odehrála událost, která je unikátní v historii heraldiky - vládou byl udělen znak hlavě jiné nezávislé vlády. Irský velvyslanec v USA Dr. T.J.Kiernan v zastoupení vlády Irské republiky předával prezidentu USA Johnu Fitzgeraldovi Kennedymu diplom se znakem a genealogickými údaji, dokládajícími historický původ Kennedyů v Irsku. Dokument byl vypracován Nejvyšším irským heroldem /Chief Herald of Ireland/ a znak byl založen na tradičním erbu rodiny O'Kennedy of Ormonde s narážkou na znak rodiny Fitzgerald of Desmond, ¹⁾ přičemž klenot měl symbolizovat erbovníkův úřad.

Znak:

uvnitř v červeně a hermelínem pokosem čtvrceném lemu v černi 3 /2, 1/ zlaté kolčí přílby z profilu. Na kolčí přílbě s červeno-stříbrnými krydly a černo-zlatou točenicí mezi 2 zelenými olivovými větvemi vzpřímená obrněná levá paže, držící v nahé ruce svazek 4 zlatých šípů, stříbrné opeřených, s hroty vzhůru, vše v přirozených barvách.

Tento příklad názorně ilustruje potíže, jaké heraldika v USA zdědila. Do té doby totiž v USA neexistovala úřední instituce pro udělování znaků jako reakce na odpor vůči dědičným titulům z dob vzniku americké ústavy. Žádný americký občan nesmí užívat šlechtický titul, což se však nevztahuje na Američanky, které nabyly titulu snatkem s cizincem. Američan se může stát členem rytířského řádu, ale nikdy se nestane "Sirem".

Heraldika však byla až do vyhlášení nezávislosti na území všech anglických i neanglických kolonií živá a pěstována se. Po období tiché tolerance přineslo 20.století absolutní zneužití, degradaci a ignoranci heraldiky v USA. Nedostatek vkusu, citu a historického povědomí způsobil, že několik dobře prosperujících firem za příslušný honorář "vyrobí" každému, kdo o to požádá, znak, kterým si pak historie a práva neznalí Američané zdobí své domy, krby, apod. A tak se v USA můžeme shledat se znaky nejřednějších evropských rodin, třeba již vymřelých /!// jenom proto, že americký "herold" našel tento znak v encyklopedii a svému zákazníkovi jej prostě přidělil. Tato "moda" je pro každého odpovědného heraldika natolik nepřijatelná a odsouzeníhodná, že není třeba se jí více obírat. Nejde totiž o registraci rodových či osobních znaků, ale o nezákonnou usurpaci.

Mnoho opravdových zájemců o heraldiku v USA se však k našemu oboru dostalo přes genealogii při pátrání po předcích. Mnozí z nich snadno prokazují svůj britský, španělský či ji-

ný původ, a tak se často seznámí i s erby svých předků. Někteří se však dostanou jen k předkovi, který se přistěhoval do Ameriky, jiní zjistí i evropský přístav, odkud vyplul, avšak pouhá byt sebenápadnější shoda jmen nemůže prokázat rodovou návaznost v Evropě a tím méně právo na znak.

Ti, kdo prokáží společný původ s erbovní rodinou na britských ostrovech, nemohou užívat nerozlišený znak, totožný se znakem britských příbuzných,²⁾ avšak mohou požádat nejvyšší heraldické autority v Londýně, Edinburghu či v Dublinu /the College of Arms, Lord Lyon King of Arms, the Chief Herald of Ireland/ o imatrikulaci svého znaku.

V USA je přitom mnoho rodin starobylého původu, jejichž příbuzní na britských ostrovech již vymřeli. Je opravdu kuriózní, že v USA je dnes více rodin, jichž předkové přišli roku 1066 s Vilémem Dobývatelem do Anglie z Normandie, než v samotné Anglii.

Američané žijící ve 14 státech Unie, tvořících kdysi španělské kolonie, mohou postupovat podobně jako jejich anglosaští krajané a obracet se na ministerstvo spravedlnosti v Madridu, kam administrativně spadají španělští heroldi /Rey de Armas/. Tato uzance, kdy občan nezávislého státu žádá heraldické autority jiného státu o udělení, přiznání či potvrzení znaku, byla dlouho paradoxem světové heraldiky. Na tuto nepřírozenost se poukazovalo a navrhovalo se zřízení samostatného úředního heraldického tělesa v USA, ale bylo velmi nepravděpodobné, že by americká vláda dala k tomu souhlas, ačkoli mnozí přední američtí státníci a veřejní činitelé byli erbovníky - George Washington, Thomas Jefferson, aj.

Přesto v USA pracovala společnost The New England Historic Genealogical Society of Boston, jejíž heraldický výbor vydal od roku 1928 několik "rolls of arms" /erbovníků, wapenrolí/ osobních znaků občanů USA. I tato skutečnost je kuriózní, protože v USA tak vlastně došlo k obnovení středověké praxe vydávání erbovníků, ačkoliv "nejheraldičtější" země Evropy Anglie nevydala od 16. století ani jediný! Přitom heraldický výbor této společnosti rigorózně prosazuje zásadu, aby nově přisvojené znaky byly opravdu nové a aby nedocházelo k uzurpaci starých znaků.

Roku 1966 bylo v USA konečně ustaveno těleso nazývané American College of Arms, založené ve spolupráci města Baltimore, státu Maryland a federální vlády. Byli jmenováni 4 heroldi a tato nová heraldická autorita dostala dvě paralelní oddělení. První The American College of Arms se zabývá znaky fyzických osob, a to jednak jejich registrací, jednak udělováním; druhá The College of Arms of the United States se zabývá znaky, odznaky, značkami, prapory a symboly právních osob /korporací/. American College of Arms vylučuje udělování přílbic a korunek u nově vytvářených osobních znaků. Točenice bývá posazena přímo na štít a z ní pak vyrůstá klenot.

Posuzování předložené dokumentace provádějí odborníci v American College of Arms velmi přísně - vždyť do ledna

1969 odmítli přes 1000 žádostí o uznání přisvojeného znaku. Dne 10. června 1968 udělila American College of Arms znak prezidentu Lyndonu Bainesu Johnsonovi v Bílém domě a totéž učinila i v případě jeho nástupce Richarda Milhause Nixona.

Pro propagaci, pochopení a položení základů heraldiky v USA vychází nyní každý rok ve vysokých nákladech značné množství příruček, terminologických slovníků i jiných heraldických publikací, které na rozdíl od evropské literatury sledují především informativní a výchovné hledisko. Vždyť v současné době je pro heraldiku v USA nejdůležitější, aby všichni, jimž se heraldika "líbí", pochopili, že jde o vědeckou disciplínu, řídící se přísnými interními i právními normami, které je třeba respektovat, a že znak je třeba právě tou výjimkou, kterou si nelze koupit na jinak všena-bízejícím trhu.

Americká heraldika se tak snad po dlouhé řadě let úpadku, který na světě nemá obdoby, přece jen dočká jisté renesance, která by jí pomohla zaujmout místo, jehož by si ve světové heraldice zasloužovala.

o

V tomto roce budou USA oslavovat 200. výročí vzniku Unie a zcela jistě se znovu v tisku objeví teorie o spojitosti znaku prvního prezidenta George Washingtona s vlajkou USA. K této problematice se již vyjadřovala celá řada heraldiků, vexilologů i historiků a odpovídali na ni kladně i záporně. Podívejme se tedy ještě jednou na toto tradované tvrzení a pokusme se zjistit, zda skutečně nějaká spojitost existovala.

George Washington pocházel ze staré anglické rodiny z řad nižší šlechty, která původně sídlila na severu země v hrabství Durham. Kolébkou rodu je obec Washington, původně Wessington, kde se Washingtonové připomínají na konci 12. století. Na počátku 14. století se přestěhovali do hrabství Lancashire, odkud přesídlili okolo roku 1530 do hrabství Northamptonshire.

Lawrence Washington, jehož přímým potomkem v sedmé generaci byl první prezident USA, se vzmohl natolik z obchodu s vlnou v Londýně a v Northamptonu /kde dvakrát zastával úřad starosty/, že se mohl roku 1539 zakoupit v Sulgrave nedaleko hranice mezi Northamptonshire a Oxfordshire, 8 mil severovýchodně od Banbury. Lawrence Washington /zemř. 1584/ zahájil ihned přestavbu domu podle tehdejších bytových požadavků a dokončil ji okolo roku 1560 v podobě, která se v podstatě zachovala do našich dnů.

Roku 1610 byl Sulgrave Manor Washingtony prodán.⁴⁾ Blahobyt rodiny padl s mocí puritánů a plukovník John Washington, prapravnuk Lawrence Washingtona a pradědeček presidenta, musel na přelomu let 1656 - 1657 emigrovat z existenčních důvodů do Virginie. A tak se zakladatel nezávislosti Spojených Obcí severoamerických narodil již v rodině bohatého plantážníka Augustina Washingtona.⁵⁾

Znak Washingtonů, jehož stáří nutno datovat alespoň do do-

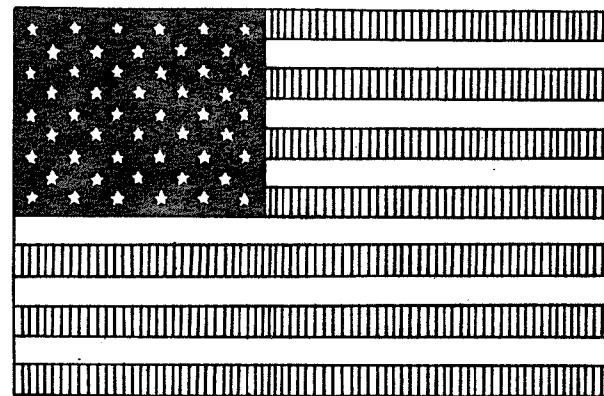
by vlády Richarda II. /1377 - 1399/, se popisuje takto: pod stříbrnou hlavou štítu zdobenou třemi červenými pěticípými hvězdami třikrát červeně a stříbrně děleno. Kolčí helm s červeno-stříbrnou točenicí a krydly nese černého havrana s rozepjatými křídly.⁶⁾

Hvězdy i pruhy Washingtonova znaku zdánlivě jednoznačně ukazují na inspirativní úlohu při vzniku vlajky Spojených států. Je tato úloha historicky doložena či jde o uměle vytvořenou pověst anebo snad dokonce o záměrné překroucenou skutečnost?

Shoda mezi znkem prvního prezidenta a vlajkou USA je více než nápadná, ale podle převládajícího názoru amerických historiků shoda náhodná. Vždyť první americká vlajka, zvaná Grand Union Flag a užívaná od 3. prosince 1775, měla 13 pruhů /7 červených a 6 bílých/ a ve volné čtvrti byla ponechána stará britská vlajka, tzv. Union Jack. Na základě rozhodnutí

Kongresu ze dne 14. června 1777 byly kříže sv. Jiří, sv. Ondřeje a sv. Patrika odstraněny a nahrazeny 13 stříbrnými hvězdami tvořícími kruh.

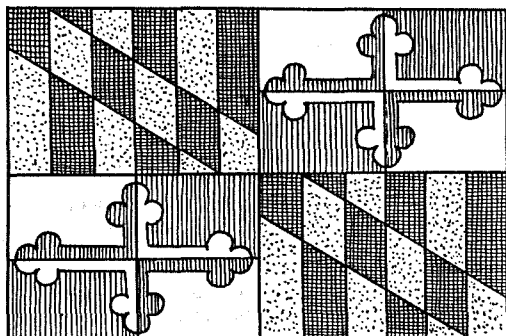
Myšlenka, že americká vlajka byla inspirována Washingtonovým znkem, je možná, ne však zcela pravděpodobná a už vůbec ne prokázána. Říká se, že Washington prý navrhoval pro novou vlajku 13 červených a bílých pruhů, což by ukazovalo na možnost, že vyšel z vlastního znaku. Ovšem také se tvrdí, že prý navrhoval hvězdy šestcípé a "bylo mu třeba dokázat, že lze pěticípé stejně snadno kreslit - ovšem, že jejich štíhlejší tvar je líbivější".⁷⁾ I zde je možný dvojitý výklad: buď navrhoval záměrně hvězdy šestcípé, aby se vyhnul pěticípým, které se nacházejí v jeho vlastním znaku, což by potvrdzovalo ovlivnění tvorby vlajky znkem, anebo převládá v jeho návrhu estetický záměr, přičemž patrně z vlastního znaku nevyčázel.

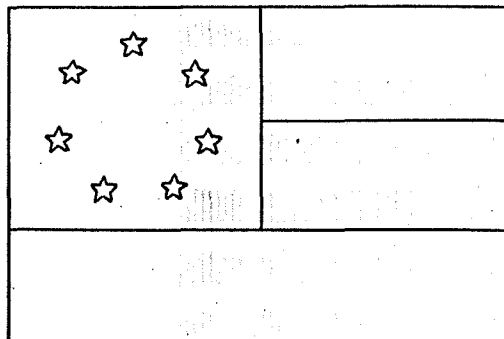
Celkově se tedy zdá, že podoba mezi vlajkou a znkem prvního amerického prezidenta, ač mohla ovlivnit návrháře, nebyla primárním zřetelem při kreaci vlajky.

Pro zajímavost se podívejme i na vlajku Konfederace z dob občanské války Severu proti Jihu /1861 - 1865/. První variantu, užívanou od března 1861 do května 1863, tvořily tři vodorovné pruhy /červený, stříbrný, červený/ s modrou volnou čtvrtí se 7 stříbrnými pěticípými hvězdami, tvořícími kruh. Od 1. května 1863 do 4. března 1865 užívala jižní Konfederace bílé vlajky s červenou volnou čtvrtí, na ní modrý stříbrně lemovaný svatoondřejský kříž se 13 stříbrnými pěticípými hvězdami. Od 8. března 1865 až do konce války, a tedy do konce existence Konfederace, bylo užíváno téže varianty, avšak modifikované červenou vlající částí vlajky.

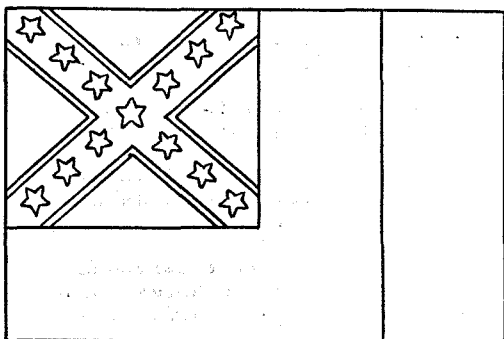
Znak USA tvoří štít s modrou hlavou,⁸⁾ pod níž v červeném poli je šest stříbrných kúlů, které nese na prsou hnědý vpravo hledící orel se zlatou zbrojí, držící v pravém spáru ze-

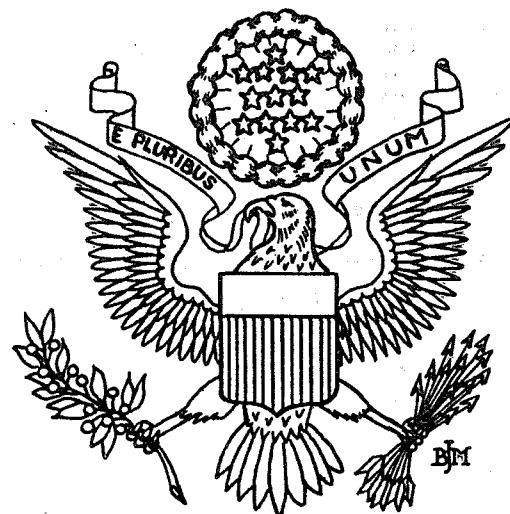
Vlajka státu Maryland
/k poznámce č.3/

Vlajka Konfederace
/březen 1861 - květen 1863/

Vlajka Konfederace
/poslední varianta/

lenou olivovou ratolest a v levém svazek 13 stříbrných šípů. V zobáku drží zlatou stuhu s nápisem E PLURIBUS UNUM /z mnoha jeden/. Nad hlavou má 13 stříbrných hvězd na modrém poli v aureole z oblaků se zlatým lemem.

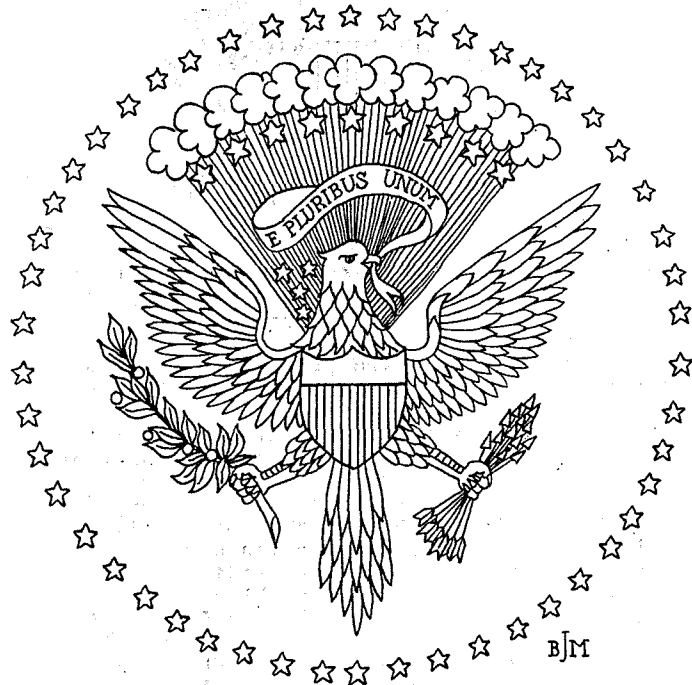
Prezident USA užívá na svých pečetích a osobních vlajkách znak, který se od státního znaku částečně liší jak svou kompozicí, tak i barevným provedením: na tmavomodrém poli uvnitř kruhu, tvořeném padesáti stříbrnými pěticípými hvězdami, je vlevo hledící stříbrný orl s červenou zbrojí, nesoucí na prsou štítek s modrou hlavou, pod níž je ve stříbře šest červených kúlů. V pravém pařátu drží zlatou vavřínovou ratolest s červenými bobulemi, v levém svazek třinácti stříbrných šípů, opeřených a se zlatými hroty; mezi vzhůru rozpjatými perutěmi vycházejí za orlí hlavou vějířovitě zlaté paprsky /50/, nahoře obloukovitě pokryté třinácti stříbrnými obláčky, pod nimiž je v řadě devět stříbrných pěticípých hvězd; nad hlavou orla se vine stříbrná červeně podšitá stuha s červenou devizou E PLURIBUS UNUM, levý konec stuhu drží orl v zobáku; za jeho hlavou vpravo pod stuhou jsou čtyři stříbrné pěticípé hvězdy.

PhDr. Milan Buben

P o z n á m k y :

1. Rod se hlásí k velkému rozrodu clanu O'Cinnéide /Kennedy je moderní transkripce/, jehož původním znakem jsou tři stříbrné, zlatě zdobené přilby v černém poli. Podle irských zvyklostí jsou rody téhož jména více méně oprávněny užívat erbu clanu a výklad příbuzenství je přitom poměrně velmi volný. Proto byl motiv znaku, i když se změ-

nou tinktur erbovního znamení, použit i u erbu prezidenta. Zajímavé přitom je, že jde o znamení mluvící: O Cinéide znamená ve staré irštině "hlava v přílbě". Lem štítu byl převzat ze znaku rodu Fitzgerald, z něhož prezident pocházel po matce a který nosí štít na pokos červeně a hermelínově čtvrcený. V obou případech bylo tedy vědomě navázáno na irský původ Kennedyho. Klenot znaku byl zvolen jako narážka na prezidentův úřad i na jeho slova pronesená dne 30. ledna 1961 v poselství Kongresu USA: "Americký orel drží ve svém pravém spáru olivovou ratolest, zatímco v levém svírá svazek šípů. Za-

- mýslíme /tj. v zahraniční politice USA, pozn. autora/ věnovat stejnou pozornost oběma". Čtyři šípů symbolizují prezidenta s jeho bratry /Joe Patrick, John Fitzgerald, Robert Francis, Edward John/. Klenot znaku je tedy bezprostředně spjat s osobou nabyvatele znaku. Znak byl irským heroldem a rozhodnutím senátu USA udělen prezidentu Kennedymu a jeho rodině, takže jej nyní mohou právoplatně užívat pouze děti John-John a Caroline. Na prezidentovy bratry a jejich rodiny se znak nevztahuje.
2. Britský heraldický systém nepovoluje existenci dvou iden-

- tických znaků. Proto existuje celá řada rozlišovacích znamení a případné spory řeší Court of Chivalry.
3. Volba Marylandu nebyla náhodná. Tento stát jednak vyhlásil samostatnost o den dříve než ostatních 12 států /tj. dne 3. července 1776/ a jednak se nezfekl tradičních symbolů, o čemž svědčí i vlajka státu užívaná po více než 300 let, i když zákonné ochrany se jí dostalo až roku 1904. Jde vlastně o znaky rodičů zakladatele kolonie /roku 1684/ a popisuje se takto: čtvrceno, 1. a 4. pole pětkrát zlato-černě polcené, přeložené pokosem břevnem pětkrát polceným střídavými barvami /lord Baltimore/, ve 2. a 3. poli stříbrno-červeně čtvrceném čtvrcený jetelový kříž střídavých barev /znak rodu Crosland of Crosland v hrabství Yorkshire, s jehož dědičkou se 1. lord Baltimore oženil/.
  4. Sulgrave Manor pak rychle střídal majitele, až byl v lednu 1914 odkoupen za 8400 liber Britským výborem pro oslavu 100. výročí míru mezi Velkou Británií a USA /1814 - 1914/ a k 21. červnu 1921 otevřen veřejnosti. Tento krásný doklad malého alžbětinského domu obsahuje sice ještě architektonické prvky z doby královny Anny /vládla 1702 - 1714/ a z 20. století, avšak nikterak nebyl setřen celkový ráz doby washingtonské přestavby, což dosvědčuje i dochovaný výskyt washingtonských znaků. Zámek je dnes vybaven dobovým nábytkem, množstvím portrétů George Washingtona spolu se sbírkou předmětů z jeho pozůstalosti. Tzv. Velká kuchyně je unikátní svého druhu v kompletnosti původního vybavení.
  5. George Washington se narodil roku 1732 ve westmorlandském hrabství ve státě Virginia. Roku 1789 byl jednohlasně zvolen prvním prezidentem republiky a roku 1793 opětné volbou potvrzen ve svém úřadě. Prezidentství se vzdal roku 1797 a roku 1799 zemřel ve svém sídle v Mount Vernon.
  6. Jiná větev Washingtonů byla dne 8. prosince 1829 povýšena do stavu svobodných pánů v Bavorském království. Užívala stejného štítu, avšak se šesticípými hvězdami v hlavě štítu. Na korunované přílbě s červeno-stříbrnými pokrývkami hlava a krk černé orlice, držící v zobáku zelenou větévku s bílou růží. Štít drží 2 černí gryfové. Heslo EXITUS ACTA PROBAT.
  7. Třináct červených a stříbrných pruhů symbolizuje 13 původních států, které se dne 4. července 1776 sjednotily a vytvořily nezávislé Spojené Obce severoamerické /Connecticut, Delaware, Georgia, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New York, North Carolina, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Virginia/. Hvězdy pak mají představovat podle vyjádření příslušného kongresového výboru "nová souhvězdí". Prstenec hvězd byl nahrazen řadami hvězd, jichž počet i seřazení jakož i počet pruhů ve vlajce se měnily podle toho, jak se zvětšoval i počet států Unie. Tato praxe však byla z heraldického hlediska shledána nevhodnou, neboť vlajka se stávala z větší vzdálenosti zcela nezřetelnou. Když roku 1818 dosáhl počet států Unie dvaceti, byl na návrh kpt. Samuela C. Reed-a přijat v Kongresu zá-

kon /ze dne 4.července 1818/, který stanovil, že pruhů bude třináct /na paměť 13 původních států Unie/, zatímco počet hvězd bude i nadále variabilní a bude vždy korespondovat se současným stavem Unie, takže k dnešnímu dni je jich padesát.

8. Schwarzenberg, Karel: Pěticipá hvězda v moderní heraldice, In: Heraldický časopis, č.-1, roč. 1, březen 1948.
9. V nejstarších formách znaku se však někdy objevují i hvězdy.

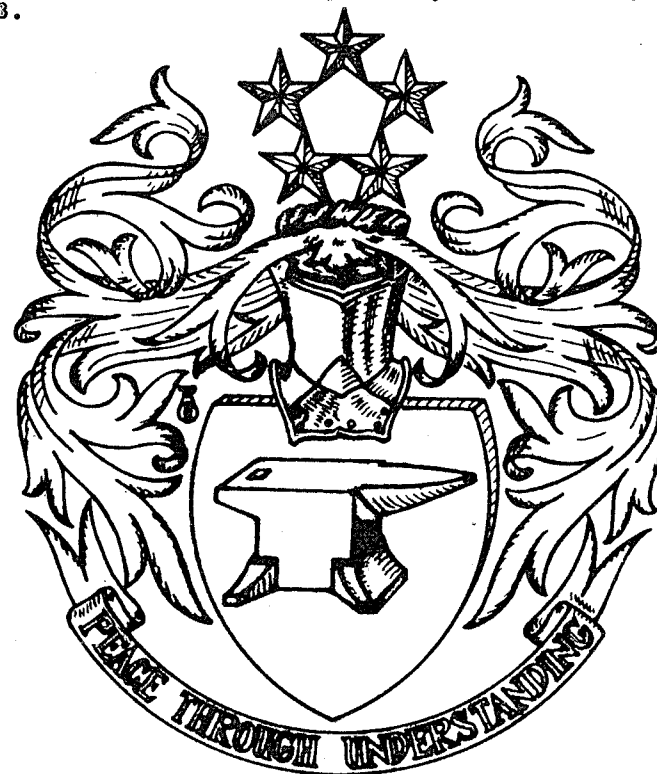
Je mou milou povinností poděkovat Alfredu Ch. Wiererovi a Svatopluku Šnajdrovi za pomoc při tomto článku.

M.B.

L i t e r a t u r a :

- Grosvenor, Gilbert & Showalter, William J.: Flags of the World, In: The National Geographic Magazine, Vol. LXVI., No. 3, September 1934.
- Rietstap, J.B.: Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Berlin 1934.
- Schwarzenberg, Karel: Pěticipá hvězda v moderní heraldice, In: Heraldický časopis, č. 1, roč. 1, březen 1948, str.4.
- Scott-Gilles, C. Wilfrid, O.B.E.: The Romance of Heraldry,

- J.M.Dent & Sons, Ltd., 1967, pg. 205 - 206.
- Whitmore, William H.: The Elements of Heraldry, Rutland, Vermont, 1968.
- Nicolson, Nigel: Great Houses of Britain, Spring Books, 1968, pg. 70 - 75.
- Hogg, Garry: A Guide to English Country Houses, Country Life, 1969, pg. 88 - 89.
- Properties of the National Trust, March 1969, pg. 72.
- Pine, L.G.: International Heraldry, Newton Abbot, 1970.
- von Volborth, Carl Alexander: Heraldry of the World, London 1973.

Dwight David Eisenhower
/1890 - 1969/

Ve zlatém štítu modrá kovadlina, na kolčí přílbě s točenicí a přikryvadly modro-zlatými 5 stříbrných pěticipých hvězd vytvářejících pětiúhelník /pentagon/. Heslo PEACE THROUGH UNDERSTANDING /mír porozuměním/. Kovadlina ve štítu je hříčkou - německy Eisenhower znamená kovář. Klenot je pak narážkou na erbovníkovu hodnost /pětihvězdičkový generál/.

• Potence •

Není pochyb, že řád Zlatého Rouna /"Toison d'or"/, založený dne 10.ledna 1429/1430 /rozdílně uváděné datum založení řádu je dáno rozdílným letopočtem. V Burgundsku a ve Francii začínal nový rok až velikonoce, 10.leden 1429 odpovídá tedy 10.lednu 1430 podle éry počítané od 1.ledna/ v Bruggách burgundským vévodou Filipem Dobrotivým u příležitosti jeho snatku s Isabellou infantkou portugalskou, zaujímá svým stářím, hodnotou a leskem nejvznešenější místo mezi všemi velkými řády civilizovaného okrsku zemského. Nemíním se však rozepisovat o historii tohoto vpravdě monarchy mezi starobylými řády, nýbrž toliko o umělecky a heraldicky navýsost zajímavé řádové cimelii, obdivuhodné raritě a takřka unikátní kuriozitě jak na poli heraldiky, tak v oboru jejího odvětví - v řádech, i o velkém zlatém náhrdelníku krále heroldů řádu Zlatého Rouna, zvaném POTENCE či též "carcan".

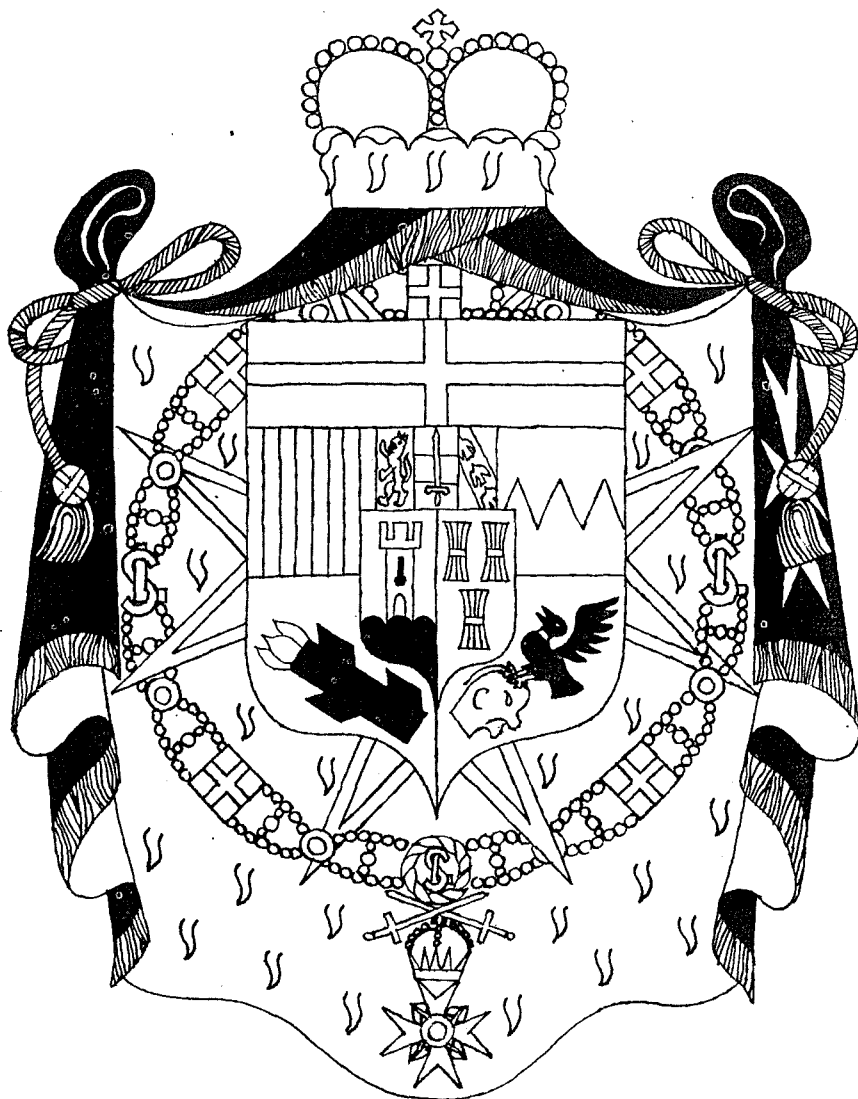
Tento zvláštní a ojedinělý klenot, oblékaný nositelem "Toison d'or" při slavnostních okazalostech a nádherách s velkou pompou, skládá se v podstatě ze širokého zlatého límce, na jehož spodním okraji je připevněn řádový řetěz - collana, který se od normálního řetězu řádových rytířů-toisonistů liší pouze velikostí a masivní tíhou na něm zavěšeného beráncího rouna.

Zlatý límec - "collier" - je dvouřadový, utvořený z dvacetišesti navenek trochu konvexně vypouklými obdélníkovými a delší stranou navzájem sousedícími články, spojenými právě tolika charniery, na jejichž dolních čepích jsou připevněny křemeny - křesací kameny /cailloux/ řetězu, zatímco pod obdélníky článků jsou vždy dvě vzájemně do sebe zaklesnuté /vpletené/ ocílky /fusils/.

Každý z těchto dvacetišesti článků límce obnáší dva barevně smaltované pod sebe řazené znaky bývalých řádových rytířů. Výjimku činí první článek, který nese v horní polovině znak chefa a souveraina řádu císaře Karla V./zde ještě jako krále španělského, toho jména Prvního/, dole pak je ztvárněn jeho světoznámý symbol.

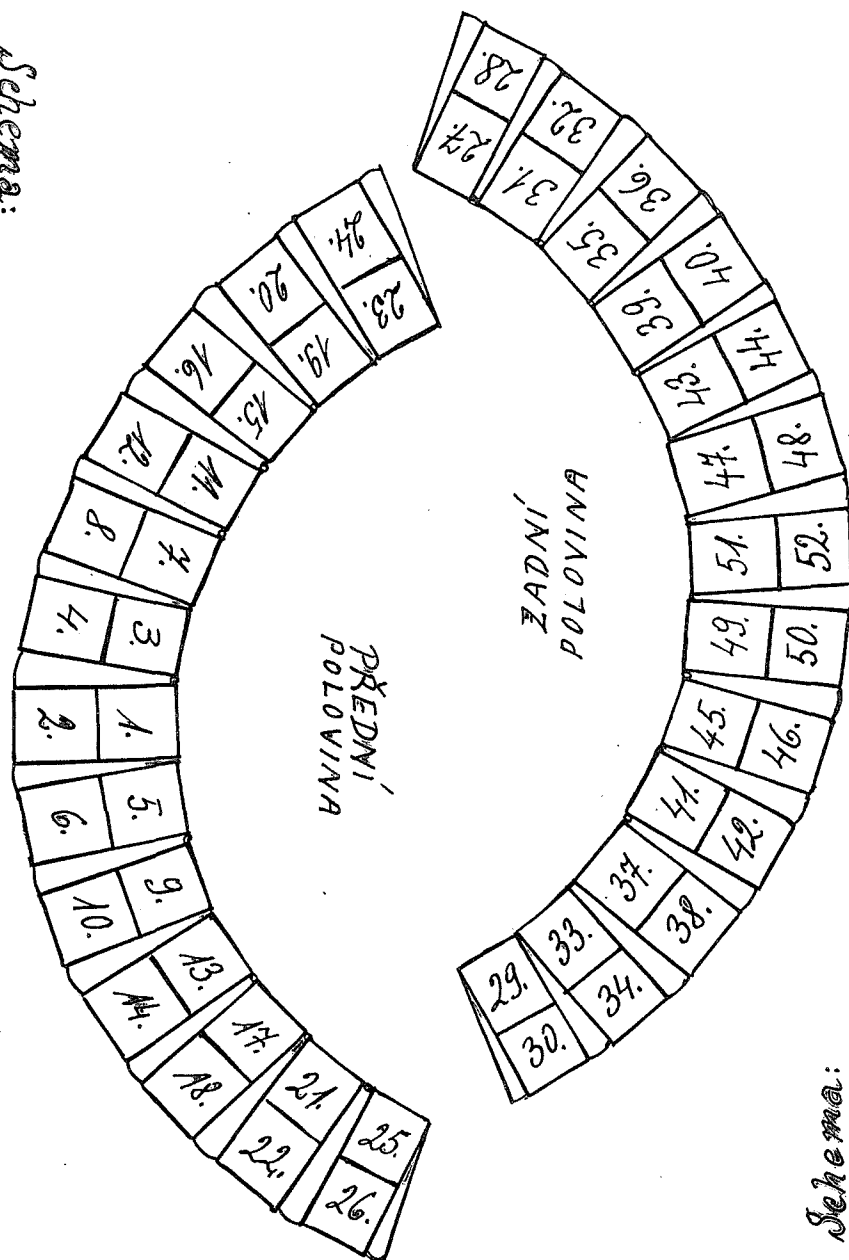
Každý z článků límce je kolem každého znaku lemován ozdobným plastickým dvojitém rámečkem se šnúrovým ornamentem, čímž je dělen ve dvě stejně velké části, horní a dolní, takže činí dojem dvojité řady. Spodní část límce /revers/, jakési podšíť, tvoří jednoduché zlaté destičky. Články se měly při každé kreaci nových rytířů vyměňovat za znaky rytířů již zemřelých; žel k naší lítosti, docházelo k tomu jak se dále přesvědčíme jen velmi zřídka.

Vnější obvod límce měří 1430 milimetrů, vnitřní obvod obnáší 988 mm; vnitřní průměr činí 32 centimetrů, výška

Karel Schwarzenberg, český heraldik,
/narozen 5. července 1911/

Schema:

Schema:

jednoho článku 80 mm, s přivěšeným řádovým řetězem je jeho výška 110 mm; první článek včetně řetězu a na něm visícího beráncího rouna má délku 160 mm, celková váha zlatého límce obnáší téměř 800 dukátů. /Zde nutno připomenout ojedinělou výjimku při zavěšení rouna na řetěz: na kolanách rytířů je zavěšeno vždy pod křesacím kamenem, u Potence však visí řádový emblém na spojení dvou ocílek! /

Svou jedinečností a sugestivně působící ozdobou Potence je její heraldická část, která oživuje těžkou zlatou masu límce nejen ohnivým jaseň a ozdobností, ale především proto, že napomáhá bližšímu určení stáří řetězu, čímž se stává způsobitou věrohodně doplnit skromný dokumentární materiál, týkající se vzniku a doby původu.

Pokládám za vhodné zmínit se i o předchůdci jediné zachované Potence. První autentické zprávy o oné starší pouze šestnáctičlenné s dvaatřiceti znaky /což počtem rytířů odpovídá původním řádovým stanovám/ nacházejí se v aktech 15. řádové kapituly, konané roku 1491 v Mechelnu za předsednictví arcivévody rakouského Filipa Sličného ve jménu jeho otce Římského krále Maxmiliána, chéfa a suveraina řádu. Tato menší Potence byla vytvořena pro krále heroldů Gilles Gobeta /zemř. 1491/ na objednávku řádového pokladníka Louise Quarreho mechelskému zlatníku Lesnoyovi. O jejím pozdějším osudu však není nic bližšího známo.

Nezvrátitelným důkazem vzniku a existence další /nynější/ Potence je obrazové dílo "La pompe funebre de l'empereur Charles V." z roku 1559. Objevuje se v něm bezprostředně před králem Filipem II., kráčejším v pohřebním konduktu za rakví svého otce /Brussel 29. prosince 1558/ postava roi d'armes - Toison d'or, zdobená kolem ramen zářícím límcem velké Potence. Další zprávu o existenci této Potence možno čerpat ze sdělení, týkajícího se inventáře archivu Zlatého Rouna z 19. září 1761; máme ji dochovanou v barevné kresbě od G. Gabriela Labiniaua, který ji provedl s velkou pečlivostí, něžností, důkladností a úsilím o nejpřesnější zachycení.

V inventářích z let 1587, 1607 a 1633 je zmínka o Potenci s poznámkou, že 14 polí je dosud prázdných; při inventarizaci roku 1708 se však zdá, že mezitím již byly doplněny.

Z uvedeného tedy vyplývá toto shrnutí: lze prokázat existenci pouze dvou Potence. Starší menší s 32 znaky sahá svým vznikem pravděpodobně do první doby řádové existence, neboť obsahuje s určitostí znaky rytířů, kreovaných v letech 1430, 1440, 1445 a 1478. Z toho lze usoudit, že její vznik se datuje mezi lety 1431 - 1438 a že plnila svou funkci přibližně 60 let. Víc o ní není známo. Druhá velká, dodnes existující, je uchovávána v řádovém pokladu. Budeme se dále zabývat blasonováním jejích 52 znaků. Její vznik lze klást do doby nástupu vlády Karla V. jako krále španělského /Karel I./ a dle všech příznaků byla zhotovena krátce po roku 1517 nebo přímo v tomto roce.

Od zániku první menší do vzniku druhé větší uplynulo období téměř čtvrt století; příčinu toho lze hledat zřejmě

v poměrech doby, která byla příliš neklidná, než aby dovolila rytířům se takovým předmětem zabývat. Politické zmatky a četné války znemožňovaly arcivévodovi Filipu svolávat kapituly. Proto byla opět svolána do Bruselu až po deseti letech /1501/ a na ní vévoda Karel z Lucemburku, pozdější císař Karel V., v přítomnosti rodičů dostal ve svém prvním roce řádovou kollanu s podmínkou, že předepsanou přísahu vykoná po dosažení zralého věku. Poté Filip odjíždí na dlouhý čas do Španěl, účastní se vyjednávání s Ludvíkem XII. a zpět do Burgund se vrací teprve koncem roku 1503. Rok na to umírá královna Isabella Katolická, takže před svým opětovným odjezdem do Madridu se může na 17. narychlo svolané kapitule věnovat jen naléhavým záležitostem. Krátce po své korunovaci však umírá v Burgosu ve věku pouhých dvaceti sedmi let. Chéf a souverain nezletilý Karel zatím žije v Bruselu u své tety Margarety, místodržitelky v Nizozemích. Její rozmlůvky s řádem nebyly příznivé pro svolání další kapituly. Teprve 25. října 1516 svolává Karel 18. kapitulu, na níž skládá dvojistou přísahu: jako řádový rytíř a i jako chéf a souverain řádu. Je to od roku 1491 konečně první kapitula, která se mohla se všemi patřičnými náležitostmi věnovat svým úkolům a povinnostem díky šťastné politické konstelaci a ostatním příznivým okolnostem. Na ní Karel též žádá prosebným listem papeže Lva X. o zvýšení počtu rytířů na 50, v čemž mu Svátá Stoličnice bullou ze dne 8. prosince 1516 ochotně vyhovuje. Tento početní stav se udržel až do našich dob.

Díky různým okolnostem lze bezpečně usoudit, že Potence nevznikla ani před rokem 1517, ani po něm, nýbrž právě onoho roku pravděpodobně v Bruselu. Pouze dva mezníky, vytýčující možnou dobu vzniku collieru můžeme uvést. Jako ukázkou odůvodnění našeho předpokladu připomeneme osm znaků rytířů, křesťanů na 18. řádné kapitule v roce 1516: čísla 1 a 2 /jako král španělský/, dále 11, 14, 18, 20, 30 a 32, které lze dodnes vidět ve zlatém límci. K nim se druží ještě číslo 12, které pochází z 17. kapituly. Toto tedy platí pro eventuální vznik před rokem 1517, resp. pro její existenci. A že to nebylo později, dokazuje skutečnost, že když Karel V. /I./ dlel ve Španělech a rozhodl se v příštím roce svolat kapitulu, na které minil přijmout do řádového kolegia 9 španělských grandů, byl již v jeho doprovodu též roi d'armes, který dle pravidel nosil Potenci stále při sobě. A to je jeden z důvodů proti jejímu vzniku v pozdější době.

Data kreace jednotlivých toisonistů budou při blasonování uváděna za jejich jmény. Mimo rámec řady však bychom rádi uvedli jedno významné datum, které sice s naším pojednáním přímo nesouvisí, je však zajímavé pro historii: roku 1656 byl nejvyšším toisonistou - milostné Pražské Jezulátko - dekorován řádovými insigniemi, která z něj učinila "Ordinis Protectorem Supremum".

Pokládáme za nutné upozornit, že na Potenci není rozlišováno zlato a stříbro, protože bílého smaltování se neuznávalo a oba kovy se vyznačovaly společně pouze podkladovou zlatou materiálu. Při blasonování však budou uváděny oba kovy,

zlato i stříbro. Tuto jedinou výjimku uvádíme proti originalu, v ostatním se budeme držet barevných maleb - smaltů, jak jsou na velkém zlatém límci uvedeny, a to i pokud nebudou vždy zcela v souladu s blasony obecně známými. Podotýkáme, že všechny vesměs zlaté přilbice jsou turnýrské /Spangenhelm/ a kreslené ze předu. Jednotlivé štíty jsou ztvárněny téměř do čtvercových dimenzí se zaoblením na spodní části - tzv. španělské; pokrývky jsou členěny v bohatých barokních ornamentech.

Nutno konstatovat, že ne všechny erby jsou heraldicky a umělecky čisté: tento úkaz lze pozorovat zejména na člancích připojených resp. vyměněných v pozdějších letech. Bez jakéhokoli soudu se pozastavujeme nad tím, že k něčemu takovému docházelo právě na Potenci de Toison d'or, na nejvyšším a nejhonosnějším odznaku moci roi d'armes, jehož první a svatou povinností právě bylo úzkostlivě dbát nad čistotou a vžitými pravidly heraldiky a vždy o ně a o jejich zachovávání pečovat. Tím se ovšem nesnižuje ani historická, ani umělecká, heraldická či dokonce materiální cena tak unikátního skvostu.

Po této preambuli nyní uvedme blasony jednotlivých řádových rytířů na velké Potenci.

1. Charles I. /pozdější císař Karel V./, král španělský - toisonistou 1501:
štít čtvercový; A a D znaky španělské: čtvrceno, 1. a 4. pole opět čtvrceno červeně a stříbrně: v a/ a d/ zlatý hrad /kastel - Castillia/, s modrou branou a třemi věžemi s cimbuřím, v b/ a c/ červený lev se zlatou zbrojí /Léon/; 2. a 3. pole je polcené: vpředu ve zlatě tři /normálně čtyři/ červené kule /Arragon/, vzadu pokosem zlaté a stříbrné čtvrceno: nahore a dole po třech /4/ červených kulech, vpravo a vlevo dovnitř hledící černá orlice /obojí Sicilie/; mezi 3. a 4. polem ve vsunutě stříbrné špičce zelené /zlaté/ granátové jablko s červenými jádřky v rozpuku /Granada/. B a C znaky rakousko-burgundské; čtvrceno s polceným středním štítkem: vpředu ve zlatě je černý lev /Flandry/, vzadu ve stříbrné červené orlice /Tyroly/; v 1. červeném poli stříbrné břevno /Oesterreich-Babenberg/, 2. pole: uvnitř stříbrné a červeně děleného /kouskovaného/ lemu modré pole poseté zlatými liliemi /Nové Burgundy/; 3. uvnitř červeného lemu pětikrát pokosem zlaté a modře děleno /Staré Burgundy/, ve 4. černém poli zlatý lev s červenou zbrojí /Brabant/.
Na štítě zlatá pětistupňová královská koruna.

2. Emblémy a deviza krále Karla I. Španělského:
mezi dvěma /stříbrnými/ korintskými sloupy, pravý korunovaný zlatou císařskou korunou, levý královskou /listovou/, uprostřed pod zlatou císařskou korunou zlatá ocílka, u níž z křesadla umístěného na spodu srší plaménky /jiskry/; pod tím heslo "PLUS OULTRE" ve dvou řádcích.
/Provedeno v niello-emailu/.

3. Leopold Joseph Carl, Herzog in Lothringen und von Bar - toisonistou 1691:

štít je třikrát polcen a jednou dělen, se zlatým středním štítkem a v něm na červeném pokosém břevnu tři stříbrní "osekaní orlové" /alerioni, Lotrinsko/; 1. pole je sedmkrát stříbrně a červeně děleno /Staré Uhry/; 2. pole modré poseto zlatými liliemi a v hlavě přetaženo červeným /trojcípým/ trunýřským límcem /Anjou, Neapol/; ve 3. stříbrném zlatý berličkový kříž provázený v rozích čtyřmi zlatými křížky /Jeruzalém/; ve 4. zlatém čtyři červené kúly /Arragon/; v 5. v červeném lemu modré pole poseté zlatými liliemi /Anjou, Espagne/; v 6. modrém zlatý červeně korunovaný lev vlevo hledící /Geldern/; 7. ve zlatě červeně korunovaný černý lev /Jülich/; 8. v modrém poli dvě zlaté vzpřímené odvrácené parmy provázené v rozích čtyřmi zlatými křížky /Barsko/. Na zlatě korunované turnýřské přílbici s červeno-zlatými pokrývkami korunovaná stříbrná orlice; štítonoši dvě stříbrné zlatě korunované orlice se zavěšenou zlatou perlovou šňůrou /růžencem/, zakončenou stříbrným lotrinským /patriarším/ křížem na krku, stojící na zelené půdě.

4. Karel V., císař římsko-německý:

na zlatém štítě černý dvouhlavý orel se štítem na prsou: tento je dělen, nahoře polcen, se vsunutou stříbrnou špicí s granátovým jablkem, vpravo červeně a stříbrně čtvrceno, se zlatým hradem v a/ a d/, s červeným lvem v b/ a c/; vlevo polceno, vpředu ve zlatě tři červené kúly, vzadu zlatě a stříbrně pokosem čtvrceno, se třemi červenými kúly nahoře a dole a po jedné černé orlici vpravo i vlevo; dole je čtvrceno se stříbrně a zlatě polceným štítkem, v němž vpravo s červenou orlicí, vlevo s černým lvem; v 1. červeném stříbrně břevno; ve 2. se stříbrně červeně kouskovaným lemem modré zlatými liliemi poseté; 3. v červeném lemu pětikrát zlatě a modře pokosem děleno; ve 4. černém zlatý lev. Na zlatě turnýřské přílbici s pokrývkami /bez tinktur/ císařská koruna.

5. Don Fernando de Gonzaga, Duca di Ariano, Principe di Mol-fetta - toisonistou 1531:

na stříbrném štítě červený tlapatý kříž, provázený v rozích čtyřmi černými orlicemi /Mantua/; na středu kříže leží čtvrcený střední štítek: 1. a 4. pětikrát zlatě a černě děleno /Gonzaga/, v 2. a 3. červeném zlatý lev /Lombardia/. Na zlatém turnýřském helmě s modro stříbrnou pokrývkou leží stříbrno červená točenice, ze které roste černá orlice.

6. Don Philippe, Infand d'Espagne, Prince de Castille /pozdější král Filip II./ - toisonistou 1531:

štít je obdobný jako u jeho otce /čís. 1/, chybějí však vsunuté špice s granátským granátovým jablkem; na štítě korunovaná zlatá přílbice s červenou zlatými pokrývkami, v klenotu zlatý hrad a z něho rostoucí červený lev en face, třímající v pravé tlapě zlatý obnažený meč.

7. Georg Schenk, Herr von und zu Tautenburg - toisonistou 1531:

štít devětkrát pokosem modře a stříbrně dělený; korunovaná přílbice, krydla modro stříbrná, v klenotu dva bývolí rohy, pravý pokosem, levý pošikem devětkrát modře a stříbrně dělený.

8. Philipp, Herzog in Bayern - toisonistou 1531:

čtvrceno: v 1. a 4. černém poli zlatý /zde nekorunovaný/ lev /Pfalz/, 2. a 3. modře a stříbrně pokosem routované; na korunovaném helmě s modro stříbrnými krydly mezi dvěma modře a stříbrně routovanými rohy en face sedící zlatý lev.

9. Hermann, Graf von Berg zu Herremberghe, Marquis van Berg op Zoom - toisonistou 1602:

uvnitř černého lemu s jedenácti zlatými koulemi ve stříbře zlatě korunovaný červený lev; na korunovaném helmě s červeno stříbrnými pokrývkami dvě zlatá /otevřená/ křídla /?/.

10. Philippe, Comte de Ligne et de Falkenberg, Vicomte de Leyden, Baron de Wassenaar - toisonistou 1559:

ve zlatě pokosem červené břevno; korunovaná zlatá přílbice s červeno černými pokrývkami /nesypané lístky/, stříbrný terč /ochranné prkno/ o devíti hranách, v jehož středu se vidí zlatá koule s červeným břevnem.

11. Antoine de Lalain, Seigneur de Montigny - toisonistou 1516:

v červeném deset /3,3,3,1/ stříbrných rout spolu se navzájem dotýkajících, vzdálených od kraje; korunovaný helm s krydly červeně stříbrnými, v klenotu mezi dvěma stříbrnými křídly zlatá hlava a krk orlice.

12. Don Jean Manuel, Seigneur de Belmonte, de Campos et de Zebrico de la Torre - toisonistou 1505:

čtvrceno: 1. a 4. ve stříbře červený lev, 2. a 3. v červeném zlatě orličí křídlo, zakončené rukou držící obnažený meč; na přílbici s červenou zlatými krydly ze stříbrno červené točenice rostoucí zlatě oděná ruka třímající obnažený meč.

13. Charles-Philippe de Croÿ, Marquis de Hauré, Prince de S.R.I. - toisonistou 1599:

čtvrceno a se středním štítkem Lotrinska /viz čís. 3/; v 1. a 4. stříbrném tři červená břevna /Croÿ/, ve 2. a 3. taktéž stříbrném tři červené sekery /doloires/ stavěné ve tvaru vidlice /Renty/; na zlatém korunovaném helmě s červeno stříbrnými krydly mezi dvěma stříbrnými /?/ křídly hlava a krk černého chrta /?/ se stříbrným obojkem.

14. Jacques de Gavre, Seigneur de Fresin - toisonistou 1516:

ve zlatě červený /zelený?/ lev /černý trnitý lem chybí/; na helmě s červenou zlatými krydly je vidět červený baret, postřkaný dvěma stříbrnými rukavicemi /palečnicemi/ - /zde chybí červená barva na dlaních/, pod palcem zdobenými černým hermelínovým ocáskem.

15. Jean de Hennin, Comte de Boussu - toisonistou 1531: v červeném pokosem zlaté břevno; helm s červenou zlatými krydly, v klenotu mezi dvěma zlatými bůvolími rohy červená koule /nikoli pohár s poklopem/.

16. Philippe de Croÿ, Comte de Solre - toisonistou 1599: čtvrceno se čtvrceným středním štítkem: a/ a d/ červeně a stříbrně routováno, b/ a c/ ve zlatě černý lev; hlavní štít a klenot obdobně jako čís. 13/.

17. Ernst, Graf von Isenburg - toisonistou 1625: ve stříbře dvě černá břevna; na korunovaném zlaté přilbici se stříbrně černými /!/ pokrývkami dvě stříbrná křídla /otevřená/ s 2 černými břevny /?/.

18. Jean II., Baron de Trazegnies et de Silly - toisonistou 1516:

uvnitř červeného trnitého lemu pětkrát zlatě a modře pokosem děleno se stínem lva; na turnajském helm s modro zlatými krydly červený bareť s 2 poprsími /bustami/ mouřenínů vedle sebe.

19. Balthasar Philippe de Gand, dit Vilain, Comte d'Isenghien - toisonistou po roku 1633:

pod stříbrnou hlavou černé pole bez obrazu /stříbrně a černě děleno?/; na korunovaném helm s černou stříbrnými krydly stříbrně oděný trup mladíka s černým okružím /? - ze zlaté hradební koruny rostoucí černě oděný jinoch s bílým límcem/.

20. Pfalzgraf Friedrich II. der Weise, Herzog in Bayern - toisonistou 1516:

totéž /štít i klenot/ jako u čís. 8/; modř na krydlech zde černá /!/.

21. Lamoral, Prince de Ligne, Comte de Fauquemberghe, Vicomte de Leyden - toisonistou 1599:

znak týž jako u čís. 10/; na pokrývkách se však jeví posypání zlatými lípovými lístky.

22. Georg, Herzog von Sachsen - toisonistou 1531:

děvětkrát zlatě a černě /?/ děleno a celé přetaženo pokosem zeleným routovým věncem /korunou/; korunovaný helm, krydla zeleno zlatá /?/, v klenotu vysoký, v barvách štítu se opakující korunovaný klobouk, postrkaný paví kytou.

23. Georg Ludwig, Graf von Schwarzenberg - toisonistou 1624: stříbrně a modře sedmkrát polceno; na korunovaném helm s modro stříbrnými krydly mezi dvěma sedmkrát stříbrně a modře dělenými bůvolími rohy postrkanými čtyřmi, v ústí třemi pavími péry, rostoucí trup červeně oděného mužika s bílým límcem a červeným bíle podšitým a paví kytou zdobeným kloboukem.

24. Niclas III., Graf zu Salm-Neuburg - toisonistou 1531: červeně a stříbrně čtvrceno: v 1. a 4. poli dva stříbrní lososi, vzprímení a odvrácení, provázení osmi /3,1,1,3 ?/

zlatými křížky /lotrinskými ?/; ve 2. a 3. červený gryf /zde bez křídel!/: na turnajském helm s červenou stříbrnými pokrývkami dva od sebe odvrácení stříbrní lososi.

25. Charles Albert de Longueval, Comte de Buquoi, Baron de Vaus - toisonistou po roku 1663:

červeně a popelkou pětkrát pokosem děleno /? - stříbrně "kloboučky" v modrém jsou zde zvrácené/; korunovaný helm s modro stříbrnými krydly, v klenotu rostoucí stříbrný gryf /?/.

26. Claude de la Baume, Seigneur de Mont Saint Sorlin, Marchal de Bourgogne - toisonistou 1531:

ve zlatě modré stupnovité břevno pokosem; turnajský helm s modro zlatými pokrývkami a točenicí, na níž rostoucí zlatá labuť s červenou zbrojí.

27. Sigismund Sfondrati, Marquis de Montafia - toisonistou po roce 1663:

čtvrceno: v 1. a 4. stříbrném poli modré s oboustranným cimbuřím pokosem jdoucí břevno, provázené dvěma modrými osmicípými hvězdami; ve 2. a 3. zlatém na zeleném kopci zelený strom, zasažený červeným z bílého oblaku v pravém horním rohu vycházejícím bleskem /zde chybí hlava foukajícího větru v levém horním rohu/, napříč stromu se vine bílá stuha s literami M N /snad N.E.M.H.V. ?/; na turnajském helm se stříbrně modrými krydly klenot zde chybí /jinak: ze zlaté pohanské koruny černá zlatě korunovaná rostoucí orlice/.

28. Peter Ernst, Graf von Mannsfeldt - toisonistou 1545:

čtvrceno: 1. a 4. opět čtvrceno: a/ a d/ v červeném tři stříbrná břevna /!/, b/ a c/ ve stříbře šest /3,3/ červených rout; ve 2. černém stříbrná orlice; ve 3. modrém zlatý lev; celé přetaženo červeně a stříbrně šachovaným břevnem pokosem. Dva zlatě korunované turnajské helmy, vpravo s krydly červenou stříbrnými 8 /snad 6/ jako a/ a d/ zbarvených praporků na zlatých ratištích, 4 vpravo, 4 vlevo obrácených; vlevo s černo stříbrnými krydly mezi dvěma orličími křídly, předním stříbrným, zadním černým, rostoucí zlatý lev, jehož zlatá korunka je zdobena dvěma pštrosími péry, zlatým a stříbrným /jinak 3: stříbrné, červené, zlaté/.

29. Philippe Francois de Croÿ-Solre, Vicomte de Langle, Seigneur de Turcoing, Duc de Hauré - toisonistou po roce 1633: znak obdobný jako u čís. 16.

30. Philippe II. de Croÿ, Seigneur de Renty - toisonistou 1516:

znak týž jako u čís. 13 - čtvrcený: břevna a sekery /bez středního štítu/.

31. Philippe Hippolite di Spinola, Conte de Bruay, Marquis de los Balbases - toisonistou 1668:

ve zlatě stříbrně a červeně ve třech řadách šachované břevno, jež je nahoře provázeno zaraženým červeným trnem; na korunovaném helm s červenou zlatými pokrývkami černá zlatě korunovaná orlice.

32. Maxmilian de Berghes, Seigneur de Zevensberghe - toisonistou 1516:

děleno, nahoře polceno: vpravo v černém zlatý lev, vlevo ve zlatě tři červené kúly; dole v zeleném tři ležící proražené routy /2, 1/; na korunované turnajské přilbici s černými zlatými pokrývkami trup s hlavou černého osla en face, rostoucí mezi dvěma v kolenou vně ohnutými obrněnými stříbrnými nohami.

33. Johann der Jüngere, Graf von Nassau, Katzenellbogen, Vianden und Dietz, Herr zu Renaix - toisonistou 1624:

čtvrceno: v 1. modrém zlatými šindely posypaném poli zlatý lev /Nassau/; ve 2. zlatém červený modře korunovaný lev /Katzenellbogen/; v 3. červeném stříbrné břevno /Vianden/; ve 4. červeném dva zlatí leopardi nad sebou běžící /Dietz/. Tři zlaté korunované turnajské helmy: na středním s červenými zlatými krydly červené jelení paroží; vpravo s příkrývkami modro zlatými dvě zlatá /!/ složená křídla; vlevo s červenými zlatými krydly dvě složená červená /!/ křídla, přední se zlatým kotoučem a v něm 2 červení leopardi.

34. Ferdinand I., volený král římský, král uherský a český - toisonistou 1516:

ve zlatě, na prsou černého jednohlavého orla /král římský, německý/ čtvrcený štít se středním štítkem: ten opět čtvrcen: a/ polceno Rakousy-Babenbergem a Starými Burgundy; b/ polceno Arragonem a Sicílií, c/ polceno Kastilií a Léonem; děleno Novým Burgundskem a Brabantem. V hlavním štítě jsou v 1. a 4. poli Staré Uhry, ve 2. a 3. poli Čechy. Zlatý turnajský helm s pokrývkami /zde bez tinktur/, korunovaný královskou korunou.

35. Sigismund I. Jagiello Litevský, řečený Starý, král polský - toisonistou 1518:

v červeném poli stříbrná orlice; na zlatě korunované zlaté přilbici s červenými stříbrnými pokrývkami vyrůstá stříbrná orlice.

36. Marc de Rye, Marquis de Varambon - toisonistou 1586:

čtvrceno se středním modrým štítkem, v něm stříbrná orlice; 1. a 4. v červeném stříbrné břevno pokosem; 2. a 3. v červeném stříbrné orlice; helm, červený stříbrná krydla a točnice, v klenotu dvě červená křídla se stříbrným kosmým břevnem.

37. Duc et Marquis de Croÿ-Hauré - toisonistou ? :

čtvrceno se středním stříbrným štítkem, v němž tři červená břevna; 1. a 4. item; 2. a 3. Lotrinsko /jako u čís. 3/; zlatý korunovaný helm, krydla modro zlatá, v klenotu stříbrná orlice. /Není známo, komu takto složený znak patřil./

38. Charles de Ligne, Comte d'Aremberg, Baron de Zevenberg - toisonistou 1586:

čtvrceno se středním čtvrceným štítkem: a/ a d/: ve zlatě červené břevno pokosem /Ligne/; b/ a c/ ve stříbrné tři /2, 1/ červení lvi /Barbancon/; 1. a 4. v červeném tři /2, 1/ zla-

té růže /květy mišpulí? - Aremberg/; 2. a 3. ve zlatě třemi řadami stříbrné a červené šachované břevno /von der Marck/; dva korunované helmy s červenými zlatými krydly, vpravo paví kyta, vlevo stříbrná deska se zlatým kotoučem a červeným břevnem pokosem /viz čís. 10/.

39. Eugen Alexander, Fürst von Thurn und Taxis - toisonistou 1681:

čtvrceno s modrým středním štítkem, v němž stříbrný jezevec /Taxis/; v 1. a 4. stříbrném červená věž, za ní dvě zkřížené modré hole /žezla/, ukončené zlatými liliemi /Thurn/; 2. a 3. ve zlatě červený modře korunovaný lev /Vallesassina/; na korunované přilbě s červenými stříbrnými pokrývkami paví kyta.

40. Floris /Florent/, Comte de Berlay-Mont et de Lalain - toisonistou 1586:

popeličinou a červeně pětkrát děleno; na korunovaném helmě s modro stříbrnými krydly sedící stříbrný lev en face, držící před sebou praporec v barvách štítu, avšak v polceném pořadí.

41. Alexandre de Bournonville, Comte de Hennin-Lietard - toisonistou 1624:

v černém štítě zlatě korunovaný, stříbrný lev; korunovaný helm, černý stříbrné pokrývky, v klenotu týž lev rostoucí.

42. Don Fadrique Henriquez, Conde de Modica, Vizconde de Cabrera, Conde de Melgar, de Medina del Rioseco, Amirand de Castilla - toisonistou 1518:

čtvrceno, štít lemován; 1. a 4. v červeném stříbrná špice s červeným lvem, provázená vpravo i vlevo jednou zlatou věží /Henriquez/; 2. a 3. polceno, vpředu uvnitř černého lemu s cimbuřím ve zlatě černá koza /Cabrera/, vzadu pokosem čtvrceno: Arragon a Anjou /zde Sicílie /!/; lem je opět čtvrcen: kol 1. a 4. je stříbrný a vždy s 2 černými kotvami, kol 2. a 3. je zlatý vždy se 4 červenými jezdci. Na helmě s červenou stříbrnou točnicí a pokrývkami stojí černý sup /orel/ zlatě korunovaný /kol krku se zlatou korunou, na níž visí zlatá kotva /zde chybí/.

43. Eugène, Duc et Comte de Montmorency, Prince de Robecq - toisonistou mezi lety 1665 - 1700 :

ve zlatě červený kříž, provázený v každém rohu čtyřmi modrými aleriony; korunovaný turnajský helm, krydla modro zlatá, v klenotu červeně oděný rostoucí anděl /se zlatými křídly/; štitonoši dva andělé v svrchním růžovém a spodním žlutém rouchu, stojící na zelené půdě.

44. Don Fadrique de Toledo, Duque de Alva /Alba/ - toisonistou 1518:

dvakrát polceno a třikrát děleno ve 12 polí /ač Španělé při šachování štítu užívají 15 polí - 3 x 5/ stříbrných a modrých; na zlatém turnajském helmě s modro stříbrnými pokrývkami a točnicí rostoucí anděl v modrém a stříbrném oděvu /?/ s modrými /?/ křídly, držící v pravici pochodeň /svíci, jinak kříž,

někdy žezlo. Anděl bývá zlatě korunovaný, křídla jako štít šachována, dalmatika bílá, modře podšitá; krom toho zde chybí celkem devět praporců, postrkaných kolem štítu/.

45. Philippe de Croÿ-Ligne, Prince de Chimay et d'Arenberg - toisonistou mezi lety 1650 a 1665: čtvrceno se středním štítkem d'Arenberg /viz čís. 38/; 1. a 4. rodový erb Croÿ; 2. a 3. čtvrceno se středním štítkem, v něm hermelín /Bretagne/; a/ a d/ červené bez obrazu, b/ a c/ modré s třemi zlatými lilijemi /d'Albret/. Na korunovaném zlatém helm s červenozlatými křídly mezi dvěma červenozlatými křídly trup chrta potažený hermelínem.

46. Charles Alexander de Croÿ, Marquis de Hauré, Comte de Fontenay - toisonistou 1618: ve stříbře tři červená břevna; korunovaný zlatý helm s pokrývkami bez barev, v klenotu chrta mezi křídly, štítonoši dva diví muži s kyji v rukou, zelený listový věnec na hlavě a kol boků, jinak pouze konturování.

47. Don Alonzo d'Aragon, Duque de Segorbe y Cordona Conde d'Ayala - toisonistou 1555: čtvrceno se středním zlatým /stříbrným ?/ štítkem s 2 černými vlky nad sebou běžícími /Osorio/; 1. Arragon, 2. Castilia, 3. Léon, 4. Sicilie; na zlatém korunovaném helm s pokrývkami černozlatými /stříbrnými ?/ rostoucí /červený/ drak arragonský.

48. Philipp Wilhelm, Graf von Nassau, Prinz von Oranien - toisonistou 1599: čtvrceno se středním a srdečním štítkem, ten zlatě a modře v 9 polích šachován /dvakrát polcen a dvakrát dělen zlatě a modře/; střední štítek je čtvrcen: a/ a d/ v červeném zlatě břevno pokosem, b/ a c/ ve zlatě modrá lovecká trubka na červené šnůře; hlavní štít a tři klenoty jako u znaku čís 33.

49. Philippe Francois, Baron Wattenwyl, dit de Joux, Comte de Boussolin, Marquis de Conflans - toisonistou mezi lety 1665 a 1700: v červeném štítě tři /2, 1/ stříbrná křídla; na štítě koruna se sedmi perlami, na ní posazen korunovaný zlatý turnajský helm s červenozlatými pokrývkami, v klenotu tělo rostoucího růžově /!/? oděného anděla se stříbrnými křídly a zeleným věncem na hlavě.

50. Philippe, Comte d'Egmont, Prince de Gaure - toisonistou 1586: štít třikrát polcený a jedenkrát dělený se čtvrceným středním štítkem, v němž a/ a d/ ve stříbře červený lev /Luxembourg/, b/ a c/ v červeném poli stříbrná hvězda o šestnácti paprscích /Baux/; hlavní štít: 1. a 7. pole jedenáctkrát děleno zlatými a červenými krokviemi /Egmont/; 2. a 8. ve stříbře dvě červená břevna s oboustranným cimbuřím /Arckel/; 3. a 5. v modrém vlevo hledící zlatý lev /Geldern/; 4. a 6. ve zlatě černý lev /Jülich/. Na korunovaném zlatém turnajském helm s červenozlatými křídly a v klenotu veliká černá šiška, plná jader.

51. Albert de Ligne, Prince de Barbancon et d'Arenberg, Comte d'Aigremont - toisonistou 1627: v červeném tři /2, 1/ zlaté růže /Arenberg/; na korunovaném helm s červenozlatými křídly a jako klenot kyta z pavích pér; štítonoši vpravo lev, vlevo gryf /oba pouze v kontuře/.

52. Wilhelm, Herzog in Bayern, Pfalzgraf bei Rhein - toisonistou 1585: znak též jako u čís. 8.

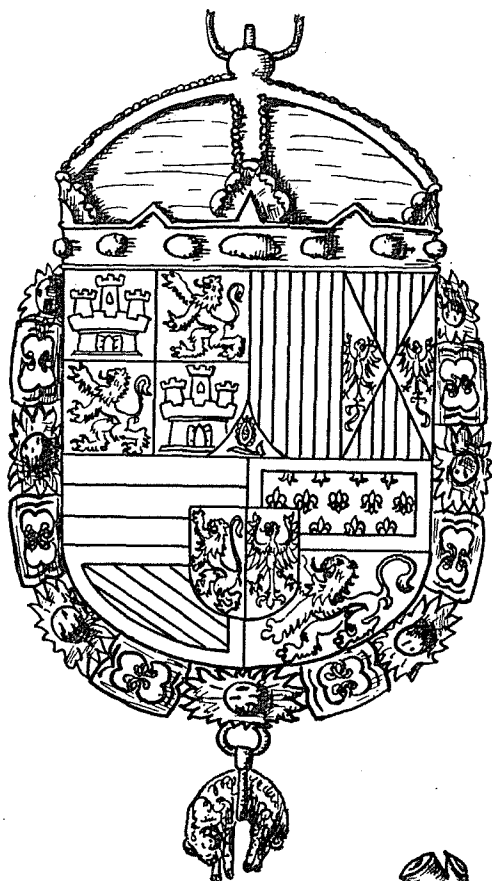
Nemíním zde psát dějiny heroldů, ale ve stručnosti bych se rád zmínil ještě o některých zajímavostech a náležitostech tohoto úředního oboru řádové heraldiky ve vztahu k předchozímu tématu.

K řádovým důstojníkům, kteří vždy zaujímali na dvoře pánovníka - chéfa a souveraina řádu vážené postavení patří hodnosti: kancléře /často spojeno s biskupskou hodností/, pokladníka /strážce řádového pokladu/, sekretáře /zvaného úředně "greffier"/ a krále heroldů, který byl chéfem.

"Zlaté Rouno" - úřední název krále heroldů - měl patero funkcí, znakového cenzora, probatora předků, řádového ceremoniáře, chéfova vyslance a řádového dějepisce. Své funkce vykonával nejprve ze svého sídla v Bruselu v Burgundech, poté ve Španělsku v Madridu a posléze od 18. století ve Vídni v Rakousku. Podléhali mu řádoví heroldi /hérauts/, kteří nosili různá jména /Fusil, Charolois, Rupelmonde, Hainnaut, Franche - Comté, Bourgogne/ a persevanti včetně posílů /poursuivants, messagers, huissiers/.

Kostýmy heroldů byly vždy proslulé pompézní nádherou, ani u Zlatého rouna nebyla v tom výjimka. Při slavnostních příležitostech nosil řádový kroj podobný oděvu rytířů, avšak s jistými úpravami: byla to dlouhá až k černé obuvi v bohatých záhybech řasená, purpurově rudá /scharlachrot/ splývající suknice, opatřená úzkými rukávci. Přes ni byl nošen o něco kratší, bílý atlasem podšitý purpurový plášť bez rukávů /jakýsi druh peleriny/, sepnutý na pravém rameni; na hlavě nosil vysoký klobouk purpurové barvy s cornettem splývající až k zemi. Podstatný rozdíl v kostýmech rytířů a "Zlatého rouna" je v tom, že zlatem bohatě vyšíváný lem, tvořený z burgundských křížů, ocílek, křesadel, beránců rouna a řádového hesla a zdobící plášť rytířského ornátu, u krále heroldů chyběl a s kloboukem splývající cornetta, u rytířů přehozená přes pravé rameno, byla "Zlatým rounem" nošena přes rameno levé. Zato však se honosil již popsanou Potencí. Při menších slavnostech, kdy Potence nebyla nošena, zdobil pravou paži pod ramenem na ponceau stuze připevněný Email - zlatá smaltovaná dekorace, o níž bude zmínka později. Smuteční oděv sestával z černého sametového na zem sahajícího a ve vlečku prodlouženého pláště, přes který byl nošen bohatě zlatem a barevným hedvábím vyšíváný tabard /znaková suknice/; přes vše pak byla zavěšena Potence. Chyběla pokrývka hlavy, zato v pravé ruce držel černou ebenovou hůl.

O něco jednodušší, střízlivější a hlavně od řádového or-

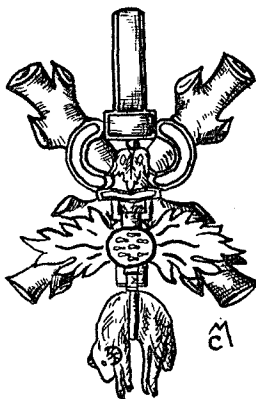
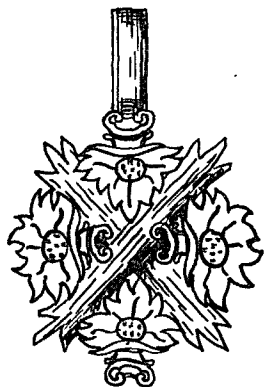
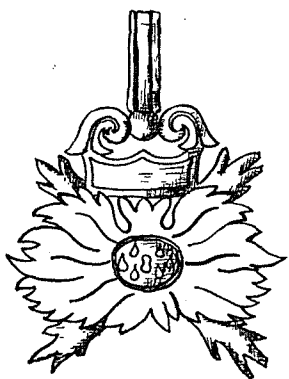

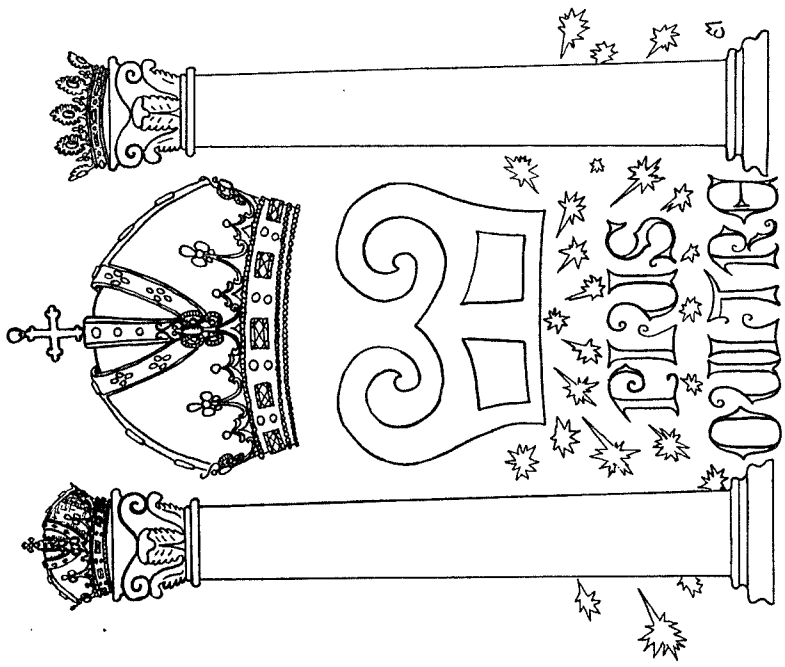
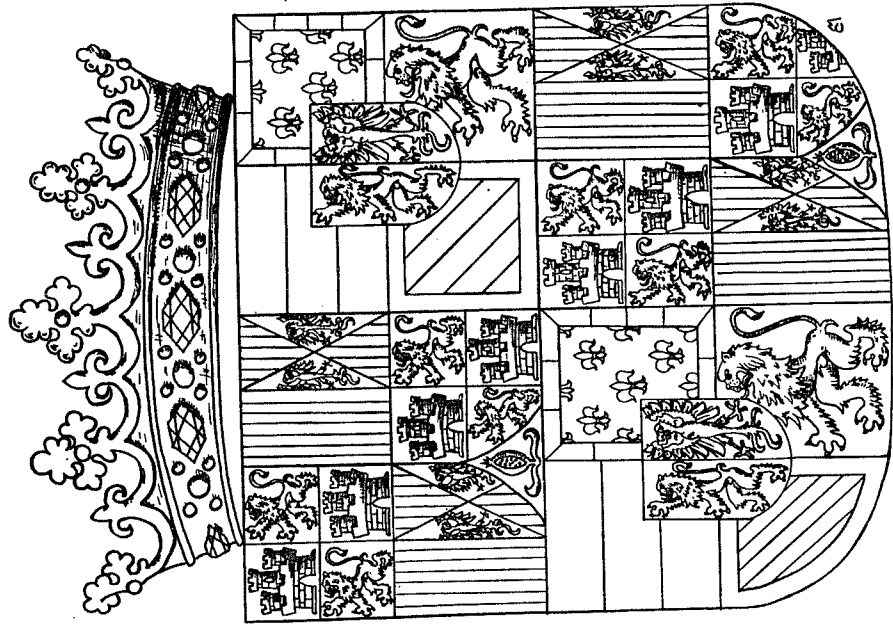
nátu podstatně se lišící bylo odění heroldů: krátká ke kolennům sahající suknice, přes suknici zmíněný znakový tabard /jakási dalmatika/, zdobený nejdříve burgundskými, poté španělskými a posléze císařskými znaky; hlavu kryl operený baret, heroldská hůl v ruce značila hodnost.

Dekorace čtyř řádových důstojníků zahajuje tzv. "Email", nošený králem heroldů. Je to zlatý bohatě smaltovaný štítek, znázorňující zřejmě nejprve znaky zemí a provincií burgundských, později španělských; je zdoben zlatou královskou korunou a obtočen kollanou řádu Zlatého rouna. Je nošen, jak již zmíněno, na pončeau moiré stuze /ruban/, jako ostatně všechny další dekorace, na pravém rameni. Dekoraci kancléře tvořilo plameny sálající křesadlo, podložené svatoondřejským burgundským křížem a zavěšené na ocílce. Strážce pokladu nosil burgundský kříž, provázený ve čtyřech rozích ocílkami a plamennými křesadly, /nahore a dole s ocílkami zevně, vpravo a vlevo uvnitř/. Greffier užíval ocíčky podložené ostrevovým křížem, pod nímž bylo na planoucím křesadle zavěšeno beránčí rouno. U všech dekorací jsou kříže a ocíčky včetně beránčího rouna zlaté, bohatě cizelované, křesadla pak modro černě smaltovaná, zdobená /většinou sedmi/ bílými jiskrami; na strany sálající ohnivé plaménky jsou smaltovány jasnou červení.

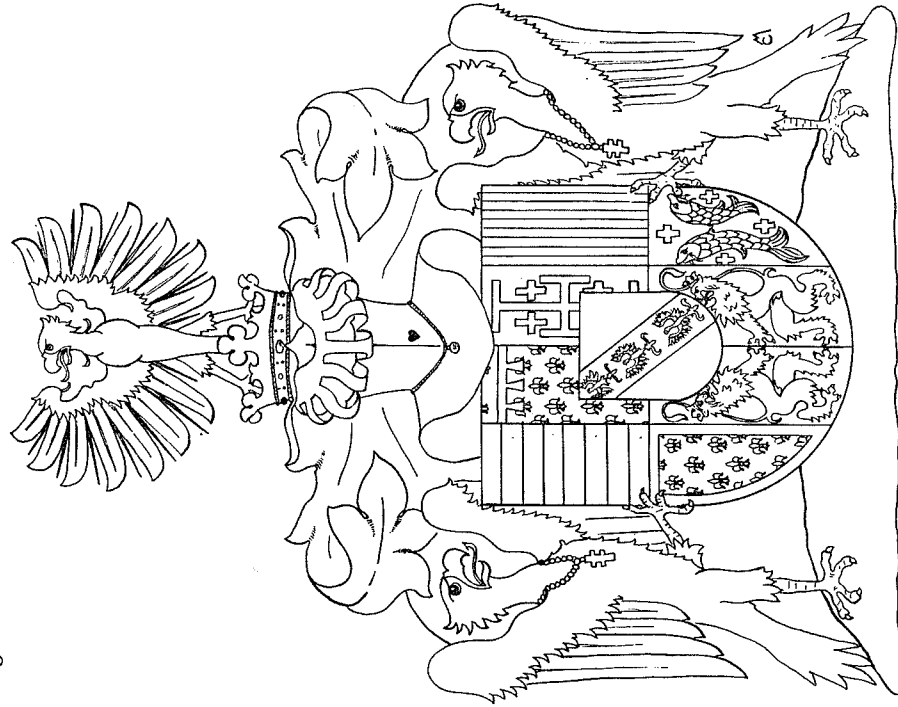

» TABARD «

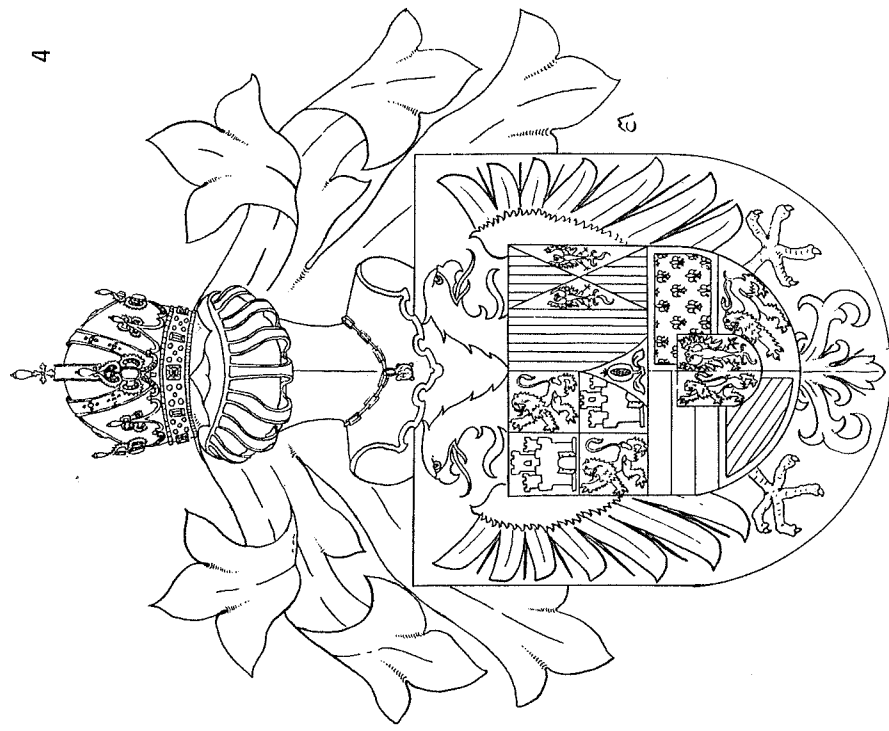

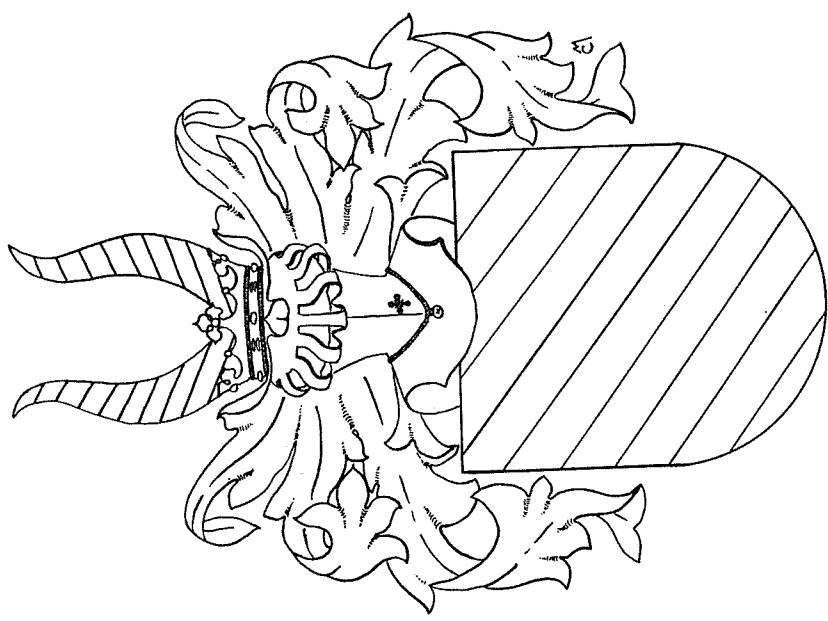
3

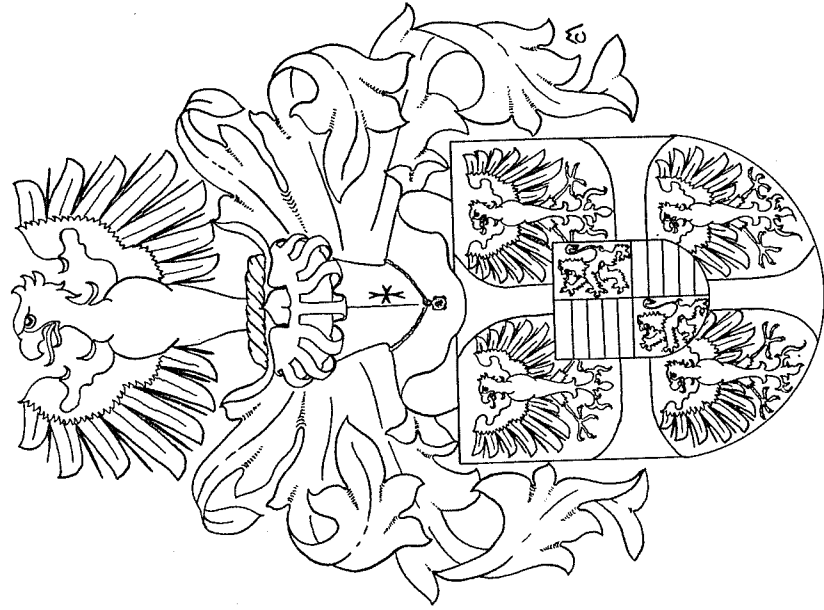
4

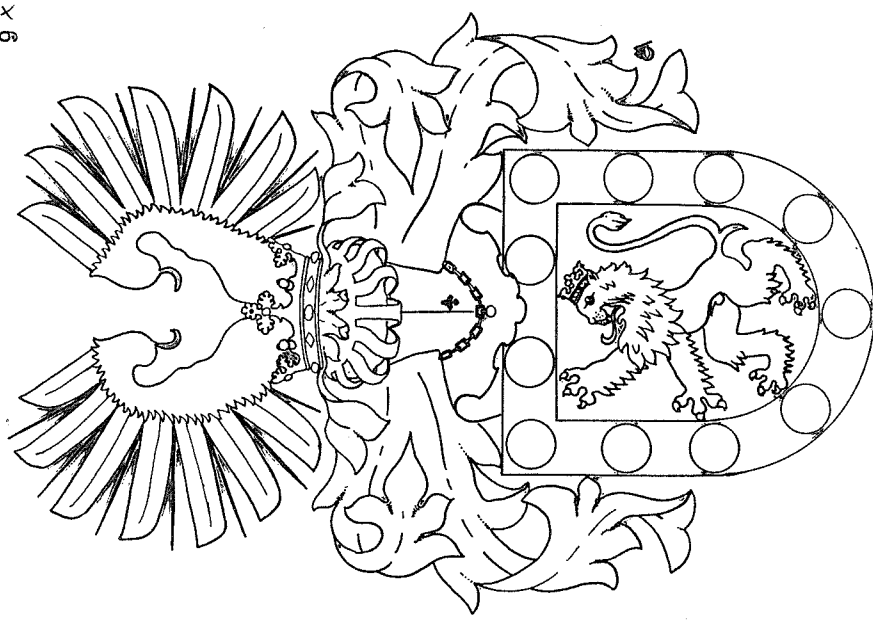
7x

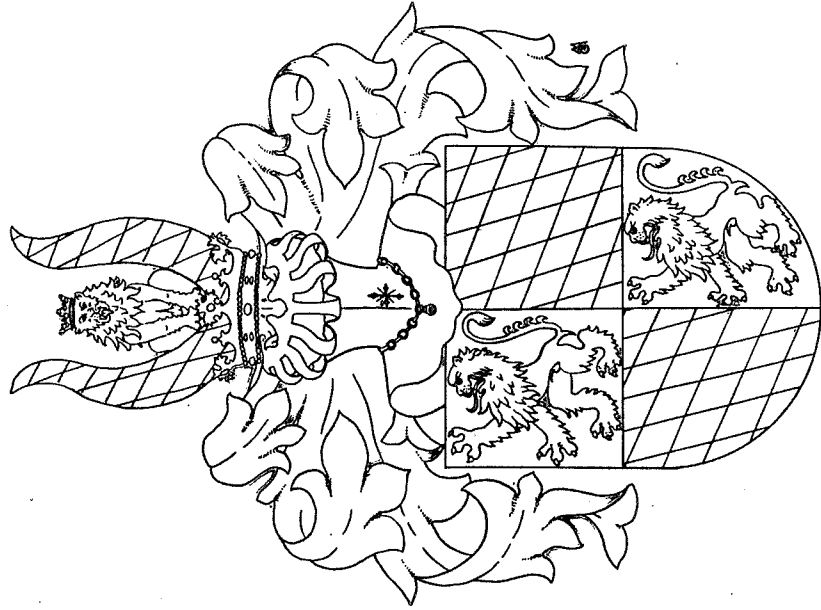
5x

9x

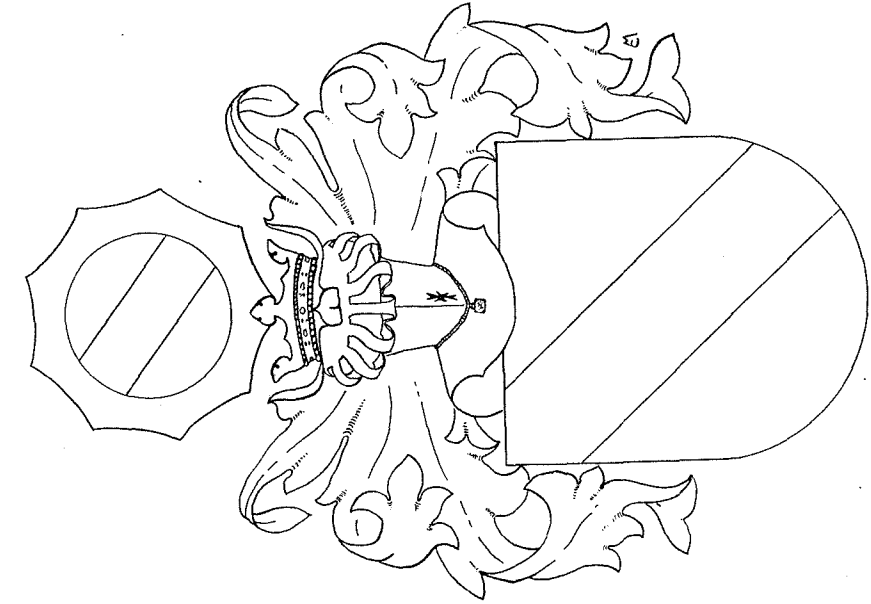

8x

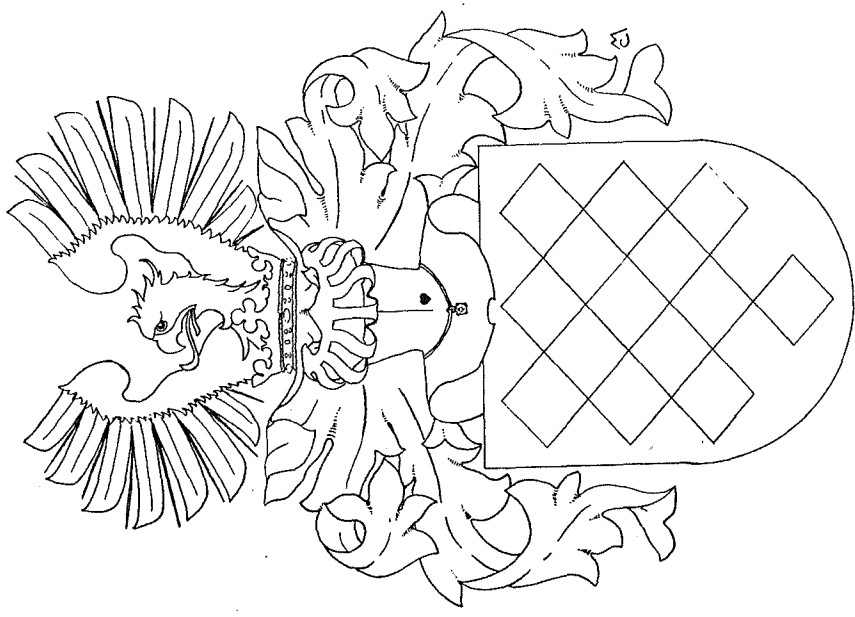

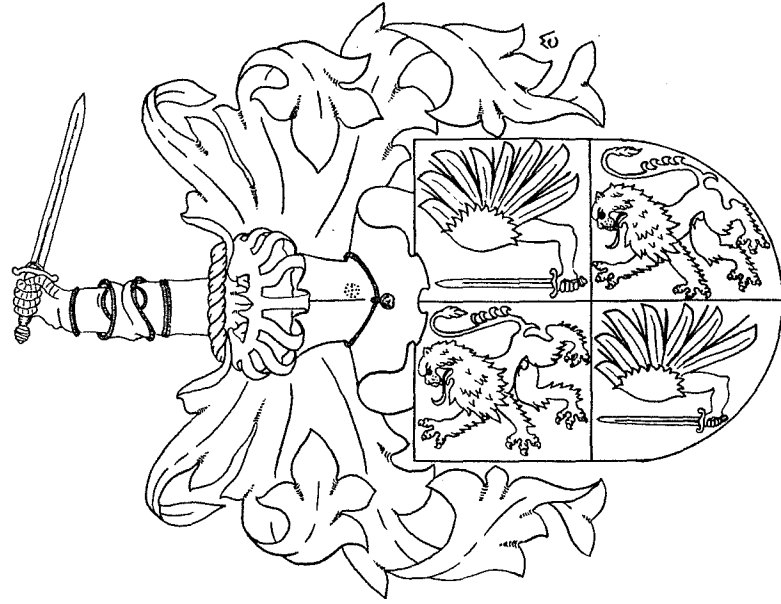
11 x

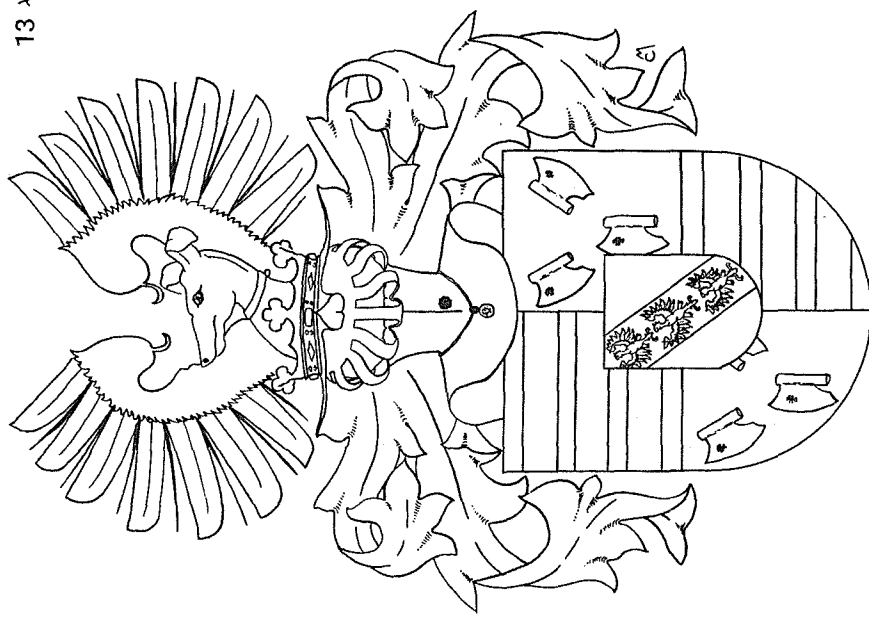
10 x

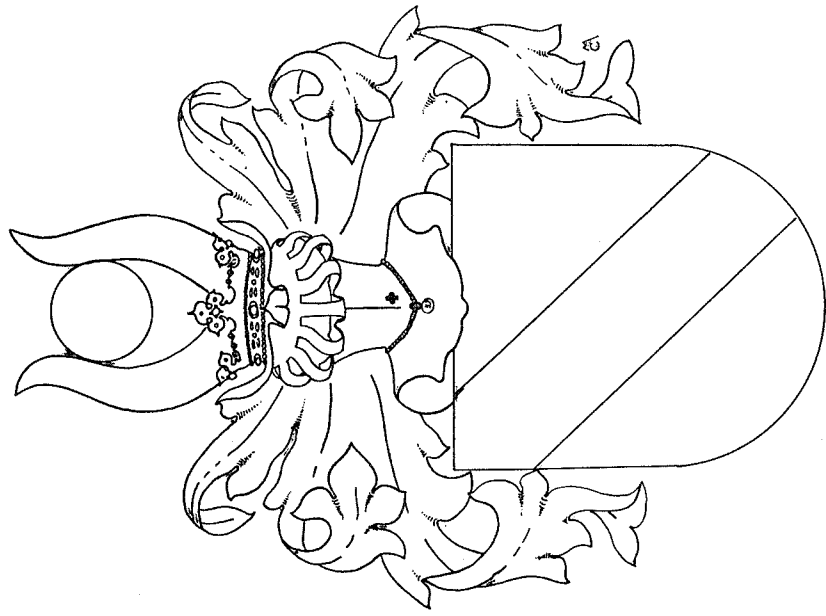
12 x

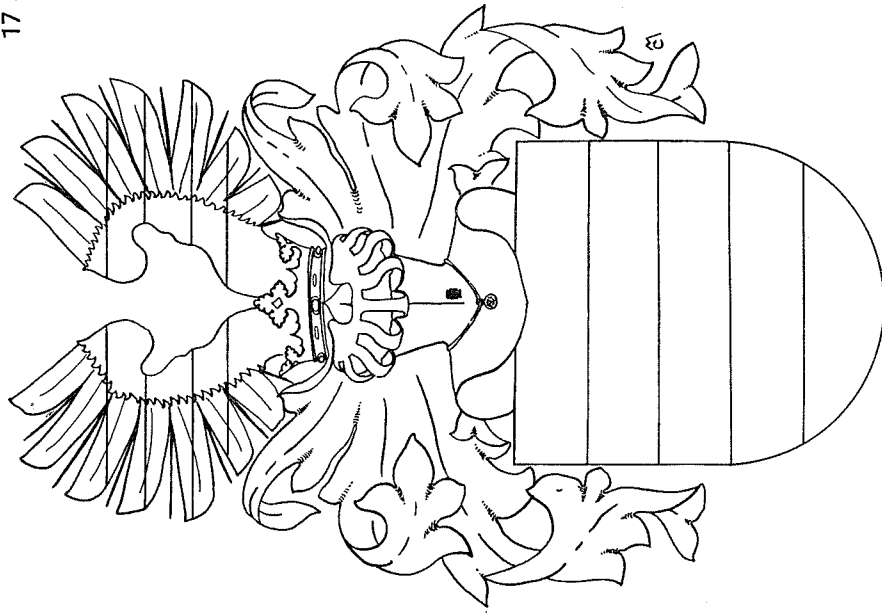
13 x

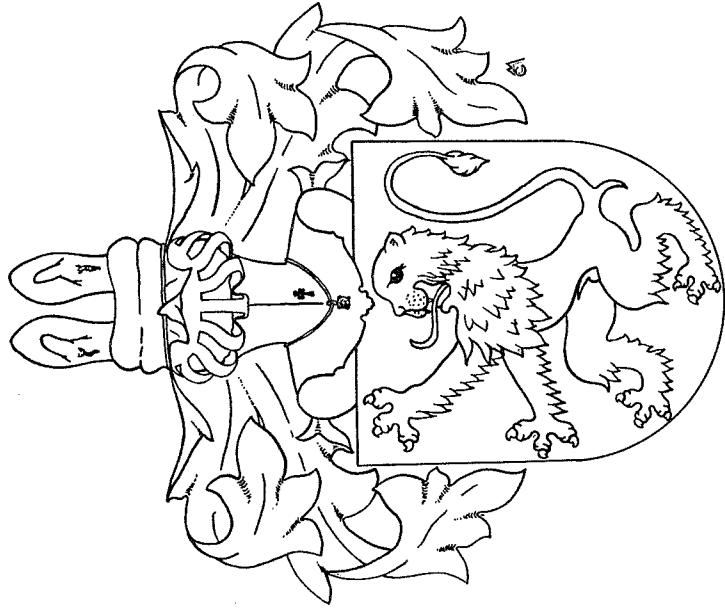
15 x

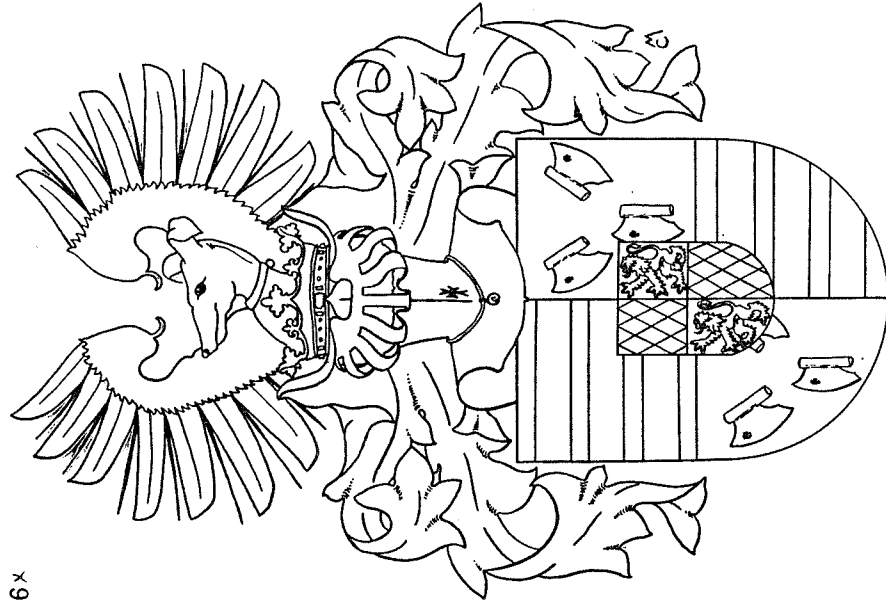
17 x

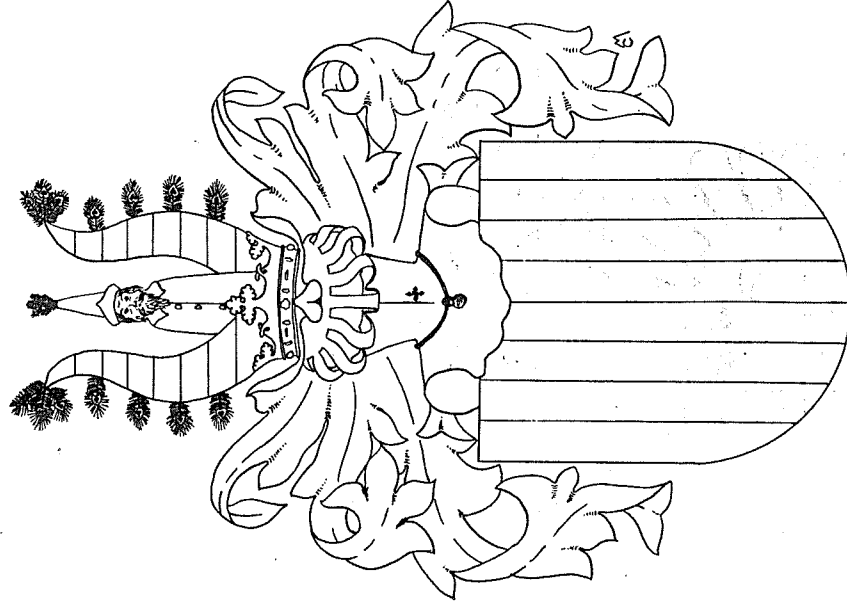
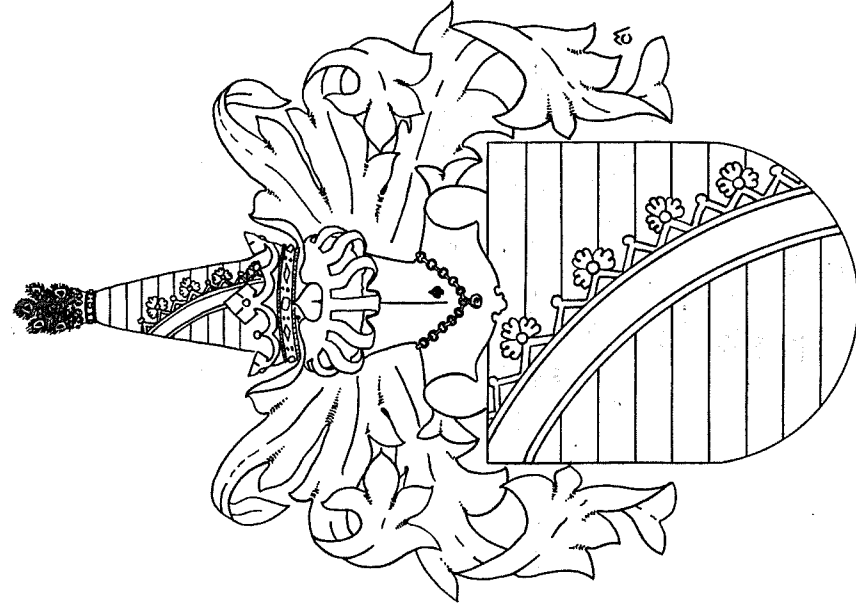
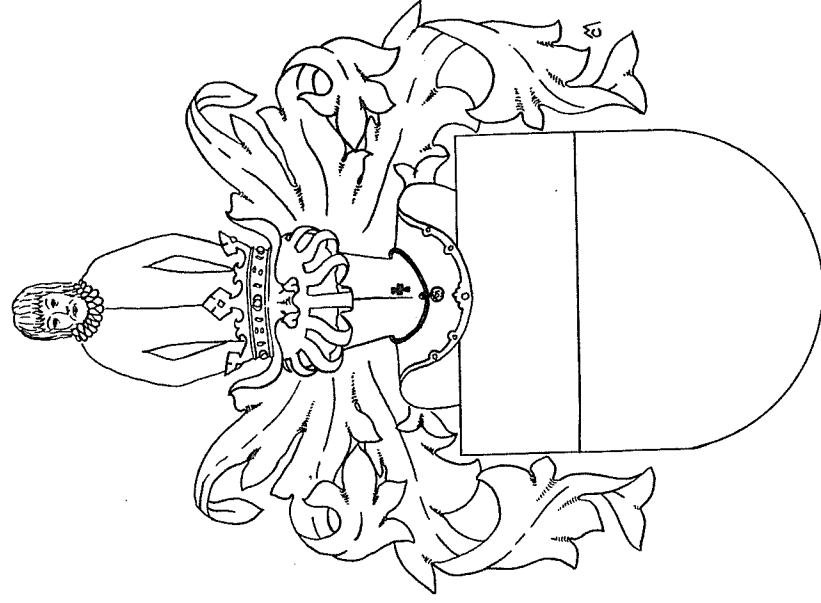
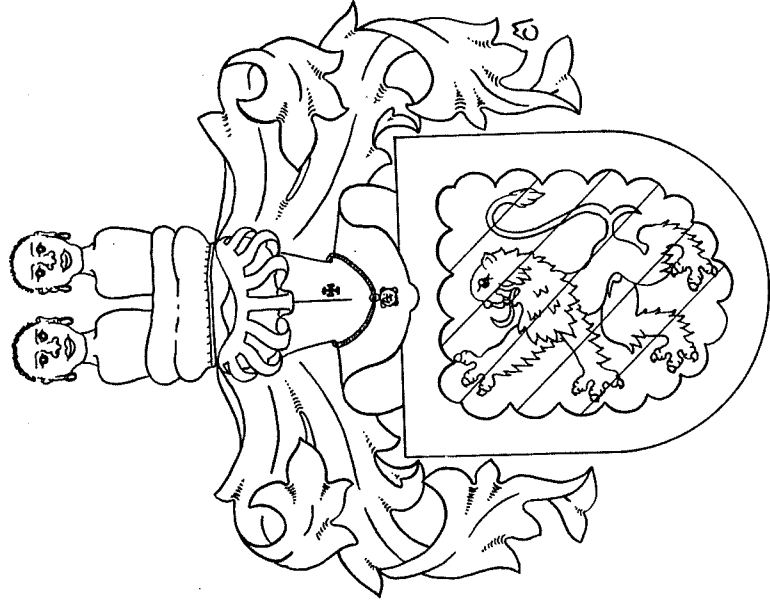

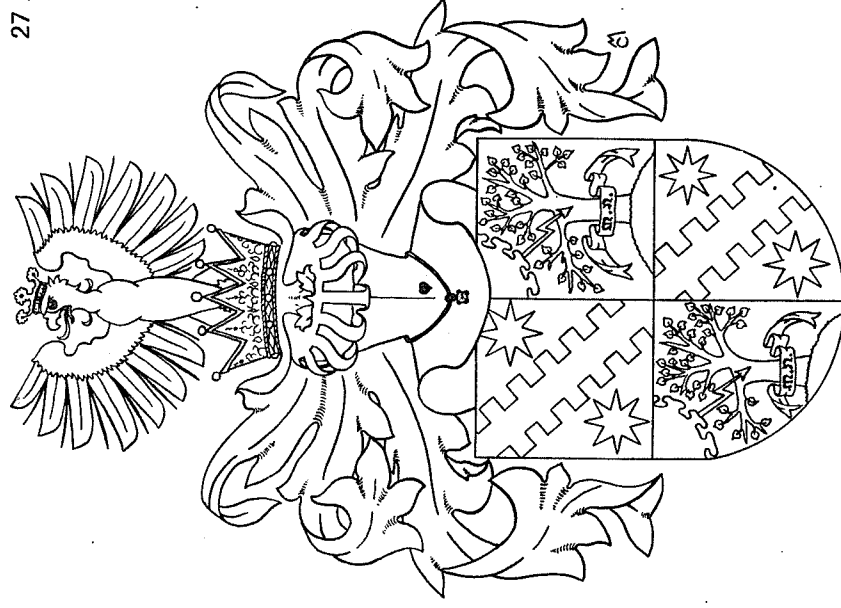
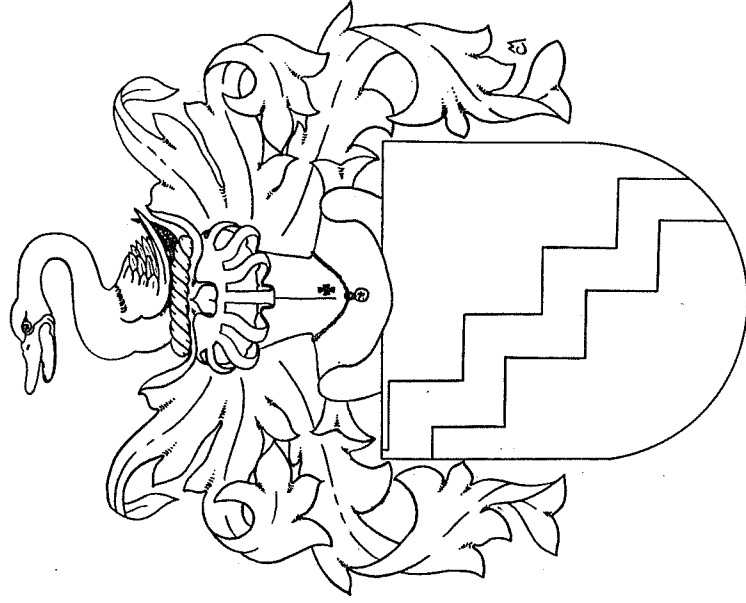
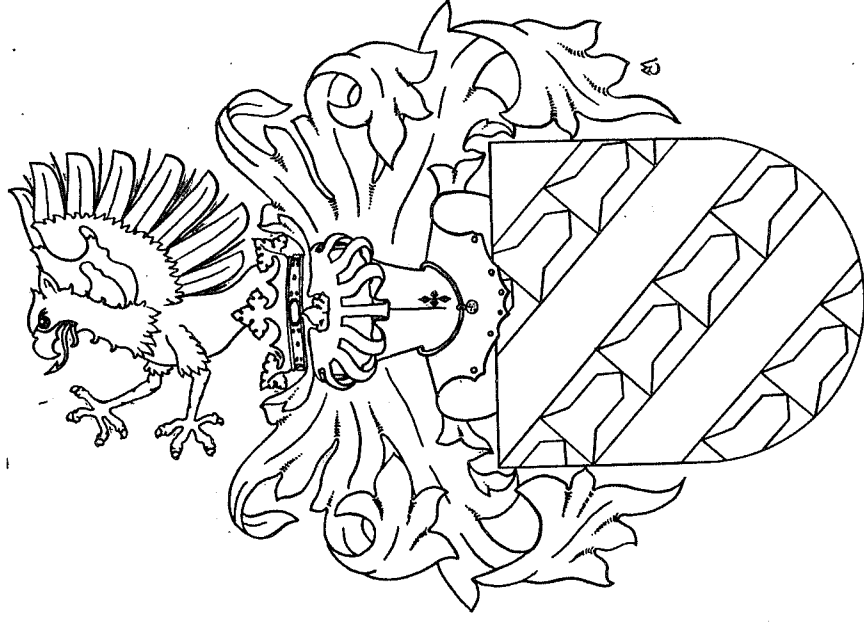
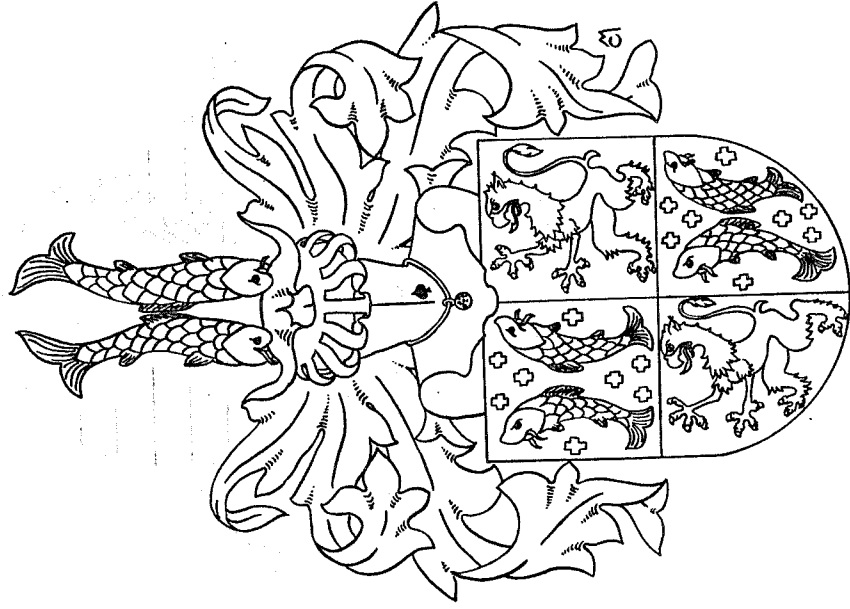
14 x

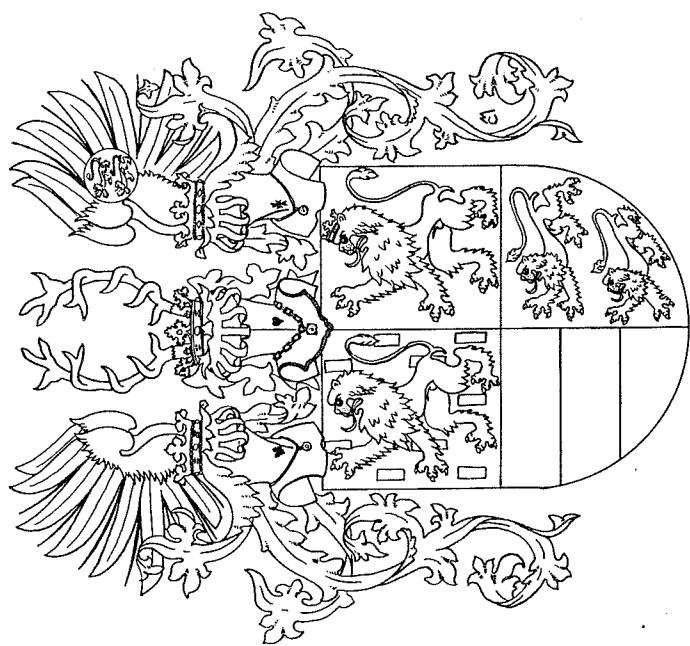
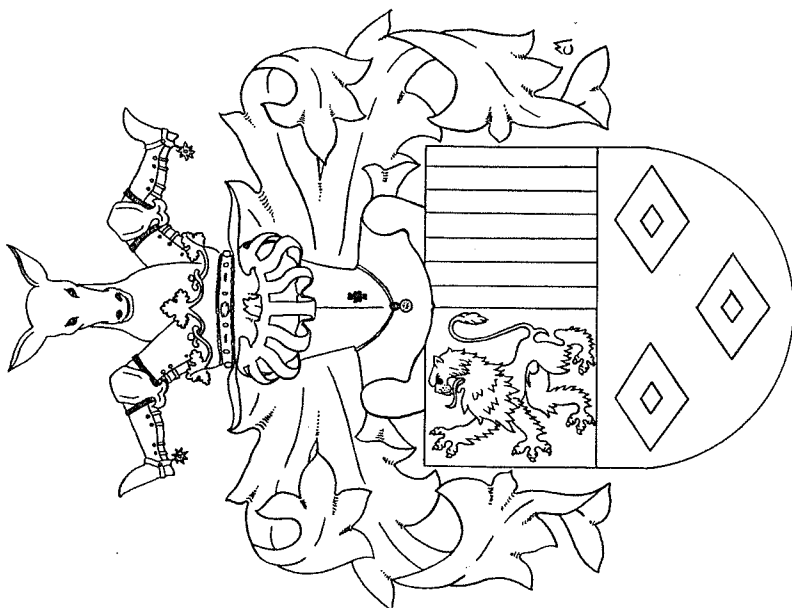
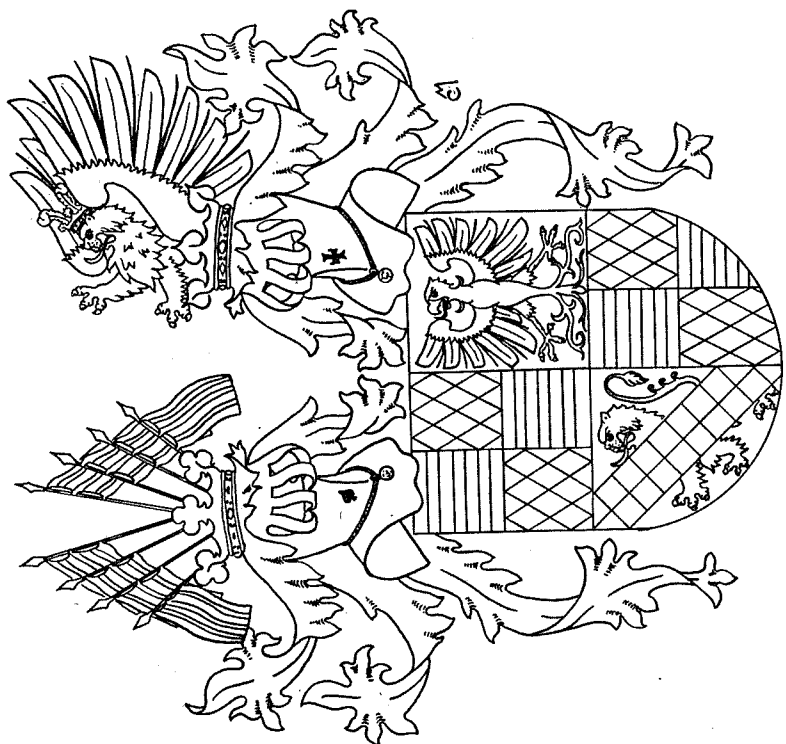
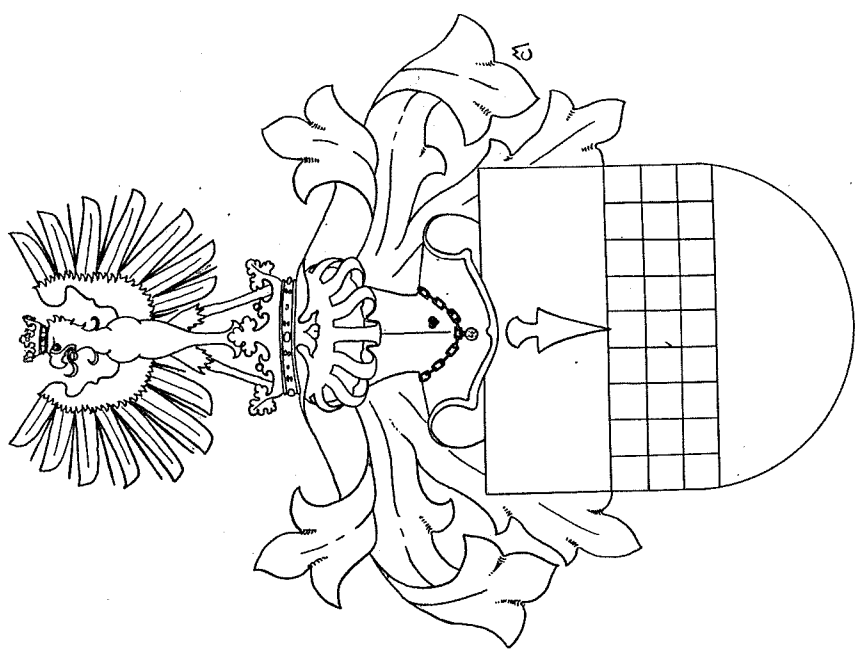

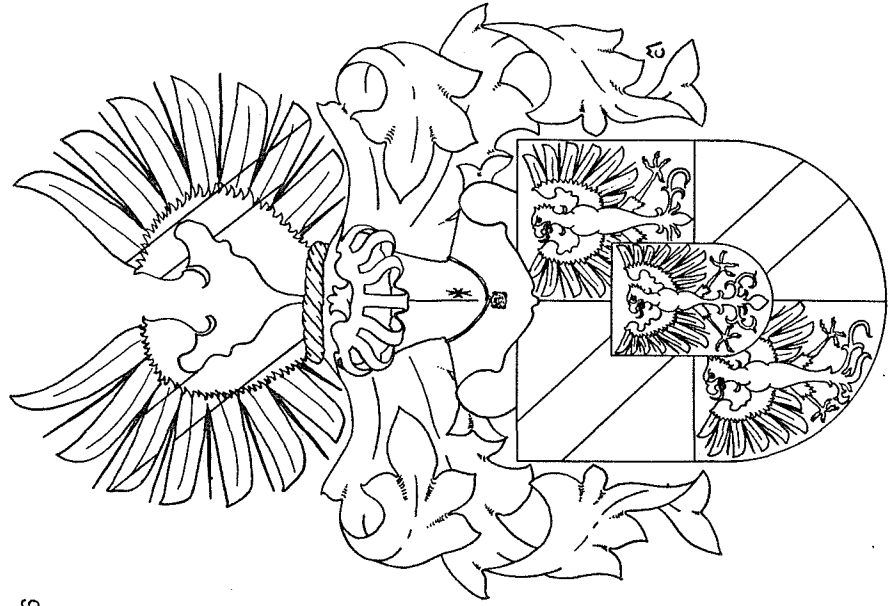
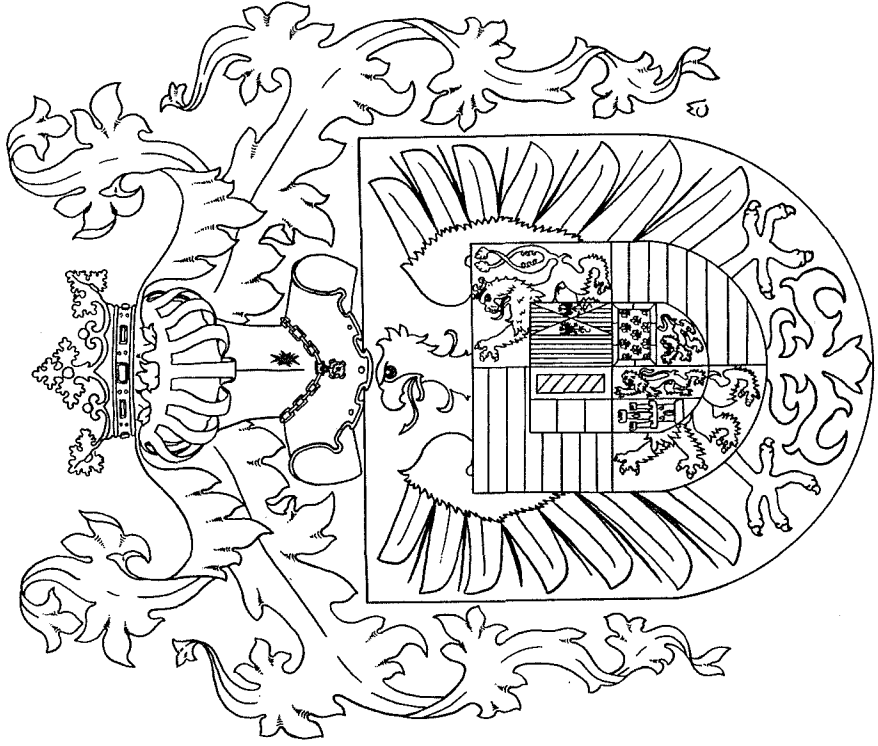
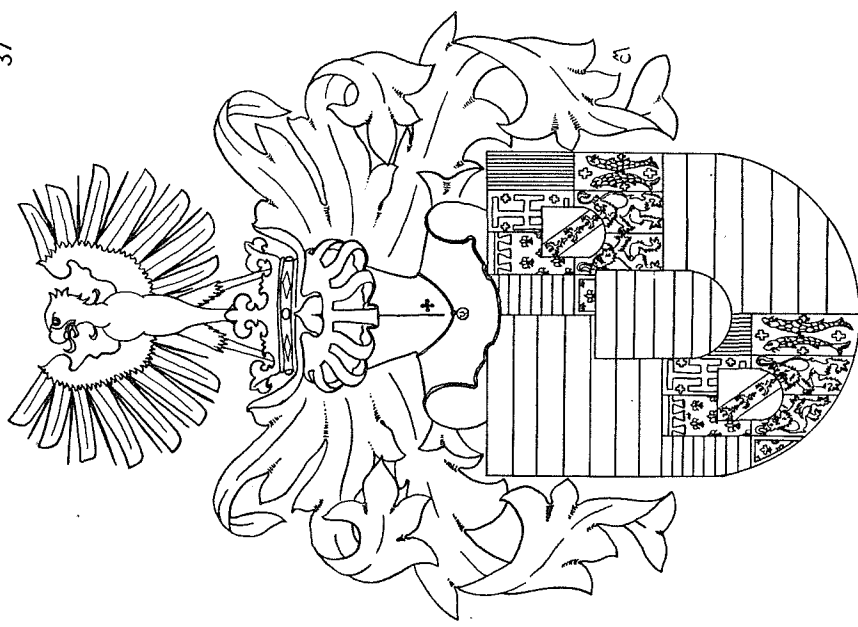
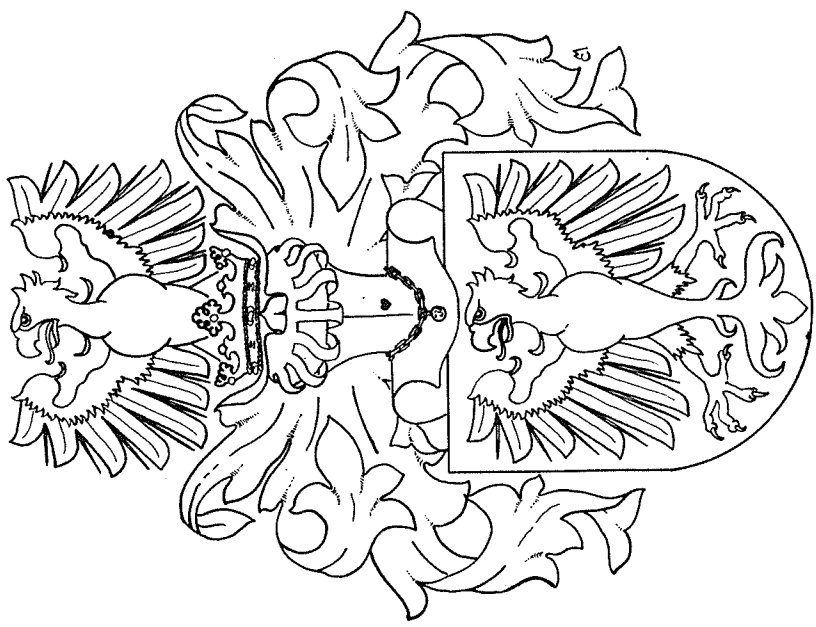
16 x

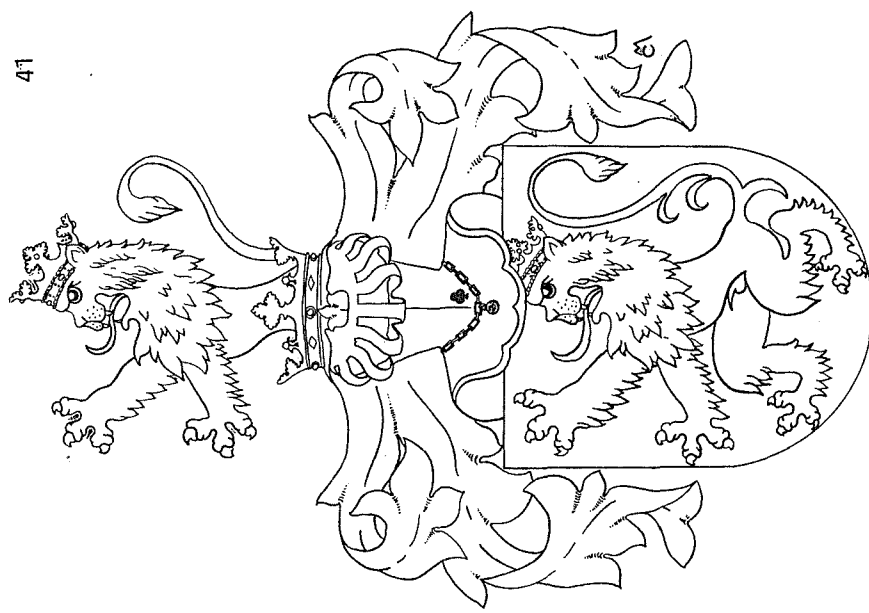
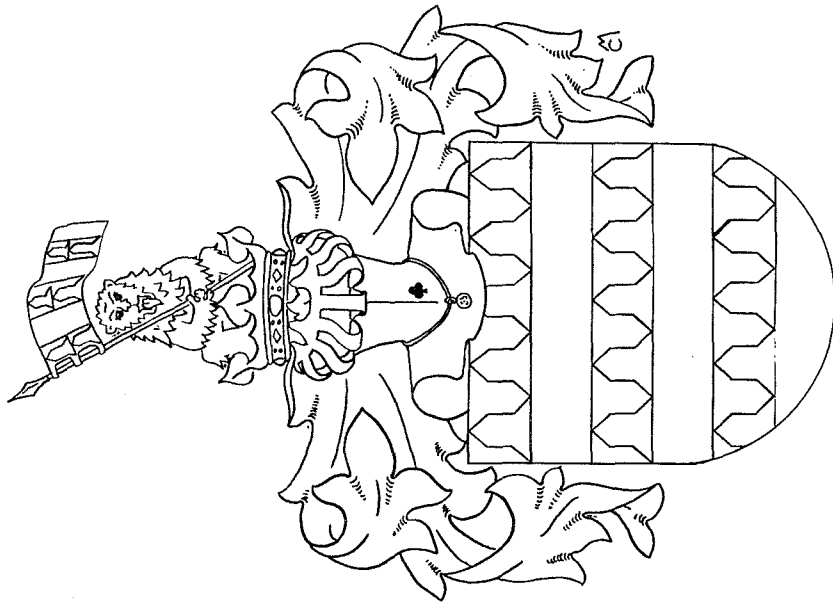
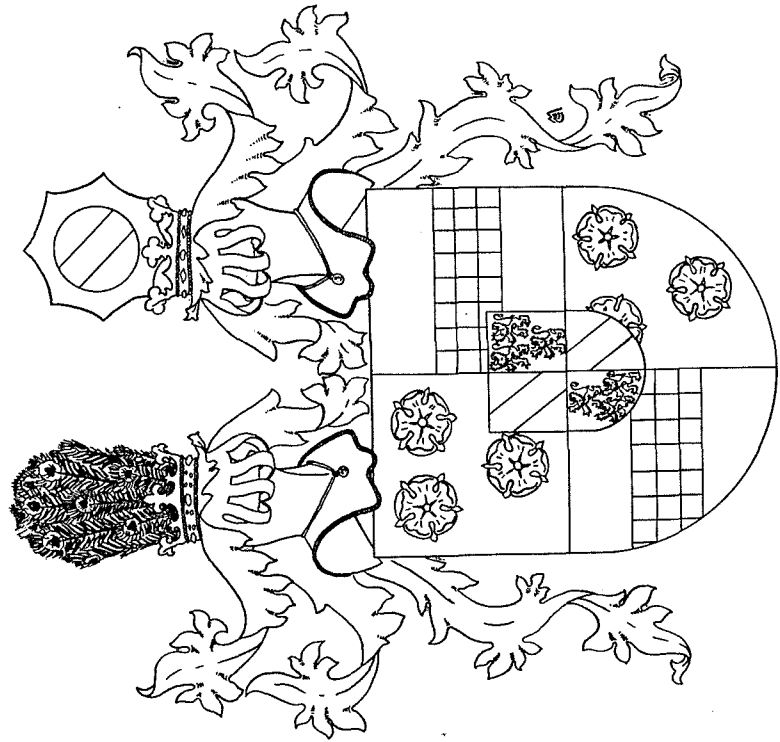
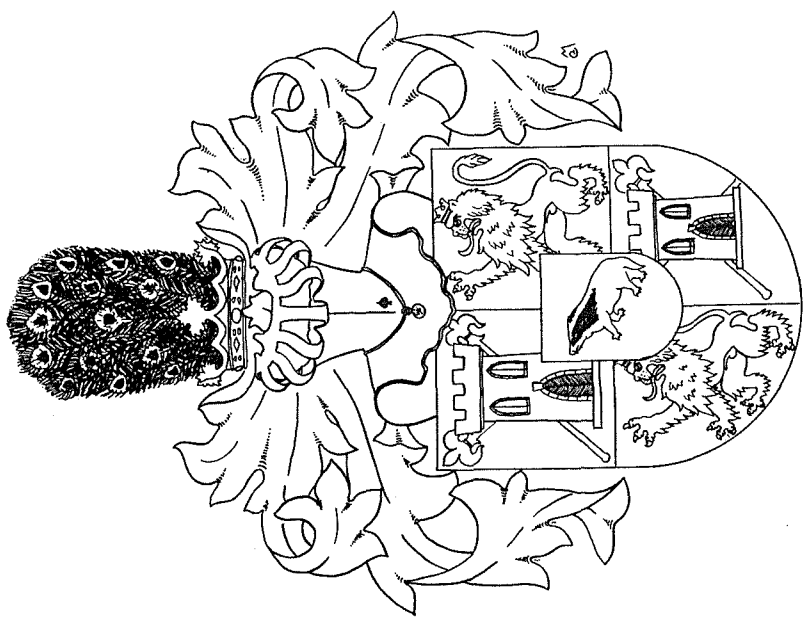

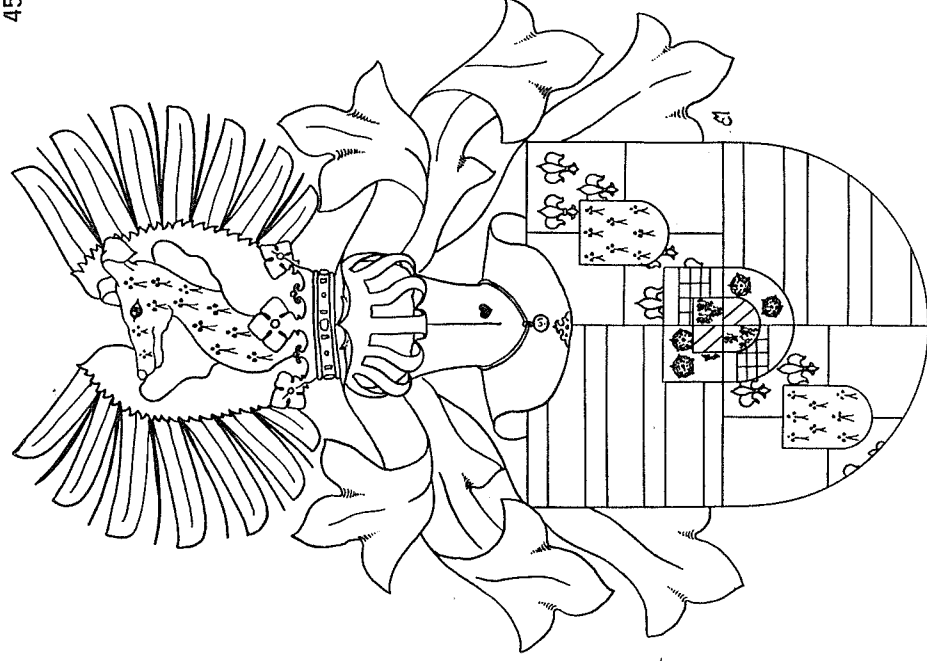
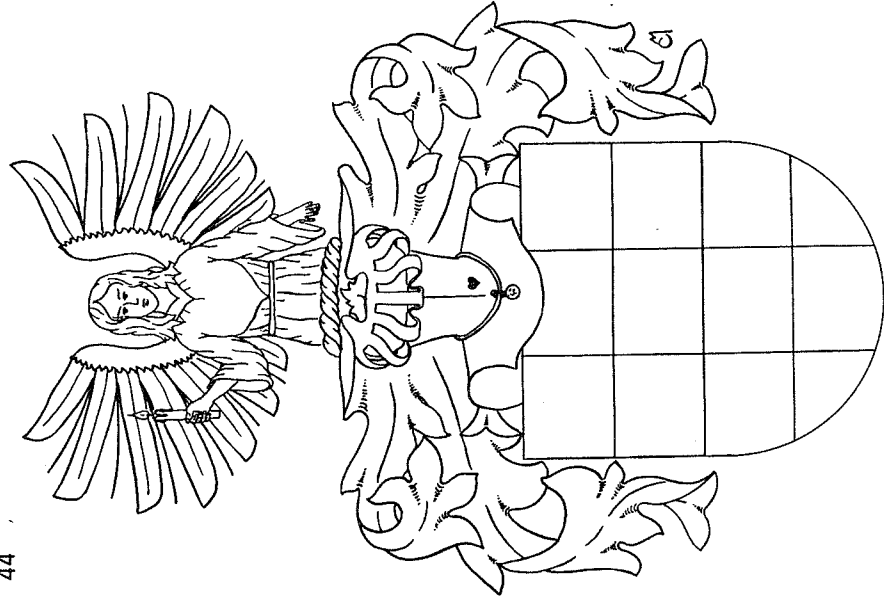
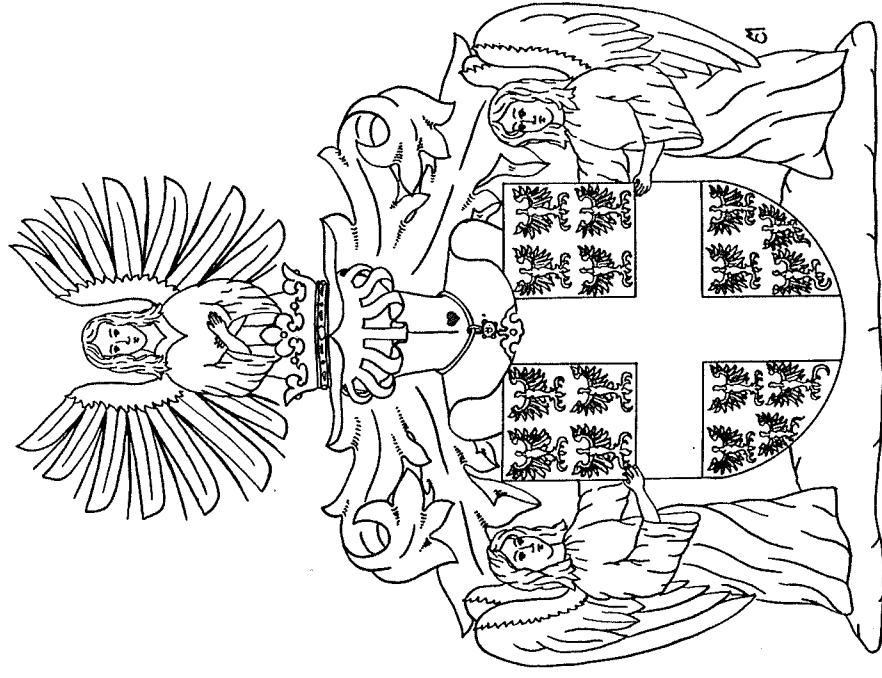
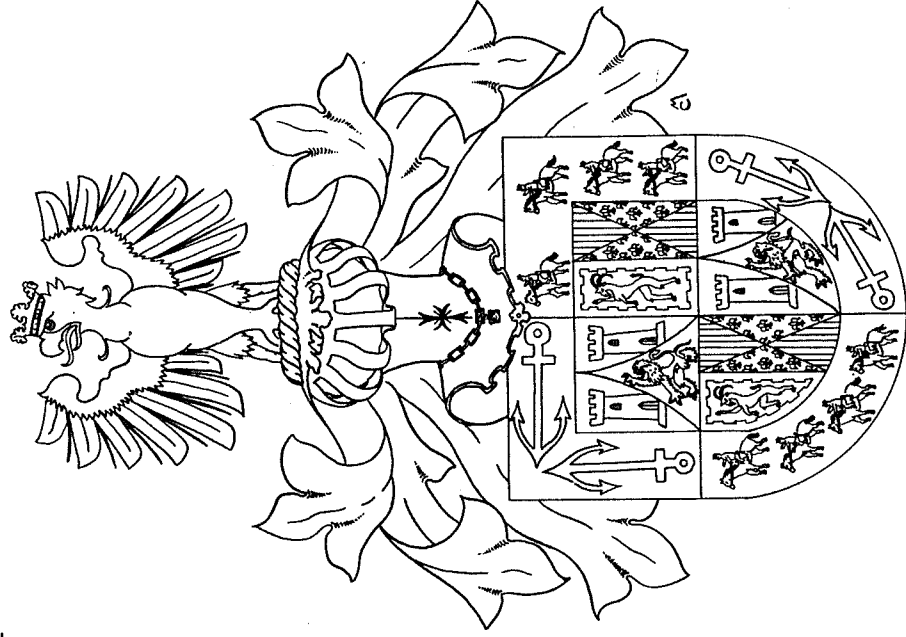

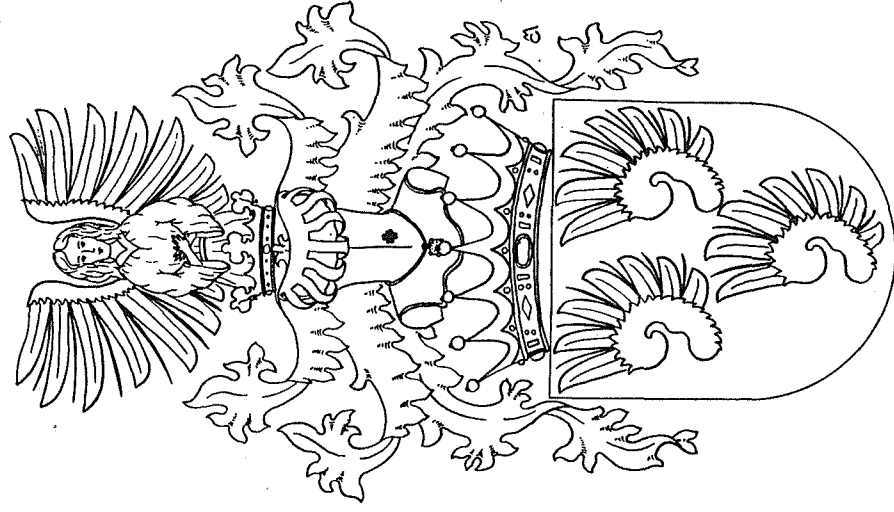
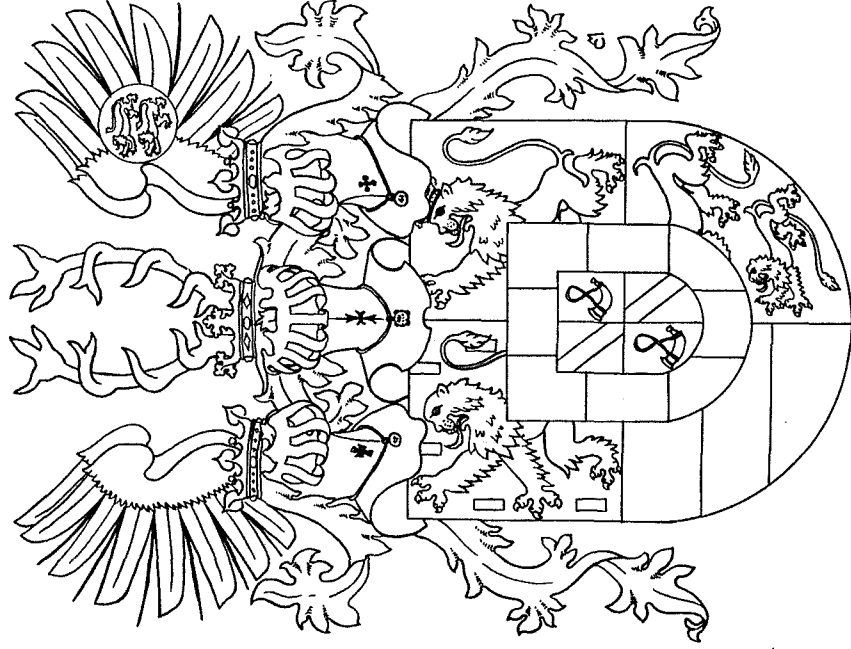
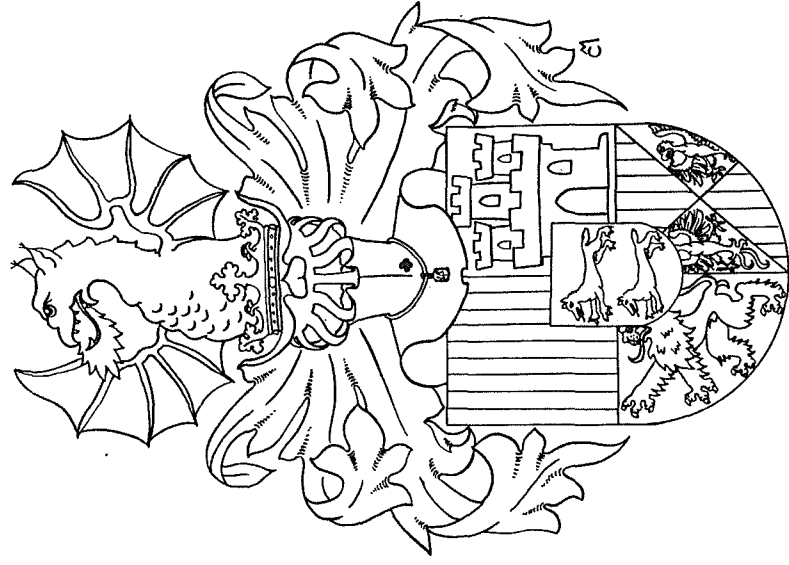
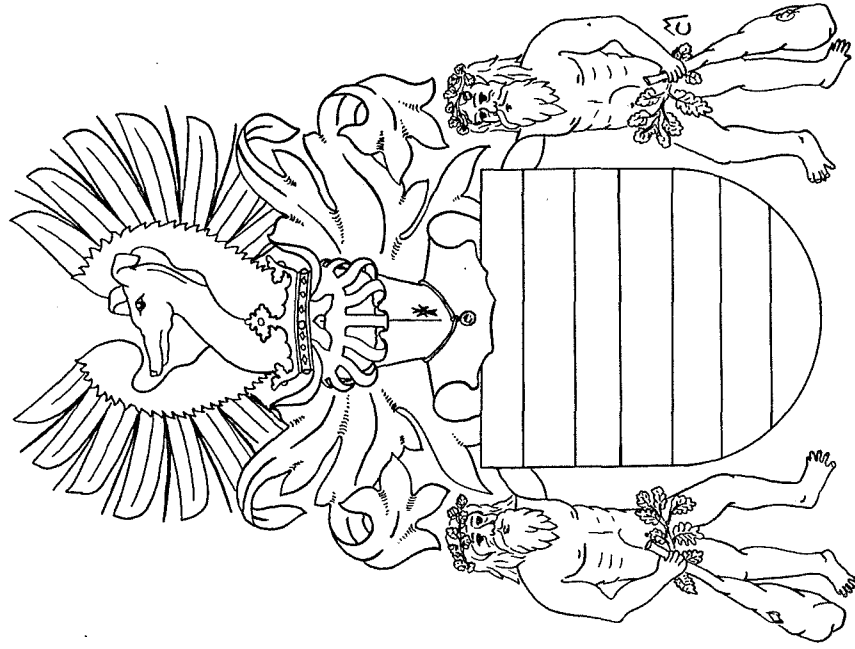

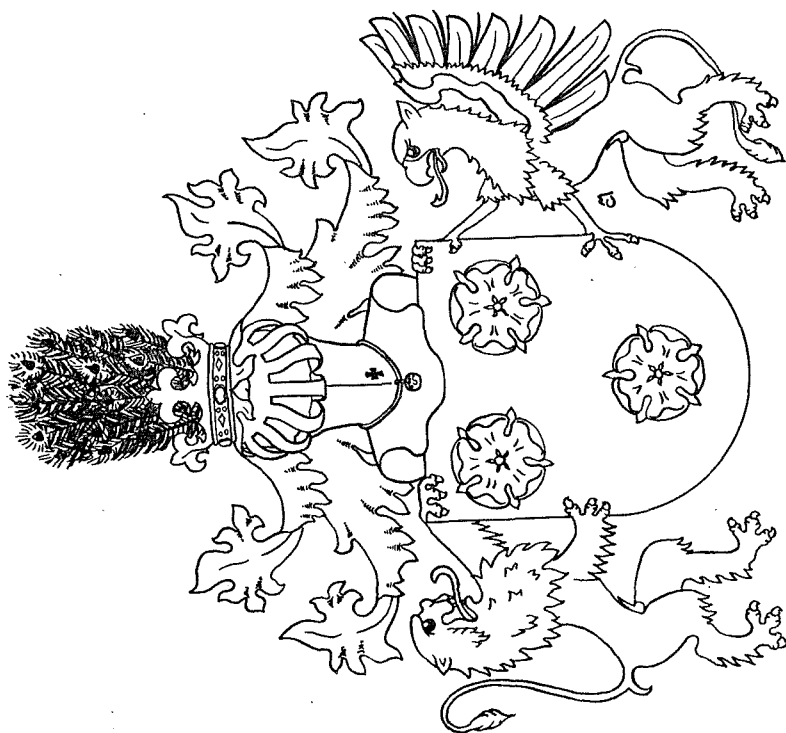

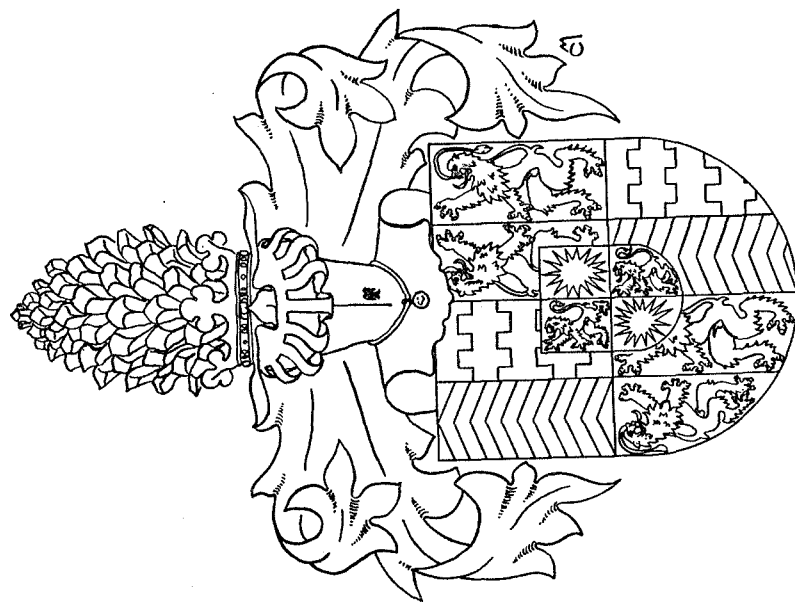

L i t e r a t u r a :

- Baron von Reiffenberg, Friedrich: Histoire de l'ordre de la Toison d'Or, Bruxelles 1830.
 Edler v. Hartmann-Franzenshuld, Dr. Ernst: Die Potence des Toison d'Or, Adler, Wien 1883.
 Frimmel, Dr. Th. & Klemme, J.: Ein Statutenbuch des Ordens vom Goldenen Vliesse, Wien 1887.
 Larchey, Lorédan: Ancien Armorial Équestre de la Toison d'Or, Paris - Nancy 1890.
 Baron de Lettenhove, H. Kervyn: La Toison d'Or, Bruxelles 1907.
 Galbreath, Donald Lindsay: Manual der Heraldik, Lausanne 1920.
 Godfrey, F.M.: Philip the Good and the Knights of the Golden Fleece, Connoisseur, London 1948.
 Comte de Limburg - Stirum, Thierry: Liste nominative des Chevaliers de la Toison d'Or, Huldenburg 1963.
 Baron de Terlinden, Charles: Der Orden vom Goldenem Vlies, Herold, Wien & München, 1970.
 Freiherr von Procházka, Roman: Oesterreichisches Ordenshandbuch, München 1974.

PhDr. Pavlu Rudolfu Pokornému děkuji za jeho obzvláštní laskavou pomoc a nezištnou ochotu při této stati.

A.C.W.R.

Supralibros Zikmunda Antocha z Helfenberka

Mezi renesančními vazbami Státní knihovny ČSR nalezl jsem ojedinělý doklad znakového supralibros profesora pražské university Zikmunda Antocha z Helfenberka. Je to nejen nejstarší supralibros profesora pražské akademie, ale pokud je mi známo jediný doklad jeho erbu, který zůstal ve své konkrétní podobě až dosud literatuře zcela neznám.

Zikmund Antoch se narodil 1. května 1508 v Praze. O jeho mládí nevíme vůbec nic. Jisté je, že 27. února 1528 se stal bakalářem a 17. května 1534 mistrem svobodných umění na Karlově universitě. O dvě leta později se stal profesorem a od října 1540 do října 1542 byl po dvakráte děkanem artistické fakulty. Aby zabránili jeho odchodu z university, zvolili ho mistři do tohoto úřadu znovu na podzim příštího roku. Setrval v něm však pouze dva měsíce. Oženil se, získal dům U tří korymbů na Starém Městě a od té doby působil v městských službách. Byl jedním z prvních stoupenců Lutherových v Praze, překládal spisy Antonia Corvina, Melanchtona, sám sepsal Kroniku o Herkuléšovi, mající patrně charakter lidového čtení, a snad psal i latinské verše. Na universitě je chválen jako znalec Aristotela a matematik. Byl za neznámých okolností zavražděn Václavem z Kolovrat 20. února 1552.

Konvolut foliového formátu, uložený dnes pod sig. 25 C 118 obsahuje dva právnické spisy: Kling, Melchior: Enarrationes in libros IV. Institutionum. Frankfurt, 1545, a Oldendorp, Johann: De copia verborum et rerum in iure civili. Coloniae, 1542. Je vázán v hnědé kůži na silnějších dřevěných deskách. Zdobené typickou rámovou komposicí poloviny 16. století. Hraný jsou zevně koseny a nesou stopy po sponách. Ořízka bezbarvá s později psaným názvem. Přední deska: okrajové pole vyplněno dvojlinkou a provázeno v horizontální poloze pásem obloučků s palmetami s ozubenými okraji. Vertikální pásy jsou zdobeny kolkou trojlistu a lilie přecházející v šišťici. Následuje rám s většími kruhovými medailony reformátorů a humanistů /Luther, Melanchton, Erasmus, Hus a Karel V./ na žeremantě /Luther, Melanchton, Erasmus, Hus a Karel V./ na žeremantě s úponky a vázovými prvky. Vnější ze dvojice vložených podílí jsou vyplněna válečkem s postavami Lukrécie a Venuše, rovněž na žerdi s úponky. Vnitřní vložené pole je nahoře prázdné, dole nese dataci. Střed je vyplněn obdélníkovou znakovou plotnou, dole s kursivním nápisem: "Insignia Sigismundi Antochij ab Helfenberk. Artiae lib: Magisteris!" Výzdoba zadní desky je kompozičně podobná s tím, že uvnitř rámu je užito nahoře i dole pouze po jednom vloženém poli a

následuje vpadlé pole. Obojí je zdobeno kombinací kolků trojlistu a kvítku. Vlastní střed je vyplněn kolkovým dezénem lilii vrcholících šíškou. Pásky, rám i pole na obou deskách jsou důkladně oddělovány dvojlinkou. Kozený povrch je na několika místech v dolní polovině stržen až na dřevo. Poškozeny jsou zejména dolní rohy desek a vytrženy obě spony. Hřbet byl později přelepen /co do výzdoby povrchu ne právě šetrně/ hladkou světlejší kůží. Ve druhém mezivazí je na červeném zlatě rámovaném podkladě zlatý titul a ostatní jsou zdobeny zlatým rostlinným kolkem. Čtyři zdvojené vazby jsou ohraničeny zlatou linkou a perlovcem. Zcela chybí kapitálek.

Znak i datování rokem 1551 bylo zřejmě vtlačeno dodatečně. Svědčí o tom vychýlení z celkové osy kompozice zvláště u znakové plotny. Stalo se tak nedlouho před smrtí Antochovou. Pak se kniha dostala do majetku Sixta z Ottersdorfu, jak vypovídá podpis na prvním titulním listě a četné glosy v textu. Později přešla do knihovny kláštera augustiniánů bosáků u sv. Václava na Zderaze a s ní po zrušení kláštera do Universitní knihovny.

Celý erb je obrácen heraldicky vlevo. Ze skály vyrůstá postava muže v antické zbroji. Levicí drží přes rameno šíp s nabodnutou a obtočenou rybou. Pravou v lokti ohnutou rukou ukazuje vpřed. Kolčí helm s povyřadly bez točenice nese postavu ze štítu. Kdy získal Zikmund Antoch erb a přídomek, není přesně známo. Jireček a po něm další opakují rok 1540. Podle universitních pramenů se prokazatelně objevuje s predikátem až o dvě leta později. Jde tu s největší pravděpodobností o erbovní strýcovství s Jindřichem Dvorským z Helfenberka, předchůdce v úřadě děkana fakulty a rektora university v letech 1542 - 1544, který byl znakem obdařen spolu s titulem "z Helfenberka" dne 2. února 1541. Tento udělený erb lze popsat takto: v modrém štítě vyrůstá ze skály půl Meremia, muž v červené sukničce neboli kaftanu, který v pravici drží přes rameno šíp a nabodnutou remorou a levou rukou ukazuje před sebe. Na hlavě červený klobouček se dvěma žlutými křídly a mezi nimi kohoutí hlava. Helm s povyřadly červeno-modrými nese půl Meremia.

Ani zde však nešlo o nové udělení. Stejného predikátu a erbu užíval již od roku 1536 Bohuslav Ondřejův, purkmistr města Vodňan /zemř. 1540/, s nímž byl Jindřich Dvorský nějakým způsobem zpřízněn. Vančura ho pokládá za Jindřichova bratra, ale Mostecký toto tvrzení vyvrací. Jisté je, že Bohuslav z Helfenberka zemřel roku 1540, jeho jediný syn Jan zemřel jako dítě před rokem 1543 a erb a predikát byl udělen Jindřichu Dvorskému. Oba autoři se domnívají, že vodňanský purkmistr byl přijat za erbovního strýce rožmberským kancléřem Václavem Albínem z Helfenburka. To však pokládám především za časových důvodů za vyloučené. Kromě toho byl v lednu 1544 přijat sněmem do stavu rytířského Václav Flavin, píšící se rovněž z Helfenberka. Kdy získal erb či kým byl za strýce přijat, zatím nevím.

Zajímavá je pozvolná změna figury. Na supralibros Antochově je postava oděna ve skutečnou antickou zbroj, neboť červený kaftan sám o sobě byl anachronismem a humanisticky citlivým mistrům cizí. U Albínů se již setkáváme s červeným kabátcem a kloboukem. Protože u druhé generace rodiny jde o církevní hodnostáře, získává oděv figury kněžský charakter. Na znaku Žofie Albínky z Helfenburka, abatyše svatojirské /dnes v Třebenicích/, vyniká pod svrchním červeným kabátcem již bílá alba. Právě tak se okřídlená helmice změnila v kněžský biret. Někdy se objevuje za ním vzlétající pták. Tak je tomu např. na Žofiině náhrobním kameni.¹⁰⁾

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

- 1/ Alespoň dle závěrů B.Lifky: Knižní vazby a vlastnické knižní značky profesorů pražské university ... Historická knižní vazba II. Liberec, 1963, s. 42 - 57, který uvádí jako nejstarší supralibros Gabriela Svěčina z Paumberka z roku 1554.
- 2/ Srov. Knihopis čís. 1625 - 1629. Ostatní známe jen z nepřímých zpráv.
- 3/ Podle zápisů universitních se dovídáme, že roku 1552 byl Mistr Zikmund Antoch z Helfenberku, profesor pražské akademie, později konšel Starého Města zavražděn ve vlastním domě U tří korun dne 1. května a je pohřben v kostele sv. Havla. Statuta Universitatis Pragensis. Monumenta historica Univ. Prag. Tom. III. s. 147. Na předešlé Ptolemaiových Almagest, tištěných 1528 /Státní knihovna ČSR sig. 5 B 71/ zachoval se dnes anonymní zápis o koupi té knihy za 1,5 kopy grošů bílých od Doroty, vdovy po Zikmundu Antochovi a výslovně se zde praví: "... qui est die vero occisus anno 1552 20. Febr. in domo suo ad Wenceslao a Kolowrat, qui tandem decollatus est." Kniha byla žel v nové době převázána, zápis vyříznut a přenesen na nové předešlé. Pátrání po jeho původci je tedy dnes marné. Na též desce je uchován další přípisek, kde se praví, že knihu tuto odkázal mi poslední vůlí Mistr Jan Hortensius, rektor pražské akademie, který zemřel 2. dubna léta 1551. Vzhledem k časovým souvislostem lze jej mít za autograf Antocha z Helfenberka.
- 4/ Jireček, Josef: Rukověť k dějinám literatury české do konce 18. věku. Svazek I. Praha, 1875. Ottův slovník naučný II. s. 477. Horák, František: Antoch z Helfenberku, Zikmund, Knihopis č. 228.
- 4a/ Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis. Pars II. Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis. Tom. I. Pragae, 1832. Odtud i ostatní životní data.
- 5/ SÚA Praha: Saalbuch 284 fol 56. Meremius, správně snad Meriones, proslulý lučištník, vůdce Kréťanů v trojské válce. Remora, mořská ryba, zvaná též Echeneis, česky Štítonoš mořský. O půl století později dostal ji do erbu i Oththal-

- mius z Oskořína. nar. 2.března 1505, zemř. 15.září 1582. Jindřich Dvorský, bakalářem 1524, mistrem svobodných umění 1530. V letech 1533 a 1538 - 1540 děkan fakulty a poté rektor. Starotrakvista, dlouhá léta činný v konsistoři pod obojí a v letech 1571 - 1581 její administrátor, 1546 farář u sv. Michala a 1553 opat v Emauzích.
- 6/ Vančura, Jindřich: Dějiny někdejšího král. města Klatov. Díl I. část 2. Klatovy, 1928 - 9, s. 688
  - 7/ Mostecký, Václav: Dějiny býv. král. města Vodňan. Díl I. Praha, 1940, s. 165.
  - 8/ Srov. Heraldická ročenka 1974, s. 97 pozn. 3. Albínové se psali v pozdějších letech důsledně z Helfenburka, ale u Václava Albína nacházím i formu z Helfenberka - Sněmy české II. k roku 1554.
  - 9/ Klecanda, Vladimír: Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku. Časopis archivní školy. Roč. VI., 1928, s.90.
  - 10/ Reprodukuje I.Borkovský: Svatojiřská bazilika a klášter na Pražském hradě. Praha, Academia 1975, obr. 82.

Nad barokním titulním listem

V průběhu 17. století se stále častěji stávalo zvykem vyzdobit titulní list mědirytinou. Takto zdobený titul býval mnohdy jedinou ilustrací. Velmi běžným typem je uprostřed či dole umístěná deska s vlastním názvem, provázená alegorií vztahující se k obsahu knihy nebo k jejímu původci. Podstatnou složkou barokní symboliky jsou prvky odvozené z heraldiky a někdy i sám erb jako celek.

V tomto směru zajímavým je mědirytý titulní list formátově nevelké knížky "Officium B.Mariae Virginis In usum Monast. S.Georgii Pragae", tištěné roku 1654 pražskou akademickou tiskárnou. Rytina augspurského rytce Wolfganga Kiliána o rozměrech 133 x 80 mm je kompozičně rozdělena do tří dějových pásem. Za deskou s nápisem klečí čtveřice postav, dvou kníží a dvou řeholnic, z nichž osoby po levé straně mají kol hlav svatozár. Všichni společně drží v rukou svatojiřskou baziliku. V pozadí na horizontu vystupuje záměrně zjednodušená fronta Pražského hradu, k němuž zprava přichází průvod v čele s abatyší. Nad tím v oblacích sedící Madona je obklopena čtyřmi světci. Tento pás dějově důležitější je opět proveden s plnou precizností.

Tisk byl tehdejší abatyší kláštera dedikován pražskému arcibiskupu Arnoštu Vojtěchu kard. Harrachovi. Právě v textu obsáhlé dedikace najdeme vysvětlení titulního listu. V horní části jsou podáni sv. Benedikt a sv. Scholastika jako hlavní patronové benediktinské řehole, pod nimi sv. Ludmila a bl. Mlada, mající bezprostřední vztah k chrámu a tamní řádové komunitě. Dole klečící jsou dobrodinci kláštera z dynastie Přemyslovců, Vratislav I., abatyše Kunhuta /dcera Přemysla Otakara II., nar. 1265, abatyší od roku 1302, zemř. 28.listopadu 1321/, Boleslav II. a abatyše Anežka /dcera Vladislava II., abatyše od roku 1200, zemř. 7.července 1228/, uctívání jako blahoslavení.³

Nás však zajímá trojice či čtveřice znakových štítů, umístěných přímo pod titulem a u nohou jednotlivých postav. Na nápisové desce je erb kardinála Harracha: v 1. a 4. poli znak arcibiskupství, ve 2. a 3. řád křížovníků, to vše přeloženo rodovým znamením koule se třemi pštrosími péry. Nad štítem klobouk, provázený křížem a berlou.⁴ Jako štítonoši dva dvouocasí lvi.

U nohou abatyše v pozadí je položen velmi nezřetelný štítek:

v 1. a 4. poli sv. Jiří, ve 2. a 3. poli tři růže /?/. Jde patrně o znak tehdejší abatyše Justiny Anny Ettlinky z Ro-

senfelsu.⁵ Nejzajímavější jsou ovšem štítky u nohou Přemyslovců, které nesou kotel. Je to figura v této časové souvislosti poněkud zarážející.

Zmínky o kotli ve vztahu k Přemyslovcům nacházíme v kronice tak řečeného Dalimila, pocházející z počátku 14. století, a to ve všech třech redakcích, poprvé při popisu trestné výpravy císařovy proti Boleslavu I. za vraždu sv. Václava, kde se praví: "knězi káza u svého dvora úřad mieti, kotel nad ohněm v kuchyni držeti."⁶ Znovu se o téže věci zmiňuje při líčení bojů Čechů před Milánem, které mylně přisuzuje již králi Vratislavu II., tedy o tři čtvrtiny století dříve. Zprvu mluví o změně znaku orla za lva a poté dodává: "A že kotel nad ohněm česká knížata držiechu a tú službu u dvora slúžiechu, tehdy jeho kotla zbavi a svým čiešníkem ustavi."⁷ Dále se zmiňuje o získání hodnosti kurfiřtské.⁸

Kotel je tedy výslovně uváděn jako předmět služby, nikoli jako erbovní znamení. Tím je však nesporně v podání české zábavné prózy známé pod názvem Kroniky dvě o Štylfrýdovi a Bruncvíkovi. Původní skladba pochází z konce 14. století. Dochovala se však poměrně pozdě až v rukopise z druhé poloviny 15. věku a souvislá řada tisků začíná až rokem 1691, i když nesporně předcházely tisky dřívější. Svědčí o tom i skutečnost, že první známý tisk podává jen s nepatrnými odchylkami text rukopisu. Po stránce vnitřní stavby možno konstatovat, že prvky pozdní německé rytířské epiky a patrně i ohlasy některých domácích událostí byly ztvárněny koncem 14. století v erbovní pověst českého panovnického rodu. Skladba sama je bezesporu domácího původu, zůstala vždy příznačně českou a nemá paralely v německých textech.⁹ O kot-

li co knížecím erbu se mluví jako o axiomu a zcela tu chybí prvek nějakého ponížení, související s jeho získáním. Erb je v příběhu uveden celkem třikrát: na počátku, když kníže odchází do světa, aby si vydobyl lepšího znamení pro svůj štít, po vítězném boji s dvanácti protivníky a králem a v závěru, kdy kníže po svém návratu káže všude zpodobit nový, znak orla.

Motiv rozvádí Václav Hájek z Libočan, jenž jej vlastně zcela přetváří spojením s verzí Dalimilovou. K roku 963 uvádí historku, dle níž císař Ota povolal knížete Boleslava do Řezna. Ten se však nedostavil a byl skrze posly znovu vyzván k poslušnosti a poddanství. Když se Boleslav ohradil, že český kníže nikomu sloužit nebude, byl popuzený císař upozorněn rádci na neplatnost vlády, která vzešla z bratrovraždy a nebyla nikdy schválena císařem. Příštího roku se tedy Ota vypravil vojensky do Čech, Boleslava podrobil v místě dnešních Domažlic a ihned přikázal držet kotel nad ohněm. Na přimluvu ostatních knížat je kníže propuštěn od dvora s tím, že může v budoucnu, bude-li o podobnou službu žádán, poslat za sebe náhradu. Avšak za trest je mu odňat erb orla, který prý přinesl sebou již praotec Čech, a nahrazen kotlem přirozené barvy v červeném štítě. Prvek sám však zůstal velmi brzy v oboujím podání vyhrazen lidovému prostředí a nebyl brán historicky vážně. Již Paprocký na počátku svého Diadochu říká: "Píší někteří, že Čechové potom za nějaký čas užívali za erb kotla pro provinění knížete Boleslava Ukrutného, ...ale mezi lidmi moudřími se tomu místo nedává."¹⁰

Je proto zajímavé, že rytina o půl století mladší pojednou klade bez rozpaků k nohám Přemyslovců štítky s kotlem. Protože rytcem není Čech, lze pochybovat o osobní inspiraci autora. Jde tu zřejmě o konkrétní projev domácího klášterního povědomí, oživeného právě v barokové renesanci kultů českých světců. Druhým závažným historizujícím prvkem je zobrazení sv. Ludmily, která je zpodobněna s provazem na krku. Staré ludmilské legendy skutečně uvádějí provaz jako nástroj umučení. V mladších rukopisech slovanského Prologu o sv. Ludmile je "ušev" - závoj, místo staršího "uže" - provaz. O závoji mluví sice již Kosmas při zázraku, tradovaném k roku 1100, kdy neshořel do ohně vhozený závoj světice, ale zde je uváděn jako ostatek bez souvislosti s úmrtím. Otázkou je, zda záměna vznikla chybou ve slovanském textu anebo zda text nesouvisí s nějakou ztracenou legendou inspirovanou tímto zázrakem. Taková legenda však mohla vzniknout nejspíše na místě samém, tedy u sv. Jiří. Avšak ještě v Antifonáři svatojirském z poloviny 14. století¹¹ je zobrazena Ludmila s provazem na hrdle. Prvým, kdo mluví o závoji v souvislosti s vraždou, je opět kronikář Dalimil. Jisté je, že provaz jako atribut umučení nepřešel 14. století a je později plně nahrazen závojem.

Lze se tedy právem domnívat, že oba po ikonografické stránce ojedinělé momenty jsou dokladem umělcovy inspirace, vzešlé z nejstaršího kláštera země na základě starých domácích

tradic, oživených v době baroka, kde v případě heraldického historismu byl zprostředkovatelem patrně Hájek.

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

- 1/ Popis a reprodukce dle exempláře Státní knihovny ČSR sig. 65 E 2145. Prvý majitel se do tisku podepsal s vročením 1655, ale zápis byl později znečitelněn. Již roku 1672 byla kniha v majetku Sternbergů a později se dostala do pražské Lobkovické knihovny, s níž přešla do majetku státu.
- 2/ Wolfgang Kilian, nar. 10. května 1581 v Augspurku, zemř. tamtéž 1662. O něm viz: Thieme-Becker: Allgemeines Lexikon der bildender Künstler. Bd. XX. Leipzig, 1927, s. 302 - 305.
- 3/ Jako blahoslavení jsou uváděni nejen v kalendářích svatojirských, kde jsou jejich svátky značeny jako zasvěcené, ale Vratislav, Mlada, Anežka a Kunhuta jsou takto uváděni i Balbínem. Mšcl. Dec. I. Lib. IV Praha, 1682.
- 4/ O znaku arcibiskupově viz Erbovní sešit 3/4, s. 15.
- 5/ Abatyši od 21. ledna 1642, zemř. 12. února 1659. Znak rodu se mi nepodařilo přesně zjistit.
- 6/ Kapitola 31, verš 9 - 10. Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila. Praha, ČSAV 1957, s. 60. Tato edice pořízena dle Lobkovického rukopisu. Starší rukopisy první redakce nemají slova kuchyn a úřad.
- 7/ Dtto: s. 88 - kap. 48, verš 11 - 14.
- 8/ K tomuto složitému problému srov. Fiala, Zdeněk: Počátky české účasti v kurfiřtském sboru. Sborník historický VIII. Praha, ČSAV 1961, s. 27 - 66.
- 9/ O pověsti po stránce literární jedná obsírně Kolár, Jaroslav : Česká zábavná próza 16. století a tzv. knížky lidového čtení. Rozpravy ČSAV, roč. 70, 1960 - Řada společenskovoední, sešit 11, s. 48 - 62. S ohledem na ruskou verzi též Pančenko, A.M.: Češsko ruskije literaturnyje svjazy 17 ogo veka. Moskva, Nauka 1969, s. 85 - 136. Text je dochován v rukopise Státní knihovny ČSR XI B 4. Tisky viz Knihopis č. 4482 - 4497. Jako lidové čtení byly Kroniky vydávány zejména u venkovských tiskařů i v 19. století. Z rukopisu otiskl text Erben ve Výboru z literatury české II. Praha, 1868, s. 303. Odtud nově zpracoval August Sedláček: Historické pověsti lidu českého. Praha, J. Otto, 1894, naposled Odeon, 1972, zde s. 112.
- 10/ Paprocký z Hlohov, Bartoloměj: Diadochus - O začátku erbu lva. Praha 1802.
- 11/ Státní knihovna ČSR: MS VI G 3a fol. 67 b.

Výročí našich měst

Starý Plzeňec

První historická zmínka z roku 976

Nejstarší doložená zpráva o původním hradu Plzni je z roku 976, kdy zde kníže Boleslav II. porazil vojsko císaře Otty II. Pod hradem vznikla osada, jež se jmenuje městem již v roce 1266; po založení nové Plzně význam Plzeňce /též Staré Plzně/ poklesl; zůstává komorním městečkem až do roku 1450. O udělení městského znaku není nic známo a jeho popis je uváděn takto:

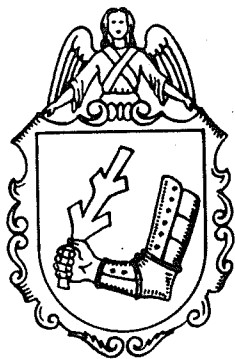
polcený štít, v jehož pravé polovině červené je stříbrný dvojocasý lev bez koruny, v levé zlaté polovině půl černé orlice.

Nyní se vyskytuje domněnka, že jde o rodový erb Děpolticů /tedy orlice v stříbrném poli/ s odvoláním na nejstarší pečeť /č.1/, na níž je lev zobrazen bez ocasu. K tomu několik připomínek:

1. Starý Plzeňec byl od svého vzniku královským komorním městem až do roku 1450,
2. Děpoltici nebyli nikdy držiteli města - dva z tohoto rodu byli v první polovině 13. století s p r á v c i celé župy plzeňské, jež měla v Plzni sídlo,
3. rod Děpolticů vymřel v roce 1241, avšak zmíněná pečeť svým vzhledem ukazuje na dobu vlády Karla IV. nebo Václava IV., kteří byli též římskými císaři - je tedy přibližně o půldruhého století mladší data vymření Děpolticů /pečeť je velmi podobná pečeti města Žebráka, kterou udělil Václav IV. na začátku 15. století/.
4. Podobné znamení, tj. lev bez ocasu, přitíštěný zády k dělicí čáře štítu, je na několika pečetích města Mělníka, k němuž neměli Děpoltici žádného vztahu;
5. na mladší pečeti Plzeňce /asi druhá polovina 16. století/ je již lev zobrazen s dvojnásobným ocasem.

Myslím, že z uvedeného lze soudit, že ve znaku Starého Plzeňce jde o říšského orla /v zlatém poli/, právě tak jako ve znacích Mělníka, Poličky, Kutné Hory.

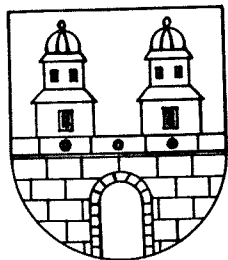
K y j o v , okr. Hodonín
850 let první zmínka, 775 let městečkem

První zmínka je z roku 1126, kdy kníže Václav daroval trhovou ves "Kiglow" klášteru hradištskému. V roce 1201 jmenuje se městečkem s farou, mýtem a týdenním trhem, v roce 1548 zařazen králem Ferdinandem I. do počtu měst královských. Datum udělení znaku není známo - je na pečeti na listině s datem 2. listopadu 1559 /v okr. archivu v Trnavě/. Vypisuje se takto: v modrém štítu obrněné pravé ramię, držící v ruce kyj hnědé barvy. Jako strážce se přidával anděl, vyrůstající z horního okraje štítu, v bílém šatě se zlatou štolou - tak se jeví na dvou pečetích z roku 1602, z nichž větší má opis SIGILLVM MAIVS POPVLI QVE GAGENSIS - 1602, menší pak SIGILLVM SENAT:POPVLIQ REGIAE:CIVIT:GAIENSIS 1602

/na listinách s daty 22. února 1715 resp. 19. května 1713 v SÚA - Česká dvorská kancelář IV-D-7 589/590/.

K r a v a ř e , okr. Česká Lípa

První písemná zpráva o vsi Kravařích je z roku 1176, kdy ji spolu se vsí Radušovem Jurata, syn Chřenův směnil s královnou Juditou, od níž pak byly darovány klášteru doksanskému, jemuž náležely až do husitských vojen. V roce 1263 se nazývají trhovou vsí a jejich obyvatelé měšťany /cives in Krawar, que et Raduss/. V roce 1331 bylo jim uděleno právo litoměřické. Datum udělení městského znaku není známo: modrý štít, na něm stříbrná městská zeď s otevřenou branou, třemi střílnami; z

ní vynikají dvě věže, každá s třemi okny /2, 1/ a červenou kupolovitou střechou se zlatými makovicemi.

Týž znak je i v pečetním poli /volně bez štítu/ pečetě asi z konce 16. nebo začátku 17. století s opisem SIGILLVM DES.STATLEIN.KRAEBER /otisk pečetě v Eichlerově sbírce v archivu Národního muzea v Praze/.

Ú s t í n a d l a b e m

500 let nynějšího městského znaku

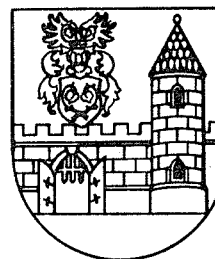

Majestátem daným na Hradě pražském dne 12. února 1476 král Vladislav II. potvrzuje ústeckým městský znak v jeho dnešní podobě latinskou listinou: "... videlicet scutum rubei coloris, in cuius medio leo albus cum candio duabus se intersecantibus cumque earundem nodis et extremitatibus pedum glaucis caput galea inferius loricata habens indutum, esse conspicitur, supra quam galeam sunt duo ale protense similiter glauci coloris ..."

Původně byla barva štítu zelená a nad lvem uprostřed přílby je malý říční člun, z jehož levé části vyniká veslo; tak byl znak stanoven králem Ladislavem ddo Vídně 19. června 1457 /Privilegia královských měst českých - J.Čelakovský, G.Fridrich/.

N o v é M ě s t o n a d M e t u j í

Založení města roku 1501 - 475 let

S povolením krále Vladislava II. založil Jan Černčický z Kácova nové město na pravém břehu Metuje proti staré osadě, zvané hradiště. Zároveň byl udělen městský znak, který se vypisuje takto: "... štít modrý, v něm při spodku na zelené půdě zeď z kamene tesaného se stínkami a uprostřed s branou otevřenou, v níž nahoře mříž zapadací, na levé pak její straně věž o dvou oknech polookrouhlých, nad sebou položených, s červenou střechou, špičatou a zlatou makovicí se spatřuje. Nad branou viděti jest erb

rodinný pánů Černčických z Kácova, totiž štít červený, v němž dvě stříbrná lekna s kořeny proti sobě jsou postavena; nad štítem leží helm otevřený, okolo něhož přikryvadla červené a bílé barvy po obou stranách potožená dolů visí a nad helmem koruna zlatá královská, z níž křídlo červené vyniká, na němž dvě lekna tím způsobem jako v štítu se spatřují ..."

Pečeť z téhož roku nese tentýž znak ve vnitřním kruhu a latinský opis S:CIVI.NO.HRADISTEE:SVPR.METHUGE. /Ant. Rybička, Památky archeologické a místopisné, roč. XI., pečeť v Eichlerově sbírce v archivu Národního muzea v Praze/.

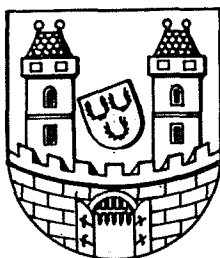
Č i s t á u R a k o v n í k a

Připomíná se poprvé v roce 1229 jako sídlo Zdislava Drslavice, od roku 1372 je majetkem kapituly svatovítské, na její přímluvu vysadil král Ludvík majestátem, daným na Budíně dne 20. ledna 1526 ves za městečko. Městský znak byl udělen později, snad Ferdinandem II.: dělený štít, jehož dolní část je dvakrát červenostříbrně dělená, v horní zlaté části horní polovina postavy sv. Václava s korouhví a štítem se svatováclavskou orlicí. Totéž znamení je i na pečeti s letopočtem 1680.

P o d b o ř a n y , okr. Louny

400 let povýšení na město

Prvotně ves náležející klášteru postoloprtskému až do jeho zničení v roce 1420. Poté zde vládli páni z Gutštejna a po nich Šlikové. Jako městečko se připomínají v roce 1545 a dne 6. prosince 1576 na prosbu hraběte Křištofa Šlika povýšeny na město císařem Rudolfem II. Městský znak je však již z doby dřívější, kdy zde byli Gutštejnové /od roku 1426/ a je v pečetním poli /volně, bez štítu/ na pečeti, jež svým provedením a opisem v gotické minuskuli /Sigillum:civitatis:Podborzan/ ukazuje na 15. století. Tentýž znak, avšak již ve štítu, je na pečeti z roku 1576 s opisem SIGILLV CIVITATIS PODBORZANENSIS.

Znak tvoří modrý štít, v něm u spodu okrouhlá městská zeď stříbrná s cimbuřím a otevřenou branou se zlatými veřejemi a zlatou vytaženou mříží. Ze zdi vyrůstají dvě stříbrné čtverhranné věže, každá se dvěma okny pod sebou, s cimbuřím a červenou valbovou střechou se zlatými makovicemi. Mezi věžemi je vpravo nakloněný zlatý štítek s třemi černými parohy /erb pánů z Gutštejna/. - /Eichlerova sbírka v archivu Národního muzea v Praze - Žat.G/73/.

O s e č n á , okr. Liberec

400 let povýšení na město a znak

Císař Rudolf II. na prosbu Jana z Oprštorfu povýšil v roce 1576 městečko jeho Osečnou na město a zároveň mu udělil městský znak: v červeném štítě stříbrná orlí hlava se zlatým zobákem a jazykem, se zlatou korunou.

Tento znak je i na pečeti z téže doby s opisem SIGILLVM.OPPIDI.OSENSIS. 1576. /Eichlerova sbírka v archivu Národního muzea v Praze - Bol.G/6/.

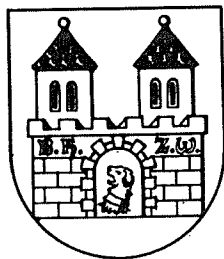
B l a t n á

375 let od povýšení na město

Majestátem daným na Hradě pražském v pátek, v den sv. Františka léta Božího 1601, císař Rudolf II., povyšuje městečko Blatnou na město: "... protož s dobrým rozmyslem, našim jistým vědomím, s radou věrných našich milých a mocí královskou v Čechách, ty všechny listy, obdarování a svobody jsme svoliti, obnoviti a jich potvrditi ráčili a tímto listem našim ve všem jejich znění, položeni a punktech, klausulích a artikulích, tak jakoby do tohoto listu našeho slovo od slova vepsány byly, schvalujeme a potvrzujeme a podle toho na město v y s a z u j e m e , tak aby toho titulu užívati a městem se na budoucí časy psáti mohli a moc měli, tak jako i jiná města v tomto království českém buď z práva, buď z obyčeje užívají ... " Městský znak byl udělen pravděpodobně za vlády krále Vladislava II.: je to štít pokosem dělený, v horním zlatém poli černá kančí hlava s červeným jazykem vyplazeným, v dolním červeném poli stříbrný lev jednoocasý, vpravo vykručující. Uvedené znění listiny o povýšení na město se nachází v SÚA Saalbuch 15/259.

Nové Dvory, okr. Kutná Hora
275 let povýšení na městečko a znak

K žádosti hraběte z Věžník císař Leopold I. majestátem daným ve Vídni dne 11. dubna 1701 vysadil ves jeho Nové Dvory v kraji čáslavském ležící na městečko, nadal je třemi výročními trhy, erbem a pečeti:
"... totižto štítem červené neb rubínové barvy, v němžto brána z štukového kamene vystavěna a dokořán otevřena stojí, v kteréžto vprostřed hlava psa englického s dlouhým krkem bílé neb stříbrné barvy, s otevřenými ústy, vyplazeným červeným jazykem, dolů svěřenými uši a okolo krku ozdobeným obojkem červené neb rubínové barvy s kroužkem dolů visutým k pravé straně vyzdvižena se spatřuje, nad touž branou na jednom dlouhým štukovým kamenu jako na nějaké římsě po šířce jsou vytesána následující čtyři verzální slova, totiž B.H.Z.W., jenž znamenají nynějšího držitele a vrchnost Nových Dvorův Bernarda Hraběte z Věžník, jehožto přičiněním Nové Dvory na městečko vyzdvižené jsou, nad touž římsou stojí dvě vysoké věže, jedna na pravém a druhá na levém rohu téže brány postavená, jedna každá o dvou oknech, kterážto kurkovou střechou jsou přikryté, na jichžto špicích dvě bány viděti jest ..."

Zároveň udělil právo pečeti zeleným voskem /SÚA - Česká dvorská kancelář IV-D-7-545/.

Karel Liška

August Sedláček

V tomto roce uplyne již celé půlstoletí od smrti jednoho z klasik českých pomocných věd historických Augusta Sedláčka. Na toto výročí naše kulturní veřejnost neprávem zapomíná, a přece všem, kdo pracují v heraldice, vlastivědě, topografii a dalších historických disciplínách, jsou Sedláčkova díla jedinečnými pomůckami. I když dnes byla objevena nová hlediska a vytvořeny předpoklady pro hlubší poznání zejména regionální minulosti, zůstává Sedláčkovo dílo přes některé konkrétní nedostatky a omyly stále zdrojem živým a užívaným.

Narodil se 28. srpna 1843 v Mladé Vožici na Táborsku jako syn vrchnostenského justiciára. Již v dětství poznal v otcově knihovně základní topografická díla oné doby, Schallera, Sommera či Heberovy Hradky. Tato prvotní zkušenost, umocněná romantickou zříceninou nedalekého hradu Selmburka, dala vyrůst později jeho celoživotnímu dílu. Úmyslem sepsat historii českých hradů se intenzívně zabýval již v době středoškolských studií na píseckém gymnasiu. Brzy po vstupu na filosofickou fakultu v Praze přihlásil se na výpomoc do zemského archivu. Zde a v úřadě Desk zemských pomáhá opisovat materiál pro tehdy chystané edice Regest. Pod vedením Emlerovým získal i základní praxi a zkušenosti v archivním studiu a práci s pramenným materiálem. Zde také vznikly začátky jeho obsáhlé kartotéky výpisků.

Po studiích se jednoznačně rozhodl pro učitelskou dráhu. Zprvu působí jako suplent v Litomyšli /1867 - 1869/, pak v Rychnově nad Kněžnou /1869 - 1875/ a nejdéle v Táboře /1875 až 1899/. Po odchodu do výslužby se vrátil do města svých studií, Písku, kde 14. ledna 1926 zemřel. Z široce excerpcovaného materiálu pro Hradky vznikla řada a snad můžeme říci, většina ostatních prací. Svým způsobem mu byl osudným rok 1875, kdy se po příchodu do Tábora seznámil s Martinem Kolářem, který jej ještě víc přivedl k heraldice a genealogii. Z tohoto období se datuje množství genealogických hesel v Ottově slovníku naučném, česká sfragistika, která žel zůstala v rukopise a konečně společné dílo Českomoravská heraldika. Historii jejího vzniku popsal sám Sedláček v úvodu k druhému dílu, vydanému v roce 1925. Spíše by bylo namístě uvést alespoň několika slovy její dnešní význam. Jde i dnes bezesporu o nejjednodušší práci svého oboru v české produkci. Musíme však mít na paměti, že vznikala řadu let zejména v mladším věku autorově. Je tedy možné, že někde došlo

k chybné interpretaci či k chybnému čtení. Podstatným nedostatkem je silná závislost na národnostní rovině, která se někdy projevuje až komolením jmen a nevyrovnanou ex-cerpací jednotlivých období. Celkem spolehlivá je starší část, ale údaje z 18. a výjimečně i z 19. století jsou co do výběru zcela subjektivní. Závěrem možno říci: nechť je nám Sedláčkovovo dílo zejména jeho Heraldika dobrou pomůckou, ne však pramenem, pak ji v celé její velikosti doceníme.

PhDr. Pavel R. Pokorný

O původu borohrádecké fary nelze z nedostatku historických pramenů nic tvrdit, avšak z letopočtu 1556 na jednom zvonu, ulitém nákladem Sigmunda Licka z Ryzemburka a na Borohrádku, lze usuzovat, že samostatná farnost zde bývala již dávno před uvedeným datem.

Bezpečně však víme, že dnešní kostel sv. Michaela archanděla dal postavit Ferdinand Ludvík hrabě Liebsteinský z Kolowrat /1621 - 1701/, velkopřevor řádu sv. Jana Jeruzalémského. Datum dokončení stavby /ANNO 1673/ je vytesáno pod stavebníkovým erbem nad vstupním chrámovým portálem.

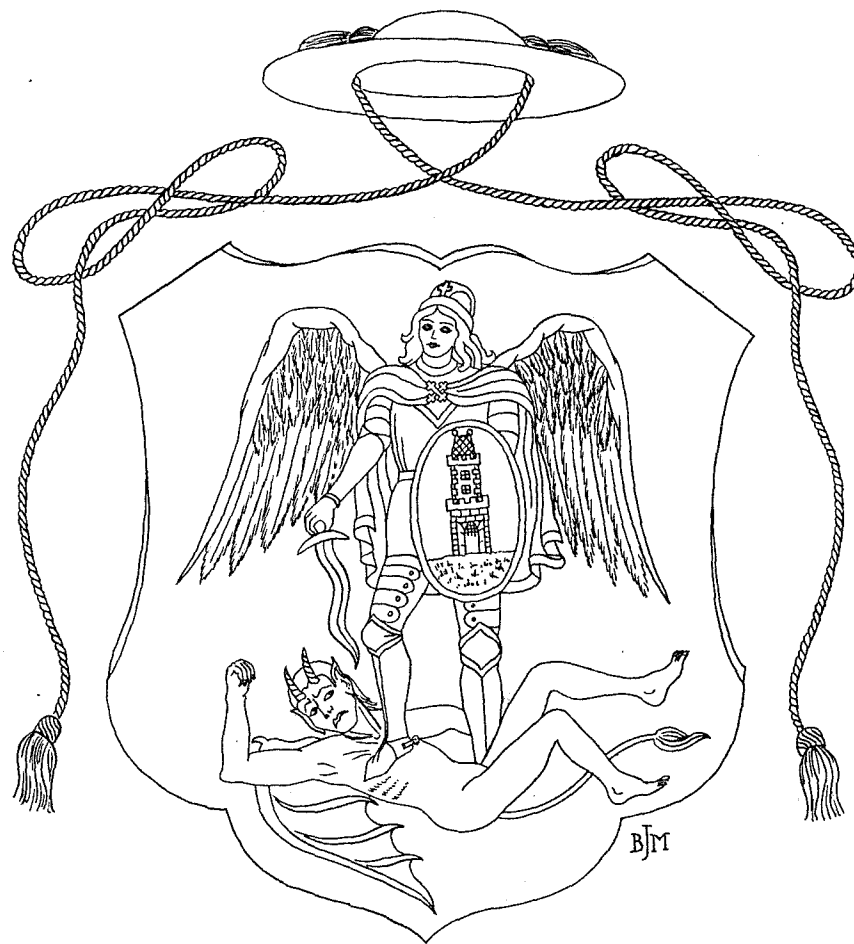
Znak farního úřadu, přijatý současně s povýšením Borohrádku na město dne 1. května 1971, se popisuje takto:

v červeném poli zlatovlasý ve stříbrné brnění oděný sv. Michael archanděl se stříbrnými křídly, stříbrnou přilbicí se zlatým křížkem, modrým zlatě lemovaným pláštěm se zlatou sponou a se zlatými ostruhami na nohou, jenž levicí drží zlatě lemovaný oválný štít, na němž znak města Borohrádku /tj. v modrém poli na zelené půdě stříbrná věž s cimbuřím pod červenou střechou se dvěma zlatými makovicemi a s ochozem nad otevřenou branou se zlatou padací mříží a s hnědými vraty/ a pravicí se zlatým plamenným mečem mívá na hlavu a pravou nohou stojí na hrudi černého jako netopýr okřídleného ďábla s ocasem a se zlatými rohy a drápy na ruce i nohou. Nad štítem černý kněžský klobouk s jedním třapcem téže barvy po každé straně.

Červená barva štítu symbolizuje boj, v němž vítězí dobro a víra, vyjádřené stříbrnými křídly, stříbrným brněním, zlatými vlasy, stříbrnou přilbicí se zlatým křížkem, jakož i pláštěm barvy nebes, nad nečistými pekelnými silami /černý ďábel/. Městský znak na štítu sv. Michaela determinuje konkrétní užití pro farní úřad v Borohrádku nad Orlicí.

PhDr. Milan Buben

Znak farního úřadu při kostele sv. Michaela archanděla v Borohrádku

Emanuel Max von Wachstein

Dne 22. února letošního roku uplyne 75 let od úmrtí jedné z nejvýznamnějších výtvarných osobností minulého století, Emanuela Maxe / nar. 19. října 1810, zemř. 22. února 1901/.

Pocházel z rodiny, kde výtvarné umění bylo rodinnou tradicí. Emanuel studoval na pražské a vídeňské akademii, ale největší vliv na něj měl desetiletý pobyt v Římě, kde na něho především zapůsobila vynikající díla antiky a renesance a kde si prohloubil i své náboženské cítění. Po návratu do Prahy se spolu se svým bratrem Josefem stal vůdčí osobností českého sochařství. Jeho dílna měla dostatek zakázek nejen z aristokratických kruhů, ale i od kléru a státu. Z jeho plastik, tvořených klasicistickou formou ovlivněnou nazarénským romantismem, připomeneme alespoň mramorovou sochu sv. Ludmily v katedrále sv. Víta /1845/, mramorové sousoší sv. Cyrila a Metoděje pro kostel Panny Marie před Týnem /1847/, sochy sv. Petra a Pavla ve vnějších výklencích kaple sv. Kříže na Pražském hradě /1854/, pro jejíž interiérový vytvořil i sv. Jana Nepomuckého, dále náhrobek kanovníka Václava Pešíny z Čechorodu na Malostranském hřbitově, busty knížete Fürstenberga, knížete Schwarzenberka a hraběte Radeckého, jehož sochu však vytvořil spolu se svým bratrem, atd.

Za své nejzdařilejší dílo sám pokládal Pietu na Kamenném /dnes Karlově/ mostě /1859/. Na tomto mostě stojí i jeho sochy Panny Marie a sv. Jana Evangelisty /1861/ u raně barokního krucifixu, dále socha sv. Kryštofa /1857/ a socha sv. Františka Serafinského mezi dvěma anděly /1855/. S bratrem vytvořil pro Karlův most i řadu kopií starších plastik, které byly poškozeny zejména v revolučních bojích roku 1848.

V uznání umění a zásluh se Emanuelu Maxovi dostalo několika řádů a vyznamenání, mezi nimi i Řádu Železné koruny III. třídy. Na základě řádového statutu ho císař František Josef I. povýšil dne 23. ledna 1876 do rakouského rytířského stavu s predikátem "von Wachstein"^{2/} a udělil mu znak: v modrém poli vpřed hledící anděl, provázený čtyřmi zlatými do čtyřúhelníku postavenými hvězdami a pravíci se opírající o německý štít, na němž je položen vavřínový věnec; v levici drží palmovou ratolest; anděl vyrůstá ze skály v patě štítu, na které leží křížem dláto a palice. Dvě turnajské přílbice, na pravé s modro-stříbrnými pokrývkami rostoucí dovnitř hledící dvouocasý stříbrný lev, na levé s modro-zlatými pokrývkami složená orlí křídla, přední modré se čtyřmi zlatými hvězdami, zadní zlaté. Modrá stuha s heslem: Wahr, Treu, Fest /pravdivě, věrně, pevně/, psaným stříbrným

mi majuskulemi.^{3/}

Emanuel Max sepsal na sklonku života své Paměti, zajímavé nejen životními osudy, ale především uměleckými názory. Ač rodem i cítěním Němec, přilnul k rodné zemi i jeho lidu. A tak, když před 75 lety zemřel v pozeňnaném věku 91 let, byly jeho ostatky uloženy k jeho předčasně zemřelému bratrovci na III. olšanském hřbitově v Praze. Rytířský stav i erb jeho osobou zanikly, protože kromě čtyř dcer neměl mužského dědice.

PhDr. Milan Buben

P o z n á m k y :

- 1/ Jeho děd i otec byli řezbáři a starší bratr Josef /1804 až 1855/ vynikl jako sochař. Josefův syn Gabriel působil jako profesor malířské akademie v Mnichově. Janská universita ho poctila v listopadu 1900 čestným doktorátem a dne 7. listopadu 1900 ho povýšil bavorský princ regent do stavu šlechtického.
- 2/ Sám Emanuel Max vysvětloval smysl predikátu dvojím způsobem, jednak jako narážku na skálu v rodném Sloupu, jednak jako poukaz na sochaře, který vdechuje život surovému kameni.
- 3/ Anděl je "hrubě vytesán" v kameni skály, má tedy představovat nedokončenou sochu. Čtyři hvězdy připomínají počet dcer erbovníka a pod termínem "německý štít" nutno si představit bohatě členěný, jakoby barokní tvar štítu.

L i t e r a t u r a :

Genealogisches Taschenbuch der adeligen Häuser Oesterreichs, Wien 1912/13, s. 413 - 414.
Ruth, František: Kronika královské Prahy, díl II., P.Körber, Praha, 1904.
Max von Wachstein, Emanuel: Zweiundachzig Lebensjahre, Prag, 1893, s. 514.

Obsah

Buben Milan PhDr.: Kalendarium 1976	str. 1
Zpráva o činnosti Heraldického klubu ČNS	27
Buben Milan PhDr.: Americká heraldika	31
Wierer Alfred Ch.: Potence	43
Pokorný Pavel R. PhDr.: Supralibros Zikmunda Antocha z Helfenberka	82
Pokorný Pavel R. PhDr.: Nad barokním titulním listem	87
Liška Karel: Výročí našich měst	91
Pokorný Pavel R. PhDr.: August Sedláček	97
Buben Milan PhDr.: Znak farního úřadu při kostele sv. Michaela archanděla v Boro- hrádku	98
Buben Milan PhDr.: Emanuel Max von Wachstein	100

K R E S B Y :

Archiv Heraldického klubu ČNS	str. 34, 40 - 41
Bubnová Julie: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24 35 - 38, 99, 101	
Císař Miloslav	56, 58 - 80
Čech Zdirad	obálka, 84
Judl Stanislav	30
Liška Karel	91 - 96
Wierer Alfred Ch.	44, 57
Zenger Zdeněk M.	27, 42

Heraldická ročenka na rok 1976

Vydal Heraldický klub České numismatické společnosti pro
své členy /Praha 4 - Podolí, Levá ul. 11/
Tištěno jako rukopis, vydáno pro vlastní potřebu

Redakční rada: PhDr. Milan Buben, PhDr. Pavel R. Pokorný
Jazyková revize: Zdeněk M. Zenger
Za věcnou správnost obsahu odpovídají autoři

Náklad 350 výtisků
Praha, říjen 1976